

magazin istoric

Apare din aprilie 1967

IANUARIE 2005

magazin istoric

Anul XXXIX – serie nouă – nr. 1 (454)

ianuarie 2005

<http://magazinistoric.itcnet.ro>

e-mail: mistoric@itcnet.ro

1 *Madona cu pruncul*, de Francesco Raibolini, cunoscut ca Il Francia (secolul XV), reprezintă o prețioasă achiziție recentă a Muzeului Național de Artă al României, prezentată publicului bucureștean pe 24 noiembrie anul trecut. Povestea tabloului, revenit acasă, o puteți găsi în paginile acestui număr

2 *Moartea lui Socrate*, de pictorul francez Jacques Louis David (1787), cel care a sperat să poată transpune instituțiile antice în Franța republicană și, nereușind, s-a refugiat la Bruxelles, unde a trăit până la moarte, în 1825

3 Cuzco, orașul-capitală al incașilor, ce ar fi fost fondat de primul împărat, Manco Capac, are o durabilitate ce tinde spre eternitate. Mănăstirea Santo Domingo (sus, vedere dinspre Plaza de Armas) și intrarea în cetatea Sacsayhuaman

4 Biserica Sfântul Gheorghe, ctitoria lui Constantin Brâncoveanu din centrul Capitalei; săpăturile arheologice de pe latura de vest a pronaosului au pus în evidență urmele unei biserici din bolovani de râu, construită în vremea lui Radu cel Frumos

Revistă editată de
**FUNDAȚIA CULTURALĂ
MAGAZIN ISTORIC**

Președinte fondator
CRISTIAN POPIȘTEANU
(1932-1999)

Președinte de onoare
DIMITRIE G. STURDZA

Consiliul științific:
academician **DAN BERINDEL**,
academician **VIRGIL CÂNDEA**,
academician
DINU C. GIURESCU

Redactor-șef
Dorin Matei

Secretar general de redacție
Florentina Dolghin

Redactori:

Ioan Lăcustă,

Irina Sălăvăstru,

Theo Stănescu-Stanciu,

Marian Ștefan

Secretar de redacție

Theodor Lianos

Director economic

Doina Pascu

Documentare

Mădălina Geambașu

Corectura

Georgeta Apreotesei

Secretariat:

Constanța Avram,

Daniela Singuran

Difuzare

Constantin Mușat

Consilieri:

Ioana Ursu,

Radu Ion Popescu,

Haralambie Voicilaș

București, Piața Valter Mărăcineanu, nr. 1-3,
sau strada Victor Eftimiu (fostă Dr. Alexandru
Marcovici), nr. 2, etaj III, camerele 281, 283
(secretariat și difuzare), 285, 287. Sectorul 1.
Oficiul poștal nr. 1, Căsuța poștală 1-702.
Cod 010155, Telefon, Fax: 315.09.91, 312.68.77

Tipărit la C.N.I. – „CORESI” S.A. București,
director general Dumitru Constantinescu;
director comercial M. Vlădeanu; director
M. Soare

SUMAR

ianuarie

2005

4 Arhitectură
și societate civilă

L. BLAGA

5 O viață
întru slujirea Domnului
PATRIARHUL
TEOCTIST

12 Conu Costică,
un fripturist de elită
Constantin Argetoianu
I. SCURTU

18 Cu balonul ținut
în brațe
Din istoria rugbyului
C. ZAMFIR

22 O mână frățească
*Mass-media
românească
în comunitățile
de lângă graniță*
E. TOMAC

23 Amintiri amare
O dramă din Basarabia
E. CHELE

27 În România,
acum 100 ani
G. FILITTI

31 Joc de război
Sub drapel la Komárom
A. SILVAN-IONESCU

EXCLUSIVITATE

33 De 70 ani
în România
British Council
D. DELETANT

EVENIMENT

38 Tabloul regăsit
O. BOICESCU

39 Orașul în care o scoică valora mai mult decât aurul

Cuzco

A. BACALL

ISTORIOARE PE UN PETEC DE HÂRTIE

44 Găinărie din secolul XVIII

S. CÂLȚIA

45 Domnitorul fără chip

Radu cel Frumos

P.I. PANAIT

49 Destin în șapte întrebări Socrate

ENIGME ALE ISTORIEI

55 Comoara dispărută

HOOVER INSTITUTION

59 Să nu te cerți cu fratele cel mare

Brutus Coste
avertizează

60 Inventatorii acului cu orificiu și ai mașinii de spălat rufe Secta tremurătorilor

65 Milenii, secole și o lună într-o pagină

RUBRICI

54 Pentru biblioteca dumneavoastră

38; 63; 64

Blitz... Concurs;
Rebus; Dialog

A 12-A EDIȚIE A SIMPOZIONULUI DE ISTORIE ȘI CIVILIZAȚIE BANCARĂ „CRISTIAN POPIȘTEANU”

66 Cum vom trece la leul greu

SPAȚIUL MIORITIC

LUCIAN BLAGA

Cel ce a colindat o dată pe plaiuri a remarcat, desigur, cum, pe cutare vârf, stă tupilată o așezare ciobănească, dominând de acolo de sus până în vale, și cum trebuie să rotești binișor privirea pentru a desluși chiar pe celălalt piept de plai o altă așezare asemenea; ceva din ritmul deal-vale a intrat în această rânduială de așezări. Coborând pe șesuri, vom băga de seamă că această ordine și acest ritm, deal-vale, se păstrează întrucâtva și în așezările sătești de la șes, cu toate că aici ordinea în chestiune ar părea deplasată și fără sens.

Casele în satele românești de la șes nu se alătură în front înlăntuit, dârz și compact, ca verigile unei unități colective (a se vedea satele săsești), ci se distanțează, fie prin simple goluri, fie prin intervalul verde al ogrăzilor și al grădinilor, puse ca niște silabe neaccentuate între case. Această distanță, ce se mai păstrează, e parcă ultima rămășiță și amintire a văii, care desparte dealurile cu așezări ciobănești. Se marchează astfel și pe șes intermitența văilor, ca parte integrantă a spațiului indefinit ondulat. E aci un fenomen de transpunere, vrednic de-a fi reținut, și izvorât dintr-o anume constituție sufletească.

Nu s-a creat până astăzi un stil arhitectonic monumental românesc, dar aceasta nu e neapărat necesar spre a putea vorbi despre duhul arhitecturii, care se revelează pe deplin și într-o bisericuță îngropată sub iarbă și urzici. Cât privește formele și construcția arhitecturală a caselor țărănești, ni se pare a

putea semnala cel puțin un efect negativ, dar învederat, al specificului nostru orizont spațial. Efectul se vedește mai ales făcând o comparație cu arhitecturile care implică alte orizonturi.

Se știe bunăoară cum casa rusească cedează în formele ei arhitectonice tendinței de expansiune în plan. Casa rusească face, față de cea românească, risipă de spațiu. Orizontul plan o invită să se întindă. Bisericile rusești, de diverse tipuri, au o singură dimensiune sigură: orizontala; verticala lor are nesiguranța unui derivat: ea se clădește pe rând, prin abside, bolți și cupole, treptat tot mai înalte.

Tot așa se știe cum arhitectura apuseană, și mai ales nordică, manifestă – nu se știe la ce chemare a cerului – o evidentă tendință de expansiune în înalt. Intervin în amândouă cazurile, cu pecetea lor, orizonturile spațiale specifice oamenilor și locurilor. De vreme ce orizontul spațial, indefinit ondulat, al nostru, zădărnicește din capul locului o expansiune, fie în plan, fie în înalt, vom surprinde geniul nostru arhitectural pe o poziție intermediară, care păstrează atenuate în drept echilibru cele două tendințe opuse.

Orizontul specific împiedică hipertrofia dimensională în sens unic și intervine astfel, cel puțin negativ, în determinarea formelor arhitecturale.

(Opere. Trilogia culturii, București, 1985; fragment)

La 7 februarie 2005, Biserica Ortodoxă Română își cinstește Întâistătătorul, Prea Fericitul Părinte Patriarh Teoctist, la împlinirea a 90 ani de viață.

P.F.P. Teoctist a urmat un drum lung de viață, de la întâii pași în monahism și până la înaltele responsabilități primite de la Sfântul Sinod al B.O.R. Acum, la moment aniversar în viața Preafericitului Părinte Teoctist și al Bisericii Ortodoxe Române,

revista noastră găzduiește câteva pagini de evocare despre cele nouă decenii de drum, de aspirații, împliniri și strădanii pe drumul slujirii creștine ale Patriarhului României.

Sunt pagini în care, la popas de luminată vârstă, Întâistătătorul Bisericii noastre aduce prinosul său de recunoștință celor ce l-au odrăslit, l-au crescut și îndrumat și i-au fost aproape pe calea arhi-păstoririi.

ANI, VIAȚĂ, SLUJIRE CREȘTINĂ

TEOCTIST, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române

Sunt recunoscător, în primul rând, Bunului Dumnezeu, care mi-a dăruit viața aceasta. De copil am învățat, de la vatra și înțelepciunea părinților mei – sfinți pururea pentru mine –, o dată cu însemnătatea chemării clopotului la slujbele Bisericii, păstrarea rânduielilor ei și că trebuie să mulțumesc lui Dumnezeu și pentru darul vieții.

Era greu pentru ei, căci eram zece copii, cu ei 12, în anii 1915, când am venit eu pe lume, în plină pregătire pentru război. Dar nu am auzit de la ei decât cuvinte de încurajare, de nădejde în Dumnezeu. Nu așteptau ajutoare din nici o parte, nu așteptau să primească ceva fără muncă, daruri sau drepturi. Tatăl meu și mama mea purtau ei înșiși de grijă gospodăriei și nu le lipsea nimic. Și nu posedau altceva decât acea gospodărie foarte modestă pe care o mai văd astăzi, când merg spre sat, de la Iași spre Ștefănești, pe

malul Prutului sau spre Huși, unde mai sunt încă sate cu gospodării, cu case acoperite cu stuf, ca aceea pe care ochii mei au văzut-o odată cu lumina zilei.

Cu mama

Ce valori neprețuite, morale, se cultivau într-o asemenea familie! Nu se auzeau minciuni, vorbe deșarte despre vecini sau despre alții. Ci, dimpotrivă, numai lucruri frumoase. Pot să spun că însemnătatea avea respectul pentru semenii. Cel puțin doi din familie trebuia să fie în fiecare sârbătoare și duminica la biserică. Aceștia doi mergeau la biserică pregătiți și aduceau acasă anafora, daruri ale Duhului Sfânt din sfințenia Bisericii, aduceau binecuvântare, aduceau cuvânt ziditor de bucurie. Aceasta este comuniunea, una dintre frumusețile Ortodoxiei, ale românilor, ale familiei românești.

Aș vrea să cinstesc memoria învățătorului meu de la școala primară, Gheorghe Romanescu, un om deosebit, cu suflet ales și cunoștințe enciclopedice, un adevărat profesor universitar, căruia îi păstrez o frumoasă amintire. De la el am învățat nu numai religia, căci mergea cu noi la

biserică, dar și istoria, cu domniile voievozilor, măreția lor și, de asemenea, literatura, pe Eminescu și pe alți mari scriitori ai noștri. Un adevărat apostol a fost acest bărbat, fiu de preot, care m-a ajutat chiar și atunci când, după absolvirea școlii, am plecat la mănăstire fără știrea și învoirea familiei, a părinților, lămurindu-mi să mă lase să-mi urmez drumul chemării mele.

Așadar, eu am ieșit, pot zice, dintr-o mănăstire, care era satul meu natal, adăpostit între colinele blânde ale Botoșanilor, cu datini frumoase și oameni credincioși, cu prunci sănătoși și tineri plini de virtuți, unde nu se auzise de păcatele și rățăcirile pe care ni le prezintă astăzi presa și televiziunea, încât ți se întunecă sufletul și te încrâncenezi de câte se petrec zilnic în lume. Am ieșit din mănăstirea satului meu și am intrat în altă mănăstire, la Vorona, ce se afla la vreo 30-40 km de casă, dar care atunci mi se părea foarte departe, dincolo de orizont.

De acolo, la înălțarea Sfintei Cruci din anul 1929, am mers la Schitul Vovidenia. O zi deosebită trăiam la Vovidenia în Vinerea Luminată când, potrivit rânduielii mănăstirești, se făcea procesiune cu icoana făcătoare de minuni de tot soborul, în frunte cu Prea Sfințitul Stareț Nicodim Munteanu, înconjurat de arhimandriți și diaconi, urmat de un impresionant cortegiu de monahi și elevi, cu cântările Izvorului Tămăduirii și *Hristos a înviat*. În sunetele clopotelor, urcam alea de brazi de curând plantați, spre biserica Vovi-

Julie 1940. După obținerea Diplomei de Seminar, cu colegii și comisia de examinare (primul din stânga)

deniei și ne oream în poiana cu izvorul ei minunat, unde se săvârșea sfințirea apei și se sfințeau prin stropire toți cei de față și toată firea înconjurătoare. An de an acest luminat ceremonial pascal se desfășura potrivit unei străvechi tradiții, din nefericire părăsită.

Când eram elev la Seminarul Teologic Monahal de la mănăstirea Cernica, între anii 1932-1940, împreună cu Părintele Arhimandrit Grigore Băbuș, acum preot slujitor la Catedrala Patriarhiei noastre, trebuia, o dată cu trecerea în cursul superior, să fim cu toții monahi, să depunem, adică, voturile monahale. Potrivit hotărârii Patriarhului de vie amintire Miron Cristea, ctitorul seminarului, s-a introdus această prevedere în regulament, de a nu fi admis în cursul superior decât dacă ești monah.

Eu am depus voturile monahale la 6 august 1935, la mănăstirea Bistrița de lângă Piatra Neamț, ctitoria domnitorului Alexandru cel Bun, când am primit și numele de Teoctist, prin cuvântul vrednicului stareț Ghenadie Caraza, vestit pe Valea Bistriței, între cei mai distinși dintre stareții mănăstirilor noastre voievodale.

Aș fi dorit să port în călugărie numele Teodot. Găsisem în cronica mănăstirii Bistrița numele unui ierodiacon care scria foarte frumos, Teodotit, din secolul trecut, monah învățat, trăitor în Hristos și bun slujitor. Am transmis prin cineva dorința mea starețului Ghenadie care, primind din mâna mea foarfeca, a tăiat din părul meu zicând:

„Se tunde robul lui Dumnezeu, fratele nostru Teoctist, monah, în numele Tatălui și al Fiului și al Sfântului Duh. Amin.“ Și așa mi-a rămas numele, potrivit rânduielii noastre bisericești.

Am întâmpinat și multe greutăți, dar Dumnezeu mi-a îndreptat pașii și în preajma unor mari ierarhi și a celor patru Patriarhi ai Bisericii noastre de dinaintea mea. Mă consider, cu recunoștință, fiul duhovnicesc al Patriarhului Miron Cristea, care a întemeiat Seminarul de la mănăstirea Cernica, unde am învățat opt ani, între 1932-1940, aflându-mă zilnic sub vegherea părintelui arhimandrit și profesor Chesarie Păunescu, directorul Seminarului, apoi Episcop al Dunării de Jos, și a unor profesori de mare valoare și neuitată amintire pentru mine. De la ei am învățat foarte multe lucruri pentru viață, pe lângă cele didactice.

Mult mai târziu, în anul 1945, aflându-mă la Iași, în ascultarea marelui teolog și Mitropolit Irineu Mihălcescu și direct a Prea Sfințitului Episcop-Vicar al acestuia, Justinian Marina-Vasluianul, iar din anul 1950, când acesta devenise Patriarh, în calitate de Episcop-Vicar al său, prin alegerea Sfântului Sinod, am

fost martorul multor frământări din viața sa și a Bisericii noastre, străbătând deceniile grele de confruntare pe față, cu răni și victime, în lupta aprinsă cu dictatura comunistă, care, și în țările ortodoxe vecine nouă, a dat lovituri nespuse de grele Bisericii acestora. Numai cei ce au cunoscut îndeaproape frământările de care am amintit pot înțelege povara apăsătoare care a fost pe umerii Ierarhilor, preoților, monahilor și credincioșilor Bisericii noastre Ortodoxe Române.

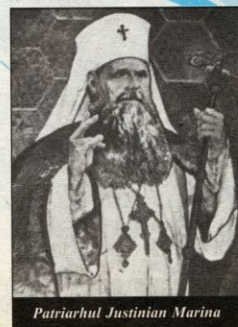
Așa se explică unele atitudini ale Ierarhilor de atunci, în scopul protejării lucrării pastorale, așa se explică și contactul cu autoritățile locale de atunci, îndeosebi după anul 1977, când s-a desființat Comisia Monumentelor Istorice, interzicându-se astfel cu desăvârșire continuarea lucrărilor la bisericile și mănăstirile monumente istorice. La Iași, erau șantiere deschise la Sfinții Trei Ierarhi, la Golia, la Cetățuia, la Galata și în alte locuri, deci nu se putea continua lucrările. Ce aveam de făcut? Am mers la autoritățile de stat, le-am spus care era situația și le-am cerut ajutor. Mi s-a spus că dacă nu le cerem bani și materiale, putem să lucrăm. Și am lucrat.

Privind înapoi, la anii 1945-1947, văd lumea de atunci a Moldovei și pe Părintele Justinian, ca Arhiepiscop-Vicar și colaborator la Mitropolia Moldovei și Sucevei, unde mă aflu și eu, chemat la Iași de marele Mitropolit-cărturar Irineu Mihălcescu. Moldova de atunci era într-o stare jalnică, de pe urma războiului greu și a năvălirii armatelor sovietice, dar și a secetei nemaîntâlnite din acei ani.

Patriarhul Miron Cristea

L-am însoțit pe Părintele Arhiepiscop Justinian Vasluiuanul în primele sale drumuri prin Moldova și l-am văzut intrând în bordeiele în care se adăpostiseră oamenii rămași fără case, în urma războiului și a bombardamentelor, care distruseseră satele și orașele, încât din acele târguri „patriarhale” de altădată nu mai era decât amintirea, încărcată de tristețe și descurajare. Însăși capitala Moldovei, frumosul oraș Iași, acum, în anul 1945, lipsit de lumină electrică, de încălzire, de apă, ajunsese fără chip și asemănare, doar cu tăblițele cu numele pietelor și ale străzilor, mișcate zgomotos de vânt pe ruinele fostelor clădiri.

Patriarhul Justinian Marina

Ca unul care m-am învrednicit să fiu sfințit de Părintele Justinian Arhiepiscop, mărturisesc că de la el am învățat foarte multe lucruri în administrație. M-a format și ca ierarh al Bisericii noastre în cei aproape 13 ani de vicariat la Patriarhie. Și-a consacrat primele activități arhierestice îngrijirii orfanilor din Moldova, antrenând la această lucrare clerul și pe credincioșii Arhiepiscopiei. Așa am învățat de la el, ca de la un mare dascăl, pastorația practică, din întâlnirile sale cu preoții și cu protopopii din vremea aceea, unde încerca să aline durerile părinților pentru pierderea copiilor, să aducă însemnare în sufletele orfanilor, ale copiilor și tinerilor, intervenind chiar pentru ei peste hotare.

Peste ani, prin 1961, când l-am însoțit pe Patriarhul Justinian, împreună cu alți colaboratori ai săi, care astăzi nu mai sunt printre noi, și cu ministrul Cultelor de atunci, profesorul Dumitru Dogaru, într-o vizită la minele din Petroșani și la uzinele siderurgice de la Hunedoara, mare mi-a fost mirarea, dar și bucuria, să-l aud pe doi tineri ingineri spunându-i: „Noi suntem orfanii, Prea Fericite Părinte Patriarh, pe care i-ați salvat de la foamete în 1945.”

Patriarhului Justinian Marina îi datorăm Seminarul de la Radu Vodă. Când a fost ales Patriarh, biserica aceasta era închisă, iar clădirea din jur ocupată de o școală a partidului comunist. Patriarhul Justinian a avut curajul, credința, dar și iscusința să afle soluții pentru a obține restituirea mănăstirii Radu Vodă și redarea rostului ei. A restaurat și a pictat biserica, a consolidat

clădirile, a adus mai mulți slujitori și a organizat aici căminul și spații pentru cursurile preotești și Seminarul Teologic al Mitropoliei Munteniei și Dobrogei. Ceea ce este semnificativ pentru noi este că a ales să fie înmormântat aici, și nu la Catedrala Patriarhală unde, după regula și pravila cunoscută, se află înmormântați cei doi Patriarhi înaintași ai săi. A făcut aceasta din dragoste pentru această ținătoare și din smerenie.

Părinții profesori știu că la rugăciunea de dimineață de la Institutul Teologic venea patriarhul Justinian și nu se putea să nu fie prezent rectorul. În fiecare dimineață și în fiecare seară, unul dintre profesori era de serviciu la cancelarie pentru a fi la îndemâna studenților, dornici să pună întrebări. Parcă-l văd pe regretatul Teodor Popescu, marele nostru profesor de Istoria Bisericii Universale. El nu a putut să fie hirotonit preot, pentru motive canonice. Dar viața lui se desfășura ca și a unui preot. Nu lipsea niciodată din mijlocul studenților când aceștia se împărțeau și după ce se împărțeau. În general, toți profesorii participau pe rând, seara și dimineața, la orele de meditație. Unii slujeau în sobor, iar mirenii se împărțeau, în fruntea studenților, mai ales în cele patru posturi.

Toate acestea se datorază conștiinței preotești a Bisericii, pe care a promovat-o și a slujit-o Patriarhul Justinian, imprimând-o preoților formați de Biserică. Venea zdrobit de putere de la întâlnirile cu reprezentanții autorităților de stat, unde era judecat pentru prea marea lucrare a Bisericii. La în-

Patriarhul Iustin Moisescu

toarcere, ne spunea celor de față: „Am biruit, am biruit, Teoctist, și de data aceasta!“ Merga întotdeauna cu mapa plină de lucrări, pe care o avea dinainte pregătită, căci nu se știa când era întrebat: „Pentru ce atâtea seminarii?“; „Pentru ce atâtea activitate bisericească?“; „De ce atâtea reviste teologice?“; „Pentru ce atâtea mănăstiri?“; „De ce dă Biserica oblađuire atâtor condamnați politici?“; unii dintre aceștia fiind specialiști de mare valoare, care erau marginalizați, scoși în afara societății, dar angajați și ocrotiți de Biserică. Singură

25 septembrie 1977. Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei

Biserica, prin Patriarhul Justinian, am putea spune, îi primea, dându-le posibilitatea să lucreze și să-și câștige existența. El nu admitea ca preoții sau profesorii care fuseseră arestați să nu fie repuși în rosturile de unde fuseseră luați și întemnițați. Așa a fost cazul Părintelui Profesor Dumitru Stăniloae și al multor preoți.

S-a făcut tot ce era posibil în perioada de dictatură pentru a se menține legăturile sufletești cu frații de peste Prut. Îmi amintesc cum prin anii 1951 și 1952 se depuneau eforturi pe lângă Patriarhul Justinian ca să primească un apocrisiarh al Patriarhiei Moscovei la București și să trimită, de asemenea, la Moscova un apocrisiarh român din partea Patriarhiei. Mitropolitul Moscovei, Nicolae Krutițki, care conducea relațiile externe ale Bisericii Ruse, un mare teolog și un mare părinte duhovnicesc, unul dintre ierarhii ruși pe care i-am cunoscut în perioada anilor '50, ca și Patriarhul Alexei, de altfel, un om de o cultură remarcabilă, stăruiau din rațiuni politice ca eu să merg la Moscova ca reprezentant al Patriarhiei Române. Fiind Episcop-Vicar și rector al Institutului Teologic, Patriarhia nu putea să-mi îngăduie plecarea, deși la vârsta mea de atunci eram atras de perspectiva învățării unei limbi străine. Limba rusă, pentru teologie și pentru cultură, în general, înseamnă un mare câștig.

Nu-mi dădeam seama însă că schimbul de reprezentanți putea fi o pagubă pentru independența Bisericii noastre. Patriarhul Justinian, prevăzător ca totdeauna, n-a con-

simțit, motivând că la București n-ar avea rost o parohie rusă pentru că în afară de membrii Ambasadei nu sunt alți credincioși ruși ca să se justifice prezența unui prelat rus. În continuare, Patriarhul Justinian a adus în discuție problema românilor de peste Prut care nu aveau cărți, care nu puteau să slujească în limba română și a solicitat personal Patriarhului Alexei, de repetate ori, să ne sprijine pentru a putea avea legături cu cei din Basarabia. Aceasta s-a soldat cu trimitere de cărți de slujbă și cu primirea unor tineri teologi din Basarabia la studii la Zagorsk, la Moscova sau la Leningrad.

Mitropolia Basarabiei, cu episcopii ei, cu ierarhii ei, cu clerul și cu credincioșii ei, n-a fost părăsită niciodată de Biserica strămoșească. Niciodată nu s-a dat nici un cuvânt de renunțare la jurisdicția Patriarhiei în Basarabia sau să se recunoască de Sfântul Sinod jurisdicția străine bisericești pe acele pământuri românești. Ci, dimpotrivă, în decursul acestei perioade au existat deci semnele dragostei materne a Bisericii pentru fiii ei de dincolo de Prut. Nu mai spun că ierarhii veniți din Basarabia – din cauza împrejurărilor năprasnice, prin cotropirea și ocuparea Basarabiei – pe care i-am cunoscut și cu care am slujit, ca Mitropolitul Efreim Enăchescu de la Chișinău, Episcopul Dionisie Erhan de la Cetatea Albă, Mitropoliții Visarion Pușu și Tit

Binecuvântarea Întâistătătorului

Simedrea ai Bucovinei, erau ierarhii de o rară simțire românească.

După 1944, am asistat la unele dintre întâlnirile lor și știu că lăcrimau atunci când își aminteau de evlavie, de trăirea ortodoxă a creștinilor de peste Prut. Ei s-au dus în mormânt cu această dragoste și cu gândul la ceea ce știau ei că au lăsat acolo, bogăția de credință ortodoxă pe care nu o vedem manifestându-se în altă parte așa cum se manifestă în sfânta noastră Basarabie.

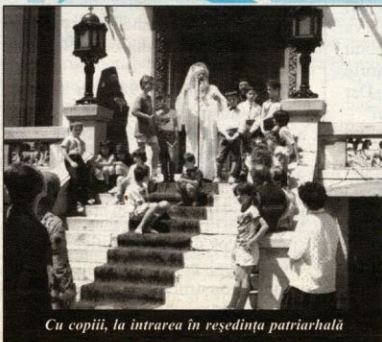
Se cuvine, pentru slava lui Dumnezeu și pentru însemnătatea prezenței și arhipăstoririi Patriarhului Bisericii Ortodoxe Române,

dr. Iustin Moisesescu, să evoc cele ce s-au petrecut cu înmormântarea sa. Boala, suferința lui au fost necruțătoare. Era un timp foarte greu în 1986, când se dărau biserici, spitale, monumente istorice în jurul Sfintei noastre Patriarhii. Se zvonea și despre intenția autorităților de a muta de aici

Patriarhia, ceea ce s-a confirmat, apoi, când am fost eu ales Patriarh, în luna noiembrie, din același an.

Și în vâltoarea acelor evenimente se simțea în văzduh un duh mut, un duh diabolic, ce lucra – și care lucrează și acum – ca să împiedice ridicarea Catedralei Mântuirii Neamului pe care a gândit-o Miron Cristea, cel dintâi Patriarh, s-o aducă la îndeplinire. Și era o problemă chiar și cu mormântul de aici, în care odihnește trupul Părintelui Patriarh Iustin Moisesescu, pentru că stăpânirea de atunci cerea să fie dus la una dintre mănăstirile din preajma Capitalei, ori la Căldărșani, ori la Cernica. Atunci

Dumnezeu mi-a dat tărie, eu fiind în situația de a-l urma ca locțiitor, deocamdată, și am ținut cu tot dinadinsul ca să fie înmormântat aici, în rând cu ceilalți Patriarhi, ceea ce nu se potrivea, cum spuneam, cu opinia reprezentanților politici de stat. Știu despre aceasta Părinții Mitropoliți care erau în Sinodul Permanent, în 1986, și fostul ministru al Cultelor de atunci, cărora

Cu copiii, la intrarea în reședința patriarhală

le-am spus că nu sunt dornic să candidez la postul acesta de mare răspundere, când aspectul Bucureștilor era degradant și descurajant și să viu de la Iași aici, ca să urmez, să port jugul acesta greu.

Am ținut cu tot dinadinsul să fie înmormântat aici și m-a ajutat mult fie iertatul părinte Ioan Neamu, un preot de mare valoare, pe care l-a avut consilier economic Prea Fericitul Iustin, și l-am avut și eu, fiindu-mi și coleg la Teologie. I-am spus atunci hotărârea mea ministrului, că nu se poate în altă parte, numai dacă dânsul, Prea Fericitul Iustin, sau familia ar fi avut scris că vrea să fie dus în altă parte. Noi eram datori să-i îndeplinim dorința, cum a făcut Patriarhul Justinian. Dar dacă noi nu avem nimic scris, tradiția noastră sfântă și rânduielile bisericești ne obligă să urmăm pilda înaintașilor, de aceea locul de odihnă al Patriarhului nostru este în catedrala pe care a restaurat-o, pe care a înfrumusețat-o în timpul arhiepiscopiei sale. Dar nu mi s-a dat răspuns afirmativ. Părintele consilier Neamu a început să sape aici, în catedrală. Și a doua zi, ministrul mi-a dat telefon și m-a întrebat unde va fi înmormântat. „N-am stabilit că în catedrală, domnule ministru!”, i-am răspuns. „Dar eu nu mi-am dat avizul” – mi-a replicat. „Nu-i nimic, noi nu vă obligăm la aceasta. Este rânduiala noastră, a Bisericii, urmăm o tradiție.” Și atunci am zis: „Aici va fi”. Și nu s-a mai întâmplat nimic.

În 1986, Călugărul Sfântul Sinod și Măritul Colegiu Electoral Bisericesc m-au chemat la slujirea patriarhală, am găsit

*Împreună cu Sanctitățile Lor
Bartolomeu I, Patriarhul
Ecumenic al Constantinopolului ...*

biserica Sf. Spiridon Nou cu zidurile Sfântului Altar în primejdie de a se dărâma, din pricina lucrărilor de construire a metroului, ce au provocat sfântului locaș și casei parohiale un adevărat dezastru, întâmplat chiar în noaptea Sfințelor Paști, fapt care m-a cutremurat. Am simțit atunci o mare tristețe și mi-am amintit de anii când vrednicul de pomenire Patriarh Justinian s-a confruntat cu pericolul prăbușirii bisericii Domnița Bălașa, în urma amenajării și canalizării râului Dâmbovița, și cum a izbutit el atunci, cu sprijinul unor ingineri specialiști, ca Gh. Beleş și Dumitru Popescu, să înlocuiască, metru cu metru, pilonii de lemn de la temelie, cu o fundație traicică din beton armat.

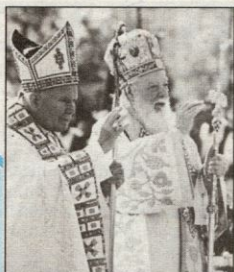
Mă găseam, în 1986, în situația dureroasă și dificilă a demolării bisericilor în București, care însă nu m-a descurajat, ci mi-a dat tăria de a face ceva pentru salvarea lor. Dumnezeu m-a luminat, atunci și mi-a scos în cale un suflet credincios, pe cunoscutul inginer constructor Suman, care conducea lucrările de construcții ale căminului

studenților Facultății noastre de Teologie. Cu sprijinul și înțelegerea acestuia și cu dăruirea familiei de arhitecți și ingineri în rezistență Constantin Pavelescu, în condițiile și cu posibilitățile de atunci, am consolidat și refăcut această frumoasă biserică, iar pictorul I. Samoilă a restaurat admirabila pictură a celebrului Gh. Tătărescu. Dacă nu se intervenea urgent și cu curaj, n-am mai fi avut astăzi această adevărată catedrală în București.

Când eram student la Facultatea de Teologie a Universității din București, auzeam pe profesorii noștri din elita învățământului teologic, între care profesorul de Istorie Universală Teodor M. Popescu, profesorul de apologetică Ioan Gh. Savin, profesorul și arhimandritul Iuliu Scriban și alți teologi și istorici ai noștri, glăsuind cu tăgăuire, la fiecare deschidere solemnă de un universitar, că toate popoarele și Bisericile Ortodoxe surori au așezat în ceata sfinților și cinstesc după cuviință pe unii dintre fiii lor care au bineplăcut lui Dumnezeu, rânduiind și zile de prăznuire a lor, numai noi, românii, nu avem în calendar sfinți din neamul nostru. Și se întreba cu întristare: oare atât de smeriți, atât de nevrednici și de nevolnici suntem noi, românii, ca să nu avem în calendar sfinți odrăsliți de însăși Biserica noastră și din sânul neamului românesc și pe care deja pe unii îi știm și îi cinstim?

Toată lumea știa cohorta de sfinți plămădiți de evlavie poporului nostru în decursul istoriei, dascălii noștri de suflet și de credință, din care au răsărit martiri, mărturisitori,

apărători ai Ortodoxiei în Transilvania și mari trăitori în Hristos din rândurile credincioșilor, cuvioșilor, preoților și ierarhilor, care din veac au strălucit atât pe bolta Bisericii strămoșești, cât și în cer, în fața Prea Sfintei Treimi. În 1950, vrednicul de fericită pomenire Patriarhul Justinian Marina, cu profesorii de teologie de atunci, răspunzând unor repetate și îndreptățite cereri din partea credincioșilor și datorită existenței unui adevărat cult față de înaintași de-ai noștri, renumiți prin credință și jertfa lor, a hotărât întocmirea lucrărilor pregătitoare pentru canonizarea primei serii de sfinți români. A fost o lucrare mai mult decât istorică; a fost dumnezeiască! Ce mare însemnătate a avut atunci, în anii 1950-1955, canonizarea sfinților români care au apărât

...și Papa Ioan Paul al II-lea

Ortodoxia și neamul nostru și cu câtă evlavie au participat în acele vremuri grele credincioșii la slujbele de vestire a canonizării sfinților români la Patriarhia din București, la Craiova, Timișoara, Sibiu, Iași și Suceava!

Atunci noi săvârșeam și celebrăm prima canonizare de sfinți români în condiții foarte grele. Apoi s-a aprobat

întreaga listă întocmită de Sfântul Sinod; n-au fost admiși, de pildă, să fie trecuți în rândul sfinților domnitorii Constantin Brâncoveanu și Ștefan cel Mare.

Sfântul Sinod a reluat această lucrare după anul 1990 și, la propunerea Comisiei Sinodale pentru Canonizarea Sfinților Români, care a desfășurat o intensă și importantă lucrare de documentare în vederea întocmirii studiilor necesare canonizării, la 20 iulie 1992, ne-a învrednicit Dumnezeu să înscrîm cu credință și evlavie în calendarul ortodox și alți sfinți din neamul nostru.

Mărturisesc acum că numai Dumnezeu știe cu câtă dragoste și iubire mi-am împlinit în viața mea, din tinerețe și până astăzi, îndatoririle legate de Biserica noastră strămoșească. ■

Repere cronologice

7 februarie 1915. S-a născut în satul Tocileni, jud. Botoșani, din părinții Dumitru și Marghioala Arăpașu, ca al zecelea din cei unsprezece copii ai acestora. A primit la botez numele de Toader.

1921-1927. A urmat școala primară din satul natal.

1928, Duminica Tomei. A intrat, ca frate, la Schitul Sihăstria Voronei, jud. Botoșani.

14 septembrie 1931. Elev la Seminarul Monahal din mănăstirea Neamț.

1932-1940. A urmat cursurile Seminarului Teologic special pentru monahi de la Cernica.

6 august 1935. A depus voturile monahale la mănăstirea Bistrița-Neamț, primind numele Teoctist.

4 ianuarie 1937. A fost hirotonit în treapta de ierodiacon.

1940-1944. A urmat cursurile Facultății de Teologie a Universității din București, diacon la Catedrala Sfintei Patriarhii.

1945. Licențiat „Magna cum laude” în Teologie.

25 martie 1945. Arhiereu-Vicar și, din 1948, Vicar administrativ al Mitropoliei Moldovei.

1946-1947. Student al Facultății de Litere și Filosofie din cadrul Universității din Iași.

28 februarie 1950. Sfântul Sinod al B.O.R. îl alege Episcop-Vicar al Patriarhiei.

1950-1954. Rector al Institutului Teologic de Grad Universitar din București.

28 iulie 1962. Episcop al Aradului, Ienopoliei și Hălmeagului.

23 ianuarie 1973. Arhiepiscop al Craiovei și Mitropolit al Olteniei.

25 septembrie 1977. Arhiepiscop al Iașilor și Mitropolit al Moldovei și Sucevei.

9 noiembrie 1986. Arhiepiscop al Bucureștilor, Mitropolit al Munteniei și Dobrogei și Patriarh al Bisericii Ortodoxe Române.

CONSTANTIN ARGETOIANU

Bine ai venit, coane Costică! Astfel se intitula articolul apărut în ziarul Dreptatea din 9 noiembrie 1946, publicat de un ziarist contrariat de gestul bătrânului politician Argetoianu, care luase hotărârea de a reveni în țara ocupată de trupele sovietice.

Iată ce scria el: „D. Argetoianu se întoarce azi în țară pentru a-și verifica abilitățile... Deși la vârsta patriarhilor, d-ta ai sprinteneli de campion al decatlonului politic. Țara ți se pune la dispoziție cu încredere. Iată sfiori: trage-le! Iată culise: manevrează-le!

Iată «poporul»: du-l! Dumneata ai fost totdeauna cinstit cu dumneata însuși. Ai iubit conservatorismul când ai fost conservator. Ai iubit liberalismul când ai fost liberal... Acum când ești patriot, fii binevenit și scoate-ne la liman, mântuitorule!”

Abilitățile nu i-au mai servit la nimic.

PORTRETUL UNUI TRASEIST POLITIC

Prof. univ. dr. IOAN SCURTU

S-a născut la Craiova, la 3 martie 1871. Era fiul generalului și omului politic conservator Ion Argetoianu. A urmat studii superioare la Paris, unde a obținut licența în drept și litere, precum și doctoratul în medicină. A devenit unul dintre cei mai bogați oameni din România, făcând parte din consiliile de administrație ale mai multor întreprinderi și bănci. Avea o moșie la Breasta (jud. Dolj), unde-și petrecea o bună parte din timpul liber.

În 1898 a intrat în diplomatie, fiind, succesiv, atașat, secretar și consilier de legăție. A participat, ca medic, la cel de-al doilea

război balcanic. În 1913 s-a înscris în Partidul Conservator și a publicat broșura *Marea proprietate și exproprierea*, în care pleda împotriva reformei agrare preconizate de Partidul Național Liberal.

În 1917, la Iași, a fost impresionat de generalul Averescu, devenindu-i colaborator și sfătuitor. În guvernul Averescu (29 ianuarie-27 februarie 1918), a fost numit ministru de Justiție, însoțindu-l pe general la Bufta, unde, în zilele de 10 și 11 februarie 1918, au discutat condițiile păcii separate cu reprezentanții Puterilor Centrale.

La 3 aprilie 1918 a luat ființă Liga Poporului, la întemeierea căreia Argetoianu a avut o substanțială contribuție. Conform programului acesteia, de această dată, susținea votul universal, exproprierea moșiilor și împărțirea lor la țărani.

În guvernul Averescu, constituit la 13 martie 1920, a devenit ministru de Finanțe, iar din 13 iunie 1920 ministru de Interne. În octombrie 1920, a ordonat ocuparea militară a întreprinderilor și arestarea fruntașilor grevei generale. Câteva luni mai târziu, la 12 mai 1921, a organizat arestarea delegaților socialiști care au votat afilierea fără rezerve

la Internaționala Comunistă (*Magazin istoric*, nr. 10,11/2003), act ce a stârnit și reacții critice, deoarece printre înțemnițați se aflau și câțiva parlamentari. În memoriile sale, Argetoianu avea să scrie că elaborează totul fără a înștiința guvernul sau măcar pe generalul Averescu. După ce ordinele de rigoare fuseseră transmise, l-a informat pe general, iar acesta l-a avertizat: „În caz de insucces, vei trage natural consecințele.” A convenit cu generalul ca miniștrii să fie convocați la ora 15, adică exact atunci când era planificată acțiunea. „Sedința s-a deschis la ora 3 și 10 minute. Averescu a lămurit motivul convocării: «Trebuie să sfârșim cu comuniștii...» și a explicat ce aveam de gând să fac. Titulescu [ministru de Finanțe], care căsca întruna plictisit și tremura de frig, a încetat să deschidă gura, s-a încălzit brusc, s-a înroșit, a vrut să ia cuvântul, dar i-a luat-o Take [Ionescu, ministrul de Externe] înainte cu trei vorbe tăioase: «Nu se poate!». Se făcuse galben ca ceara... «Nu se poate!», au strigat și Trancu-Iași [ministru Muncii] și Cudalbu [ministru Agriculturii și

Domeniilor]; o unanimitate dezaprobatore se ridica contra mea.”

În timp ce dezbaterile erau în toi, Argetoianu a dat telefon generalului Eracle Nicolescu, prefectul Poliției Capitalei, care l-a informat că i-a arestat pe comuniști. „M-am înapoiat la masa verde [a guvernului]. Până atunci nu deschisese gura: «Domnilor – și cu un zâmbet m-am uitat la Averescu – domnilor, discuțiile dvs. sunt inutile; totul s-a terminat. Toți conducătorii comuniști și teroriști sunt la Văcărești sau la Jilava... Pot să vă dau plăcuta asigurare că s-a terminat cu comunismul în România!».”

Vulgar și sfidător

Deplin încrezător în capacitatea lui politică, nu o dată Argetoianu s-a comportat într-o manieră de-a dreptul jignitoare. În iulie 1921, proiectul de lege agrară pentru Vechiul Regat urma să fie adoptat, după ce suferise numeroase modificări. Unii deputați averescani erau nemulțumiți, amenințând că vor vota împotriva. Argetoianu a venit în Cameră,

unde urma votul nominal. Peste câțiva ani avea să scrie: „M-am așezat în momentul scrutinului pe treptele biroului, în fața băncilor – era să zic a ieseilor – și la chemarea fiecărui nume din partidul nostru, mă uitam în ochii chematului și sub uitătura mea n-a îndrăznit unul să spună «contra».”

În vara lui 1921 s-a discutat proiectul de lege privind naționalizarea Societății „Reșița”. „Sedința dura de ceasuri, în mijlocul scandalului, pe o căldură de moarte, și era pe sfârșite – relatează memorialistul... Madgearu se urcase la tribună și ne amenința cu un discurs de două ceasuri. Eram exasperat și mă treceau nădușelile. Mi-am pierdut orice control asupra nervilor și uitându-mă în ochii armeanului, i-am susurat: «Să mă pupi în c...r!». Binișor, să nu mă audă decât el, dar nu și cei din încălț!... Madgearu a început să urle ca un disperat: «Mi-a spus să-l pup în c...r! Mi-a spus să-l pup în c...r!». Făcuse bale la gură și țipa ca și când l-aș fi lovit în c...r cu cizma! Toată opoziția în picioare a început să urle și ea, să mă amenințe cu pumnul, să strige: «Guvernul

Fruntași conservatori la începutul secolului XX (de la dreapta la stânga): D.S. Nențescu, generalul Argetoianu și Titu Maiorescu

Constantin Argetoianu și ceilalți membri ai comisiei române veniți la Buftia spre a discuta condițiile păcii cu Puterile Centrale

însultă opoziția! Demisia! Demisia!»“ La propunerea lui N. Iorga, toți deputații opoziției au părăsit Adunarea, îndreptându-se spre Palatul regal, pentru a cere demiterea imediată a guvernului.

A doua zi, președintele Consiliului de Miniștri a venit în Parlament, declarând că guvernul regretă incidentul creat, dar opoziția nu și-a reluat locul în Adunarea Deputaților. După câteva săptămâni, liderii Partidului Țărănesc și-au dat seama că prin retragerea opoziției din Parlament se netezea drumul Partidului Național Liberal spre putere. Pentru a evita o asemenea perspectivă, țărăniștii au început negocieri cu guvernul în vederea revenirii lor în Adunarea Deputaților. Discuțiile s-au purtat între dr. N. Lupu și Constantin Argetoianu și s-au încheiat cu un acord care prevedea, printre altele, ca Argetoianu să ceară scuze lui Madgearu. Revenirea țărăniștilor în Parlament nu a putut evita însă căderea guvernului Averescu, la 17 decembrie 1921.

După trecerea Partidului Poporului în opoziție, Argetoianu a ajuns la concluzia că „steaua politică“ a generalului Averescu se îndrepta spre apus, drept care, la 15 decembrie 1923 a decis să se proclame el președintele partidului. Tentativa nu a reușit, deoarece, în mentalitatea publică, Partidul Poporului însemna Alexandru Averescu. Fără să stea prea mult pe gânduri, Argetoianu și-a căutat o nouă identitate politică și în mai 1924, el și simpatizanții săi au fuzionat

O colaborare pe muchie de cuțit:
C. Argetoianu - N. Iorga

cu Partidul Naționalist-Democrat condus de N. Iorga, noua formațiune luându-și numele de Partidul Naționalist al Poporului.

Arta lingușirii

Argetoianu urmărea crearea unui mare partid de opoziție, capabil să pună capăt dominației liberale. Același obiectiv îl urmărea și Iuliu Maniu, președintele Partidului Național, care la 23 ianuarie 1925 lansase un apel către partidele din opoziție pentru a colabora în vederea înlăturării guvernului Ion I.C. Brătianu. În februarie 1925, Argetoianu l-a convins pe N. Iorga să accepte fuziunea cu Partidul Național. Cum a reușit?

Savantul se pregătea să plece la Paris. Argetoianu i-a cerut o întrevedere înainte de plecare. Au discutat despre literatură, despre Sofocle și dramele scrise de Iorga, care nu se bucurau de prea mare succes de public. Argetoianu a recitat din memorie pagini

întregi din dramele lui Iorga, spre încântarea acestuia. La despărțire, Argetoianu i-a spus: „A, era să uit, domnule profesor. Dumneata pleci pentru mai multă vreme. Nu crezi că ar fi bine să dai cuiva, în care ai mai multă încredere, delegația de a trata fuziunea cu d. Maniu?“ Răspunsul a venit pe loc: „Dar se înțelege. Iată, să-ți dau o delegație în scris; ai din partea mea depline puteri.“

A doua zi, Argetoianu s-a prezentat la Maniu. A scos din geantă o coală de hârtie albă pe care a semnat-o și i-a spus: „Pune d-ta ce condiții vrei și, iată, le ai semnate gata!“ Iuliu Maniu a rămas „mut și un minut n-a știut ce să-mi spună. S-o fi așteptat el la multe, numai la asta nu. Grație acestei «figuri» care s-a aflat, căci nu m-am jenat s-o povestesc, și de care s-a făcut mult haz, pertractările noastre n-au durat decât trei zile, în loc de trei săptămâni.“ În urma fuziunii, câțiva fruntași ai Partidului Naționalist al Poporului au fost nominalizați în conducerea Partidului Național, care și-a menținut programul și statutul; pentru a menaja susceptibilitatea lui Iorga, acesta a devenit copreședinte al Partidului Național, alături de Iuliu Maniu.

După alegerile parlamentare din iunie 1926, Iuliu Maniu și Ion Mihalache au început negocierile pentru fuziunea Partidului Național cu Partidul Țărănesc. Totul s-a petrecut peste capul lui C. Argetoianu și al lui N. Iorga, fapt ce i-a nemulțumit. Dacă Iorga a decis, la 5 octombrie 1926, să-și refacă

vechiul partid, Argetoianu s-a declarat „independent”. Cu acest statut a intrat în guvernul Știrbey (iunie 1927), ca ministru al Agriculturii și Domeniilor, deținând și interimatul la Industrie și Comerț.

Guvernul s-a menținut numai două săptămâni și la 21 iunie s-a constituit un nou cabinet, prezidat de I.I.C. Brătianu. Argetoianu a ocupat în continuare funcția de ministru al Agriculturii și Domeniilor rămânând în guvern și sub președinția lui Vintilă Brătianu.

Împătimit al jocurilor din culise

Argetoianu a gândit că ar putea ajunge el într-o zi președintele P.N.L. și s-a înscris în acest partid. În cuvântul rostit cu acest prilej a declarat că fusese în multe bordeluri, dar acum dorea „să sfârșească într-o casă cinstită”.

După trecerea P.N.L. în opoziție (noiembrie 1928), personalitatea care s-a afirmat cel mai puternic în acest partid a fost I.G. Duca. În

noul context, Argetoianu și-a dat curând seama că nu avea șanse pentru șefia partidului. La începutul lunii iunie 1930, Argetoianu se afla într-o excursie de plăcere pe coasta Dalmației, când a aflat că principele Carol a venit în țară, fiind proclamat rege la 8 iunie 1930. În prima audiență, Argetoianu l-a sfătuit pe noul rege să instaureze un regim de mână forte. Lui Carol II i-a plăcut ce a auzit și l-a menținut în cercul sfătuitoarelor de taină. N-a devenit totuși un membru al camarilei regale.

În noiembrie 1930, a fost chemat la Sinaia, unde regele i-a dictat un „interviu” prin care cerea un „ritm nou” în viața politică, peste capul partidelor existente. A apărut în *Universul* din 30 noiembrie 1930 și a făcut multă vâlvă, determinându-l pe Vintilă Brătianu să ceară excluderea lui Argetoianu din partid (10 decembrie 1930). Și iată-l pe Argetoianu independent și „omul regelui”, ajungând principalul personaj în timpul crizei politice din primăvara anului 1931, când la 4 aprilie i s-a încredințat lui N. Iorga misiunea de a forma guvernul după o listă alcătuită chiar de

rege. Argetoianu l-a însoțit pe noul prim-ministru în vizitele pe la membrii guvernului, care urma să depună jurământul. El avea să scrie: „Iorga intra ca o vijelie în casele oamenilor și fără să zică bună ziua îi întâmpina cu un «ești ministru», față de care interpelat îl încerca să băjbăie ceva ca «Bine, dar...». «Nici un dar. Ești ministru. La ora 7 și jumătate, la mine în casă în frac și decorații. La ora 8 depunem jurământul.» Rămăneau viitorii miniștri cu gura căscată, pe mâna soților, încântate, uitând să mai conducă până la ușă pe «domnul prim-ministru». Domnul prim-ministru, cu aripi la călcăie ca Hermes redivivus, zbura spre automobil, cu mine după el – și la altul.”

Argetoianu era ministru de Finanțe și ad-interim la Externe (până la 27 aprilie). La 7 mai, a devenit ministru de Interne, iar principala sa misiune a fost câștigarea alegerilor de către guvern, care a depus lista de candidați sub numele de Uniunea Națională. Victoria guvernului era problematică, astfel că, la sugestia lui Carol II,

1926. Primul ministru Averescu vorbind la Cameră

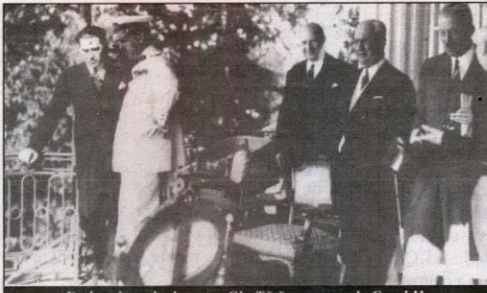
C. Argetoianu, Valer Pop și V. Madgearu (în stânga cu fața întoarsă), cu prilejul unui banchet

Argetoianu a negociat cu I.G. Duca realizarea unui cartel electoral. Duca a acceptat ca P.N.L. să candideze pe listele Uniunii Naționale, asigurând astfel succesul guvernului.

Cât privește situația din guvern, unii ziariști afirmau cu îndreptățită ironie că „N. Iorga este prim-ministru în guvernul Argetoianu”. Savantul a pus capăt tristei sale experiențe, depunându-și demisia la 31 mai 1932. La 8 iunie, C. Argetoianu a constituit o nouă organizație politică, numită Uniunea Agrară (din octombrie 1936, Partidul Agrar).

Asul din mâneca regelui

În 1934-1935 Argetoianu a susținut ideea modificării Constituției din 1923, în sensul acordării unor puteri sporite regelui în conducerea statului. Aprecia că democrația eșuase în România, partidele politice erau simple „coterii”, iar Parlamentul o „mașină de măcinat vânt”; democrația era o noțiune variabilă, după țări: la noi, ea însemna discursuri în opoziție, critică și făgăduieli, pentru ca, odată ajuns la putere, omul politic să-și uite făgăduielile, să-și umple repede buzunarele și să-și satisfacă partizanii în vederea următoarelor lupte în opoziție.

De la stânga la dreapta: Gh. Tătărescu, regele Carol II, Ion Inculeț, C. Argetoianu, în iunie 1934

Mărturisea că năzuințele sale merg către o organizare autoritară și cinstită a statului, pe care o credea din ce în ce mai necesară.

În noiembrie 1937 a aderat la pactul de neagresiune electorală semnat de Iuliu Maniu, Corneliu Zelea-Codreanu și Gheorghe Brătianu. Este greu de apreciat acest gest, el putând fi expresia dorinței de a afla „din interior” manevrele lui Iuliu Maniu, marele adversar al lui Carol II, dar și semnul unei supărări pe rege, care nu-i urmase sfatul de a instaura imediat un regim autoritar, fără a mai recurge la alegeri parlamentare.

Peste puțin timp însă, la 10 februarie 1938, cariera lui politică s-a relansat. În guvernul Miron Cristea, a ocupat funcția de ministru al Industriei și Comerțului, iar la 30 martie 1938 a devenit consilier regal. În ziua de 8 aprilie 1938 a fost ales președintele Consiliului Superior Economic, care avea rolul de a coordona politica economică a României și de a elabora un plan de dezvoltare

pe cinci ani. La 15 iulie 1939, după ce N. Iorga a demisionat din funcția de președinte al Senatului, la sugestia regelui, a ocupat el această demnitate.

La Consiliul de Coroană din 6 septembrie

1939, care a discutat poziția României în condițiile declanșării războiului mondial, C. Argetoianu a avut o poziție aparte. A elogiat activitatea regelui, a primului-ministru Armand Călinescu și a ministrului de Externe Grigore Gafencu și a apreciat că situația internațională a României era foarte gravă. Totul era nesigur, dar exista un singur lucru cert: „La sfârșit va rămâne o putere imensă: Rusia. Oricine va fi victorios, fie Germania, fie anglo-francezii, va fi destulă vlagă în Apus pentru a ține piept Rusiei? Va mai fi o forță în stare să țină în frâu și să învingă Rusia?” Pornind de la acest raționament, aprecia că „nu trebuie să ne vrăjmășim cu Rusia”, ci „să se caute o apropiere față de această mare putere”. S-a declarat pentru „neutralitate și raporturi cu Rusia”.

După asasinarea lui Armand Călinescu, la 21 septembrie 1939, regele a luat măsuri dure contra mișcării legionare, fapt ce a generat o anumită enervare la Berlin, dar și o stare de spirit negativă în

tară. În însemnările sale zilnice, regele nota la 28 septembrie: „Mă hotărâsc să-l chem pe Argetoianu la 5 și jumătate. Întrevederea a fost destul de scurtă, căci repede ne-am pus de acord asupra punctelor principale... N-am format niciodată o listă ministerială mai repede.”

Un bătrân lipsit de vlagă

La 28 septembrie 1939, Argetoianu a ajuns în cea mai înaltă demnitate la care putea răvni un om politic din România. Guvernul s-a dovedit ineficient.

La 9 noiembrie, Carol II nota: „Un lucru este sigur, că multă vreme nu [se] va putea continua cu Argetoianu. Prea e îmbătrânit. N-are vlagă de care ritmul actual are nevoie.” În ziua de 23 noiembrie, Argetoianu și-a depus demisia.

Participant la Consiliul de Coroană din dimineața zilei de 27 iunie 1940, Argetoianu s-a pronunțat pentru cedare în fața ultimatumului sovietic, prin care România pierdea Basarabia și Bucovina de Nord:

„Nu putem face război. Să păstrăm armata pentru alți dușmani.” Aceeași poziție a avut și la cel de-al doilea Consiliu, din după-amiază a aceleiași zile.

La 28 iunie s-a efectuat o rema-

nieră a guvernului Tătărescu, Argetoianu devenind pentru doar o săptămână ministru de Externe. Principalul său act a fost anunțul că România renunță la garanțiile date de Marea Britanie și Franța la 13 aprilie 1939. La 4 iulie, guvernul Tătărescu a demisionat.

În cadrul celor două Consilii de Coroană din 30 august 1940, la care s-a discutat chestiunea dictatului de la Viena, Argetoianu a avut o poziție clară: „Nu discutăm și nu ne putem opune, ne supunem, suntem cu genunchii pe grumaz.”

***La sfârșit va rămâne o putere imensă:
Rusia. Oricine va fi victorios, fie
Germania, fie anglo-francezii, va fi
destulă vlagă în Apus pentru a ține
piept Rusiei? Va mai fi o forță în stare
să țină în frâu și să învingă Rusia?***

Venirea legionarilor la putere în septembrie 1940 i-a creat o situație dificilă: la 27 noiembrie 1940, a fost ridicat de legionari și dus la Prefectura Poliției Capitalei, unde se aflau și alți foști înalți

demnitari ai regimului carlist. În seara precedentă 64 de persoane (inclusiv fostul prim-ministru Gheorghe Argeșanu), arestate pentru că participaseră la măsurile împotriva legionarilor, fuseseră asasinat în închisoarea Jilava. Pentru ca să nu aibă aceeași soartă și cei de la Prefectură, a intervenit personal generalul Ion Antonescu, conducătorul statului, care a dispus eliberarea lor.

În timpul războiului din Est, încercările sale de a se alătura opoziției au eșuat. I se reproșa participarea la instaurarea regimului dictatorial al lui Carol II. În aprilie 1944, a plecat în Elveția, cu speranța că va contribui la obținerea de către România a unor condiții mai bune de armistițiu din partea puterilor occidentale. La vârsta și cu experiența sa, e greu de înțeles gestul de a reveni în țară în noiembrie 1946. Era vremea când mulți români căutau să fugă în Occident, Argetoianu venea cu

speranța că își va putea relua activitatea politică și chiar ar putea conduce un guvern agreat de cele trei mari puteri. (Magazin istoric, nr. 5/2000). A fost arestat în noaptea de 5/6 mai 1950 și a murit în închisoarea de la Sighet, în ziua de 6 februarie 1955. ■

C. Argetoianu (primul din stânga), în uniformă Frontului Renașterii Naționale

RUGBY ÎNTRE ELANURI ȘI PRIVAȚIUNI

În toamna anului 2003, s-au împlinit 90 de ani de la prima demonstrație de rugby – sportul cu balonul oval – din țara noastră. Ea a fost organizată de Tennis Club Român, ai cărui jucători au evoluat, spre delicia bucureștenilor. Un an mai târziu, la 8 martie 1914, a avut loc și primul meci de rugby din România.

CONSTANTIN ZAMFIR

Spre deosebire de alte discipline sportive, ale căror origini se pierd în negura timpului, data nașterii rugbyului este cunoscută cu exactitate: anul 1823. S-a întâmplat pe terenul de sport al școlii din orașelul Rugby (Anglia), înființată în 1567. Un elev, William Webb Ellis, juca fotbal. Exasperat că nu putea înscrie în poarta adversă, a luat balonul la subsuoară și a fugit până în poarta celeilalte echipe... marcând. Dincolo de controversa asupra inovației, procedeu a plăcut, inițiativa lui Ellis fiind la originea unui nou joc cu mingea. A fost numit *rugby*, în amintirea localității unde s-a zămislit.

În 1839 se înființase deja primul club de rugby, în scurt timp apărând și regulamentul, statuându-se procedeele de a trece balonul (în acest sport nu se folosește termenul de

minge) în barele porții sau peste aceasta, precum și punctele acordate diferitelor modalități de realizare a înscrierii.

În România, noul sport a fost adus de câțiva tineri care studiaseră în străinătate, la începutul secolului trecut.

George Vraca și balonul oval

După demonstrația din 1913, în primăvara 1914 s-a reușit și organizarea unui prim campionat. Meciurile au avut loc în București, pe un teren din fața Universității (Câmpul lui Allaro), unde mai apoi s-a înălțat Biserica Rusă (acum Biserica Studenților). Ulterior, confruntările rugbiștilor s-au disputat pe terenul (disparut acum) de pe Șoseaua Bonaparte (azi bd. Luncu de Hunedoara) sau pe cel de la Federație, de la Șosea (botezat

mai târziu Tineretului). Tot în 1914, în cadrul Federației Române a Societăților Sportive, s-a constituit Comisia de Fotbal-Rugby (devenită în 1931 Federația Română de Rugby).

În plan internațional, mișcarea rugbystă era coordonată de International Board (IB), din care făceau parte țările europene vorbitoare de limbă engleză și Franța. Pentru a contracara poziția obtuză a IB, care refuza primirea în rândurile ei și a altor state, în 1932, din inițiativa a 9 țări (printre care și România) la Praga s-a înființat Federația Internațională de Rugby Asociație (F.I.R.A.).

Un moment important în istoria rugbyului românesc îl constituie participarea la Jocurile Interluate „Pershing”, de la Paris, din

1919. Țara noastră a fost reprezentată la patru discipline sportive, printre care și la cea cu balonul oval. Am fost învinși în cele două meciuri test (astfel sunt numite confruntările dintre echipele naționale de rugby, recunoscută ca atare de federațiile respective). În primul meci cu S.U.A., scorul a fost 21-0, în celălalt, cu Franța, 48-5.

Deplasarea rugbiștilor s-a făcut pe banii lor. Printre componenții echipei naționale s-a aflat și George Vraca, marele actor.

700.000 lei încasări

Primul meci al naționalei române de rugby pe un teren bucureștan a avut loc la 8 aprilie 1923. Sportivii reuniți în echipa București s-au confruntat cu cei de la Ruder Gesellschaft Heidelberg, scorul final fiind de 9-3 pentru oaspeți. În toamna aceluiași an, naționala s-a deplasat în Germania, făcând un meci egal, obținând o victorie și fiind învinsă o dată, de aceeași echipă de la Heidelberg.

În anul următor, 1924, naționala de rugby a primit vizita echipei poloneze Vulturul Alb, pe care a învins-o cu 46-0. În toamnă, la Varșovia, românii au obținut alte două victorii asupra aceleiași selecționate, în cadrul Jocurilor Interlitate. Meciul din 14 septembrie 1924, cu Vulturul Alb (scor 19-6 pentru români), este prima confruntare internațională în care naționala de rugby participă cu numele de România.

Tot în 1924, echipa națională a participat la Jocurile Olimpice de la Paris (*Magazin istoric*, nr. 5/2004). A fost înfrântă în meciurile cu Franța (3-61) și S.U.A. (0-37), obținând totuși medalia de bronz, prin clasarea pe locul trei din... trei echipe participante. Într-o deplasare

ulterioară la Stockholm, Dumitru Manoila, membru al Federației Societăților Sportive din România, a fost felicitat de către vicepreședintele Comitetului Olimpic Suedez, impresionat de felul în care rugbiștii români au luptat împotriva „maestrilor balonului oval”.

În 1926, după mai multe demersuri, selecționata de rugby a armatei franceze a acceptat să vină în România, pentru două meciuri, în zilele de 9 și 10 mai, disputate pe Stadionul ANEF (inaugurat atunci) din Dealul Spirei (devenit din 1947 Republicii și demolat de Nicolae Ceaușescu pentru a se construi Casa Poporului).

Francezii s-au deplasat spre București cu trenul. Au plecat din Paris la 3 mai, călătorind ziua, noaptea oprindu-se în diferite orașe spre a dormi. Au ajuns în București la 9 mai. Programul a inclus depunerea de flori la Mormântul Eroului Necunoscut din parcul Carol, vizitarea terenului de joc, ceai la Ambasada Franței, un banchet la restaurantul Cîna, la care, în afara oficialităților, putea să participe oricine își plătea tacâmul. La 10 mai, ziua națională, au fost invitați să asiste la defilarea din Dealul Cotrocenilor. A doua zi au plecat într-o excursie pe Valea Prahovei.

Pentru prima dată în meciurile cu echipa franceză, naționala română a purtat cele trei culori ale țării: tricouri roșii, cu un corb albastru cu crucea în cioc pe fond galben, chiloți albi și jambiere tricolore. În tribune s-au aflat regele Ferdinand, regina Maria, prințul Nicolae (Carol abdicase). Un public numeros ocupa tribunele, gazetele vremii apreciind că au asistat între 8.000 și 15.000 spectatori. Rețeta încasărilor i-a uimit pe organizatori, obținându-se din vânzarea biletelor 700.000 lei. Acestea au avut următoarele prețuri: rezervate – 200 lei (pentru ofițeri – 60 lei); tribună – 100 lei; populare (peluze sau în picioare) – 40 lei; soldați și elevi „în uniformă” – 20 lei. Bilete de favoare s-au distribuit doar oficialităților, iar ziariștii puteau intra pe baza legitimațiilor. Spre comparație, amintim că un ziar costa 5 lei, o pereche de ghete sport din import – 350 lei, iar la cursele de cai câștigurile erau între 5.000 și 25.000 lei. Doar rezultatele nu au fost pe măsura entuziasmului, echipa României fiind învinsă cu 3-35 și, respectiv, 6-42.

Interesant socotim a aminti profesiunile jucătorilor români: funcționari, studenți, ofițeri, licențiați în drept, în științe, un elev, un inginer chimist.

Tennis Club (1913), prima echipă de rugby din România

Vestiar... mobil pentru jucătorii de rugby în 1915

Ziarul francez *L'Auto* a publicat un articol elogios la adresa românilor. Rugbiștii francezi au fost uimiți de primirea făcută. Până la granița română băuseră numai apă sau bere, și aceea scumpă și proastă. În Austria, de exemplu, litrul de bere costa 35 franci, echivalentul a 40 beri în Franța. Oficialitățile române i-au întâmpinat cu vin la graniță. La sosire, Gara de Nord era pavoazăată cu drapele tricolore ale celor două țări. Au fost impresionați de faptul că, înainte de începerea meciului, au dat mâna cu regele și regina României, care i-au felicitat.

Arbitrul meciului, francezul Brutus, a mai rămas câteva zile în București, predând lecții de arbitraj unui număr de 250 sportivi.

Alte confruntări internaționale ale naționalei au fost cu Franța B, Germania, Cehoslovacia, Italia (în 1927-1935).

Chetă pentru Jocurile Olimpice

În 1935, în vederea Jocurilor Olimpice de la Berlin, din anul următor, a fost organizat un turneu în România al reprezentativei Franței, care a jucat cu echipele Sportul Studentesc (combinată cu P.T.T.) și Stadiul Român. În meciul din 28 iunie, cu Sportul Stu-

dențesc, francezii, obosiți după drum (sosiseră cu o zi înaintea) au pierdut (scor 5-10). Au fost pedepsiți de antrenor prin consemnarea în Hotelul „Union”, unde fuseseră cazați, suprimarea băuturilor alcoolice și... a mititeilor. În meciurile următoare, francezii au învins Stadiul Român (19-0) și naționala României (12-3).

Bilanțul financiar a fost dezastruos. Turneul costase 230.000 lei și se vânduseră bilete în valoare de 25.000 lei. Se mai colectaseră 110.000 lei din contribuții și subvenții, restul deficitului fiind suportat de cluburi.

Pregătirile pentru Jocurile Olimpice de la Berlin au început în toamna lui 1935. Era nevoie de bani, dotările sportivilor fiind mai mult decât precare. Ziarele vremii scriau că aceștia practicau un „rugby de tufiș”, denumit astfel deoarece pe terenul Federației nu existau vestiare, jucătorii dezbrăcându-se în tufișurile din preajmă.

Pentru a se colecta unele fonduri s-a pus la cale un banchet în cinstea prefectului Capitalei, generalul Gabriel Marinescu (președintele echipei P.T.T., campioană în acel an). A fost sărbătorit la Hotelul „Continental”, printre cei 70 invitați aflându-se George Plagino (președintele Uniunii Federațiilor Sportive).

A curs șampanie, s-au consumat bucate fine, dar rugbiștii tot nu aveau ghetе.

Pentru antrenarea naționalei a fost adus francezul Gonnetaut. Stadionul ANEF a fost dotat cu două noi tribune în valoare de câte 950.000 lei și, respectiv, 975.000 lei. S-au construit șase vestiare, o parcare pentru 1.000 mașini. La antrenamentul din 20 aprilie, rugbiștii naționali erau solicitați „să vină la stadion cu buletinul biroului populației, livretul militar sau foaia de lăsat la vatră, trei fotografii față-bust, format 6/9 pe fond alb. Toate pentru eliberarea pașaportului”.

Jucătorii erau „rugați să comunice în scris ce sumă vor să ia în monedă străină, rămânând ca Federația să facă formele necesare”. Cu trei zile înaintea plecării spre Berlin, doar 11 jucători aduseseră cele solicitate.

Pe lângă antrenamentele obișnuite, s-a organizat Cupa Olimpică, în cadrul căreia naționala de rugby a jucat cu cele mai puternice echipe de club. Ultimul meci a fost oprit din cauza unor altercații, finalizate cu o bătaie generală. Vinovatul de incident, Florea de la P.T.T., a fost scos din lotul național. Solidarizându-se cu acesta, alți trei jucători de la P.T.T., selecționați pentru națională, au refuzat să mai facă parte din lot.

Preocuparea majoră o constituia însă procurarea banilor necesari. În afara fotbalului – care beneficia de fonduri importante – toate sporturile, cu federațiile lor, făceau eforturi disperate pentru „a putea împinge căruța împotmolită”, după cum se exprima ziarist. Rugbiștii în disperare de cauză au apelat la fotbaliști. Președintele Federației de fotbal, Mario Gebauer, a obținut acordul Biroului Federal de a acorda un împrumut de 20.000 lei.

Prin alte combinații, în cele din urmă, s-a strâns suma de 75.000 lei.

Astfel, s-a reușit deplasarea lotului național de rugby la Berlin. La 11 mai 1936, sportivii s-au îmbarcat la ora 10.45 din triajul Grivița, plecarea oficială fiind la 12.00 din Gara de Nord. Au fost petrecuți de peste 200 prieteni și susținători. Cei 21 sportivi părăseau țara înghesuși în trei vagoane de clasa a treia. Un singur component al lotului, bancherul Nicolae Chrissoveloni, căpitanul echipei, a plecat a doua zi, cu vagonul de dormit, plătindu-și singur deplasarea. Alte șapte persoane i-au însoțit pe rugbiștii noștri la Berlin, plătindu-și fiecare biletele cu câte 4.000 lei. În capitala germană, selecționata noastră a pierdut toate meciurile disputate cu Franța (29-5), Italia (8-7), Germania (37-9). În meciul cu Italia, românii au condus cu 7-0, italienii câștigând, în cele din urmă, cu ajutorul arbitrilor german Leipprand, care le-a refuzat o încercare valabilă.

Cu ghetele pingelite

Primul test disputat în România (meci cu naționala unei alte țări), a avut loc la 25 aprilie 1937, cu Italia. În disputele anterioare, echipa noastră fusese învinsă cu 7-0 (Milano, 1934) și, cum am văzut mai sus, 8-7 (Berlin, 1936). Acum, în 1937, se spera într-o revanșă.

Meciul cu Italia a fost pus sub patronajul regelui Carol II. În comitetul de organizare se aflau primul ministru, Gh. Tătărescu, ministrul Lucrărilor Publice și al Comunicațiilor, Richard Franasovici, prefectul Poliției Capitalei, Gabriel Marinescu,

împreună cu primarii sectoarelor, alți fruntași ai vieții publice. Cu toată această simandicoasă componență, comitetul de organizare nu a ajutat cu nimic, financiar, pregătirea echipei.

Din cauza lipsei de bani, s-a renunțat la cantonamentul de la Snagov. Sportivii se descurcau, fiecare cum putea. Eustațiu Mărculescu se plângea că n-are încălțări potrivite, în fiecare duminică, înaintea meciurilor, fiind nevoit să dea câte 20 de lei unui cizmar pentru a-i cărpi ghetele. Trei studenți de la ANEF au fost chemați să le facă masaj sportivilor, în absența unui maseur al naționalei. Gică Ionescu își anunța colegii că în ziua meciului va fi și ziua lui de naștere și primește orice cadou. Cumnata jucătorului Nicolae Tanoviceanu, italiancă, și-a „delectat” familia timp de trei săptămâni cu feluri gătite doar din macaroane și cântând într-una *Giovinezza*, imnul Italiei. Casierul Federației de Rugby, Ghimpețeanu, le-a dat jucătorilor doar câte două invitații gratuite de acces pe

stadion în ziua meciului, dintre care una era chiar pentru titularul echipei. Biletele costau 60 lei la tribună și 30 lei la peluză. În fine, înaintea confruntării, componenții lotului au primit o masă la restaurantul „Moldova”.

Meciul s-a disputat pe o vreme neprielnică, cu ploaie și frig, pe același stadion ANEF, devenit acum „Regele Carol II”. Au asistat doar 8.000 de spectatori. Partida s-a încheiat la egalitate (0-0), scor onorabil, având în vedere condițiile precare de pregătire ale echipei. După partidă, rugbiștii s-au răspândit la casele lor, oficialitățile participând la o masă festivă în cinstea oaspeților, la restaurantul „Colorado”.

În componența lotului român, s-a aflat și arhitectul Ascanio Damian, profesor universitar mai târziu și unul dintre statoniciile colaboratori ai *Magazinului istoric*, în anii '80. În anul următor, 1937, Bucureștii au găzduit Campionatul European de Rugby, eveniment de o importanță deosebită în istoria acestui sport în România.

Dar despre desfășurarea confruntării, cu alt preț! ■

Veterani ai naționalei de rugby: reuniți în anii 80 ai secolului trecut; al patrulea din stânga, Ascanio Damian

ZIARIȘTI ROMÂNI PENTRU ZIARIȘTI ROMÂNI

In data de 15 noiembrie a anului trecut, la Hotelul Marriott din București, a avut loc întâlnirea redactorilor puținelor publicații românești din Basarabia, Bucovina de Nord, Maramureșul istoric, Ungaria, Iugoslavia și Bulgaria cu ziariști români din țară pentru a dezbate situația presei românești din imediata vecinătate. Organizatorii – Fundația pentru Promovarea Dezvoltării Comunităților Locale, Departamentul Pentru Românii de Pretutindeni și ziarul *Ziua* – au intitulat evenimentul „Mass-media de limba română în comunitățile de lângă graniță – condiții, dileme, perspective”.

După cum spunea Nicolae Iorga, „România este o țară locuită de români și înconjurată de români!” Acest fapt îl constatăm și astăzi, când în jurul României trăiesc peste 6 milioane de români. Ei se confruntă cu dificultăți în ceea ce privește păstrarea identității. Iar presa este unul dintre factorii cei

mai importanți în procesul de preservare a identității de neam.

Jurnaliștii au prezentat organizatorilor și reprezentanților mass-media din țară presiunile la care sunt supuși. Ziariștii din Cernăuți au informat că în ultimii doi ani au fost închise

câteva publicații românești, printre care *Lumea* și *Plai Românesc*.

Absolventă a Facultății de Jurnalistică din cadrul Universității București, Grozdana Blagojevici, originară din orașul Bor, din Valea Timocului sârbesc, a cerut tuturor participanților la reuniune să se implice mai mult în mediatizarea situației românilor din afară, precizând că românii din partea de sud a Iugoslaviei, deși sunt în număr de câteva sute de mii, nu au nici o publicație în limba maternă, iar singurul post de radio românesc a fost închis.

In cadrul dezbaterilor, reprezentanții Departamentului pentru românii de peste hotare au solicitat sprijinul societății civile, în mod special pe cel al reprezentanților mass-media, pentru mai buna cunoaștere a situației românilor din țările vecine. S-a discutat și despre colaborarea, pe linie profesională, între organizațiile de mass-media din România și ziariștii de limbă română din țările din jur.

Directorul cotidianului *Ziua*, Sorin Roșca Stănescu, moderatorul dezbaterii, a invitat redactorii publicațiilor românești din Republica Moldova să colaboreze la ziarul pe care îl conduce, spre a prezenta cu promptitudine situația românilor de acolo.

La încheierea întâlnirii, ziaristul Victor Roncea de la cotidianul *Ziua*, în calitate de președinte al Asociației Civic Media, a propus reprezentanților Clubului Român de Presă, ai Convenției Organizațiilor de Media din România și ai Reporters sans Frontières, prezenți prin Agenția de Monitorizare Media-Academia Cațavencu, crearea unui mecanism de alertă la nivel european în cazurile agresiunilor asupra jurnaliștilor români din jurul granițelor. ■

Eugen TOMAC

Editura LUCMAN
Romanul istoric

Librării și Cartea prin poștă
Bd. ALL. Cuza 91, sector 1, București
tel: 021/222.53.16; 021/223.77.55
fax: 021/222.53.17
email: comenzi@lucman.ro

Am primit anul trecut un e-mail. Doamna Silvia Pop ne scria că a remarcat interesul pe care revista noastră îl arată pentru istoria românilor din Basarabia. Ne întreba dacă am fi interesați să publicăm pagini din amintirile bunicii ei, Ecaterina Chele, care fusese deportată în 1941 din Basarabia. Bineînțeles – i-am răspuns.

Spre sfârșitul anului trecut, ne-au vizitat la redacție doamna Lidia Dohotaru, fata Ecaterinei Chele, cea care în momentul deportării avea doar 11 luni, doamna Silvia Pop, fiica ei și deci nepoata Ecaterinei Chele, și cu un nepotel, aflat la vârsta jocurilor fără griji. Ne-au adus fotografii cu care să ilustrăm paginile pe care le publicăm începând cu acest număr. Doamnei Lidia Chele i se umezesc și astăzi ochii când povestește despre acei ani.

Ecaterina Chele și-a depănat amintirile, ajutată de fiică și de nepoată. Astăzi nu mai este printre noi. Dar și-a dorit foarte mult ca frații ei de peste Prut să afle prin ce au trecut foarte mulți dintre românii rămași în 1941 în Basarabia.

POVESTEA VIETII MELE

ECATERINA CHELE

Am 83 de ani și din pragul apusului privesc în urmă la anii zbuciumați ai vieții mele. M-am născut în Basarabia, comuna Sângerei, județul Bălți. Flică de țărani, am avut ocazia să cunosc bine viața de la țară. Acolo am petrecut cele mai fericite momente din viața mea. Copilăria, adolescența și tinerețea s-au suprapus cu perioada 1918-1940, adică atunci când Basarabia era acasă, în sânul României. Mulți tineri din Basarabia, printre care și eu, au învățat în licee, școli normale și de meserii din Țară. S-a născut astfel o generație de intelectuali bine instruiți, dar aproape toți am căzut pradă represiunilor bolșevice. Basarabia ocupată în 1940 a fost decapitată prin arestări și deportări în masă, prin acte de o violență nemaipomenită. Pentru familia mea, abia înfiripată, au început anii de calvar. Cu groază îmi amintesc acum de acea perioadă.

Sovieticii au pregătit cotoarea din timp. La noi în sat erau mulți diversioniști plătiți de ruși, care dădeau foc grăului strâns, pentru a trezi nemulțumirea populației, iar în paralel duceau o propagandă intensă, cum că în Rusia viața este frumoasă. Se răspândea și literatură subversivă.

În ziua de 28 iunie 1940, Radio București a anunțat cedarea Basarabiei în urma ultimatumului dat de U.R.S.S. A fost un șoc. Te uital în jur și parcă totul se schimbă. Domnea o atmosferă de incertitudine și apăsare. Unii locuitori au fugit peste Prut, s-au retras și autoritățile române. Pe drum, deseori refugiații erau atacați de bande formate din provocatori ruși. De la bun început, noul regim și-a arătat cruzimea. A declanșat vânătoarea de oameni.

După cotoarea, am mai lucrat un an de zile în învățământ, ca și ceilalți învățători. Toate manualele românești au fost arse. Noi a trebuit să învățăm alfabetul rusesc, toate cărțile au fost traduse din limba rusă și a fost adoptat sistemul de învățământ sovietic. În manuale erau multe neadevăruri, limba era stălcăită, textele erau încărcate cu conținut ideologic. Limba noastră devenise „moldovenească”. O simplă aluzie la limba română te putea costa locul de muncă, în cel mai bun caz.

În școală se învăța istoria Rusiei, istoria U.R.S.S. și istoria Republicii Sovietice Moldovenești. Adevărata istorie a românilor a fost interzisă. Astăzi mulți nu-și cunosc trecutul. Pentru noi, intelectualii, toate acestea erau străine și nu le puteam accepta. Fuseserăm educați și învățați să ducem lumina și adevărul în rândul poporului.

Puterea sovietică pregătea deportarea intelectualilor și a țăranilor gospodari din Basarabia. Rusia avea o experiență bogată în

Fotografie cu colegele de la Școala normală

dați. Eram în curte și Gafencu ne-a făcut cu mâna un semn de adio. Restul familiei lui a fost pus pe lista de deportare din 1941. A avut noroc că a început războiul. În 1944 au fugit în România. Dar gheara sovietică i-a ajuns și acolo; băiatul lor, Valentin, a murit în închisoare în România.

***Prima grijă a autorităților sovietice de ocupație din Basarabia
a fost să decreteze limba română
„limbă moldovenească”***

Basarabia. În 1937, noi am întemeiat un cămin. După ocupația sovietică din 1940, dintre ai noștri s-au găsit „cozi de topor” care ticluiau declarații, iar pe baza acestora se întocmeau dosare. Soțul meu, care lucrase în Sângerei ca perceptor, a fost mutat la Bălți în calitate de controlor financiar, după ce a susținut un examen. În iunie 1940, el a trimis toată arhiva în Țară, dar nu a plecat, fiindcă eu urma să nasc în scurt timp. Din Bălți a revenit în Sângerei. De câteva ori a încercat să obțină de la autoritățile sovietice permisiunea de a pleca cu familia în România, dar nu i s-a aprobat, probabil ne aflam deja pe lista neagră.

Nu departe de noi, în casa lui Nică Grăjdieru, era sediul miliției. Am observat că în seara zilei de 12 iunie 1941, în curtea miliției s-au adunat mai multe căruțe. Nu ne imaginăm ce poate însemna asta. Am înțeles peste câteva ore, noaptea. La orele două s-a bătut la ambele uși ale casei, cea din față, la prispă, și cea din spate, pe care o foloseam

problema deportărilor, rămânea să o aplice și asupra noastră. La vreo trei săptămâni după instalarea noului regim, prin iulie 1940, a fost arestat Vasile Gafencu, vecin cu noi, membru în Sfatul Țării din 1918. El a fost luat într-o mașină sub o escortă de sol-

Soțul meu, Constantin Chele, era originar din com. Buhalnița, jud. Neamț. După absolvirea Școlii Comerciale din Piatra-Neamț, a primit loc de muncă în com. Sângerei,

permanent. Soțul meu a deschis ușa din față, iar mama pe cea din dos. Atunci a intrat un grup de oameni, din cauza haosului nu mai țin minte câți au fost. Printre ei era unul Borisov. Rus de origine, urmărit de bolșevici, se refugiase în satul nostru și lucra ca felcer. A acceptat colaborarea cu puterea de care fugise până atunci. Un alful dintre ei a strigat în limba rusă să ne grăbim, să nu luăm cu noi nimic, căci totul ni se va da acolo unde ne duc. Eram speriați și nu știam ce să facem. Mama ne-a dat 400 de ruble. Unul dintre cei veniți, pe nume Pascaru, originar din

Transnistria, s-a apropiat de mine și-mi tot spunea încet să iau cât mai multe lucruri. El era de meserie învățător, dar deținea un post în Comitetul raional. A deschis dulapul și mă îndemna să iau haine, dar eu nu l-am ascultat. Fiica noastră de 11 luni, Lidia se trezise și se uita speriată în jur. Fratele meu mai mic, Mișă, o îmbrăca, iar ea gângurea „tpru-tpru“, ceea ce însemna „mergem la plimbare“. Bietul copil, nu avea de unde să știe ce plimbare era pregătită pentru noi.

Imediat după ce au intrat în casă, ne-au pus să ridicăm mâinile sus și ne-au controlat de arme, ceea ce nouă ni s-a părut absurd. Soțul meu s-a pierdut și ședea pe scaun alb ca varul, nu se putea îmbrăca. Fratele meu îl ajuta. Călăii tot strigau: „Mai repede, mai repede, nu luați nimic cu voi!“ Îndemnată pe furie de Pascaru, am reușit, totuși, să pun câteva lucruri într-o ladă. Erau, în mare parte, hăinuțe de-ale fetei. Părinții plângeau. Cel mai nemilos a fost Borisov.

Astfel, în grabă, am fost goniți din casă și, sub escorta baionetelor, duși la căruța care aștepta în drum. Apoi ne-au transportat până la capătul satului, unde am fost îmbarcați într-o mașină.

Eram șase familii. Nică Donea cu soția Olga, țărani din sat; d-na Valentina, soția avocatului Enăchescu; familia Țucanov cu cei doi copii; Corneliu Dendrinu cu doi copii și familia de învățători Mocanu, Nicolae și Ana. Pe N. Mocanu l-au ridicat din spital, unde zăcea la pat grav bolnav. Nu putea nici măcar să meargă singur. Soldații l-au luat într-o pătură și l-au aruncat în mașină. Deja se zorea de zi, iar isprava groaznică era înfăptuită. De după deal se vedea o geană albă. Satul dormea. Bărbatul meu s-a uitat în jur

și a rostit disperat: „Rămâi cu bine, sat frumos, n-o să te mai văd niciodată!“ Vorbele lui au fost profetice.

De la bun început am fost

tratați ca niște criminali. Sărmanul Mocanu se văita în suferințele bolii, iar noi nu puteam să-l ajutăm cu nimic. Iar paznicii îl tot tachinau: „Taci, că la nimic nu-ți folosesc văicărelile tale.“ Fata mea a început să plângă. Ea era cel mai mic pasager al acestui camion odios. Când fata a început a plânge, un soldat a strigat: „Nu plângeți! Din satul vostru vor mai fi ridicate încă 170 de familii.“ Dar a început războiul și „isprava“ bolșevici a continuat mai târziu, în 1949, cu alte zeci de mii de familii deportate.

Noi eram primii, cu noi a început calvarul... Ne-au dus la gara Pământenii din Bălți, unde ne-au descărcat

ca pe niște vite într-o ogradă plină cu alți nenorociți ca noi. Ograda era împrejmuțată cu sârmă ghimpată și peste tot erau paznici. Sărmanul Mocanu ofta pe pătura lui, sub gard. Acolo am stat până după-amiază. A

Sovieticii au aplicat bogata experiență din domeniul deportărilor și în Basarabia, decapitând elita intelectuală românească

Cu elevii clasei a VI-a, în 1933-1934

urmat o altă etapă – încărcarea în vagoane. Eram flămânzi, mâncasem numai ce ne-a pus mama la repezeală, o bucată de pâine cu brânză. Într-o asemenea stare însă, nu-ți venea să mănânci. Am mers, împreună cu soțul și fiica mea, până la stația Șoldănești. Acolo călăii au intrat în vagoane și le-au ordonat bărbaților să coboare, spunându-ne că la locul de destinație ne vom reîntâlni. Dar a fost minciună. Bărbatul meu a luat fată în brațe, a sărutat-o, și-a luat rămas bun de la mine. A fost ultima clipă în care am fost toți trei împreună. Era un adio pe veci... Acolo, la Șoldănești, fetița noastră a primit ultimul sărut de la tatăl ei și apoi toată viața nu a avut cui spune „tată”. La el au rămas diplomele noastre de studii, banii pe care ni i-a dat mama, iar eu am rămas cu fata și lada cu câteva haine mai vechi.

Constantin Chele

Vagoanele în care eram transportați erau niște vagoane pentru vite, murdare de bălegar, fără geamuri, doar sus de tot, sub tavan, o fereastră mică cu gratii. Ne-am așezat fiecare pe unde am putut. Bietul Mocanu a rămas cu noi și a mers cu noi până la Novosibirsk, unde l-au luat și l-au dus la Mareninsk. Nu cred să fi ajuns până acolo, abia mai pălpăia viața în el. În vagoanele acelea murdare autoritățile au făcut o singură „comoditate”, un mic veceu. Pază era multă, de parcă noi toți, inclusiv copiii, am fi comis mari crime. Viețile noastre nu valorau nimic pentru ei, asta am simțit-o de la început. Mâncare au început să ne dea peste mult timp, când mergeam deja prin Rusia. Era proastă, dar îți potoleai cât de cât foamea.

Cu toată disperarea ce mă cuprindea, undeva în subconștient mă gândeam că trebuie să rezist pentru copil. Și mereu aveam în gând o întrebare, pe care mi-am pus-o toată viața și mi-o pun și acum: „De ce? Pentru ce?” Fata

îmi zâmbea nevinovat, iar eu mă vedeam singură, fără sprijin, și mă gândeam cum să rezist și s-o salvez. Erau momente de incertitudine și de groază. Eram cu toții, în acele vagoane, mânați de o forță brutală și nu eram apărați de nici o lege. Rămăneam numai credința în Dumnezeu. Și dacă mai trăiesc astăzi, este numai datorită bunului Dumnezeu, care în momente de grea cumpănă făcea în așa fel încât să scap; simțeam cum o forță invizibilă, dar puternică, mă ajuta.

Acuma, la vârsta mea, îmi este greu să răscolesc aceste amintiri triste, tot zbuciumul prin care am trecut. Am hotărât să scriu toate acestea în numele celor care au murit acolo și care nu mai pot să spună nimic.

După atâția ani de zile, nu pot uita momentul când a pornit trenul din gara Pământeni – femeile și copiii plângeau, se auzeau răcnete disperate. Când am trecut peste Nistru, din toate vagoanele s-au auzit iarăși răcnete și plânsete.

În vagoane erau instalate difuzoare, prin care se făceau unele anunțuri. Când am ajuns în orașul Kuibîșev, la 22 iunie 1941, am aflat că a început războiul.

După acest anunț, trenul nu mai staționa în gări, ci mergea într-una, cu mici opriri pentru a ni se aduce mâncare. A treia zi după anunțarea războiului am ajuns în Ufa, apoi au urmat orașele Celeabinsk, Barnaul, Omsk. De la Omsk, după o zi și o noapte, am ajuns în Novosibirsk. Aici trenul nostru a fost tras aproape de cheiul portului de pe malul fluviului Obi. Era o apă mare, încât abia îi zăream celălalt mal. Aveam în față doar incertitudine și o presimțire grea în suflet...■

(Va urma)

Într-o secvență similară cu cele petrecute în lagărele naziste, mama și fiica au fost despărțite de soț și tată

ROMÂNIA ACUM O SUTĂ DE ANI

1905

GEORGETA FILITTI

Fiecare epocă își are moda ei. În primii ani ai secolului XX, începutul anului era sărbătorit, în România, printr-un șir nesfârșit de baluri, serate, reuniuni ori festivaluri, menite mai cu seamă unor scopuri caritabile. Prima lună a anului invita parcă o dată în plus și la introspecție și judecăți privind morala societății. Oferta de carte era pentru toate vârstele și preferințele. Oarecare indiferență se observă în urmărirea scenei politice, căci schimbarea guvernului, operată în decembrie precedent, nu cuprindea deocamdată decât prezentarea unui program general de guvernare. Interesul opiniei publice românești se îndrepta însă mai mult spre cele ce se întâmplau în Rusia. Și declarațiile dulci-hipocrite ale primului ministru maghiar erau comentate în primul rând de ardeleni și bănățeni. Curiozitățile din lumea largă erau, ca totdeauna, gustate cu plăcere pe întregul spațiu românesc.

De la Râmnicu Sărat, Cincinat Pavelescu face o *Odă Anului Nou*, dedicată lui C.C. Arion și păstrată într-un caiet cu scoarțe verzi și margini aurite aflat azi în posesia mea: „În ciocnet de cupe și-n șoapte/ Ce vesel răsună-n urechi/ De grabă intra-vei în noapte/ În ciocnet de cupe și-n șoapte/ O, anule vechi!// Uitarea, cu-neagra-i aripă/ Te-o lua să te-nșire la rând:/ O clipă mai ai, doar o clipă/ Și moartea, cu neagra-i aripă/ Va bate curând!// Tovarășul tău o să vie/ Îndată al clipei ecou/ La viață chemând o vecie/ Și anul cel vechi o să-nvie/ În anul cel nou! [...]”

Toată suflarea românească salută intrarea în noul an 1905. Selectul bal de 1 ianuarie de la Palatul regal e urmat de petrecerile mai populare organizate de societatea „Mitropolitul Filaret” (în sala Eforie, unde e aleasă regina balului Jeana Gearâm, din str. Răsuri, nr. 25) ori de funcționarii comerciali evrei (în sala Liedertafel). Un bal costumat se desfășoară în sala Ovidiu de pe Calea Moșilor și altul, mascat, al germanilor din București. Societatea „Cornelia” dă un bal pentru înzestrarea fetelor nevoiașе; la fel societatea „Armonia” (de ajutor reciproc, care aniversa și 23 de ani de la

1905

Pregătiri pentru bal mascat

O șezătoare literară în Bucovina. Sus (de la stânga): Gh. Tufan, A. De Herz, Liviu Marian, Sextil Pușcariu, Emil Gârleanu, Ion Minulescu; jos: (de la stânga): Caton Theodorian, M. Sadoveanu, C. Pavelescu, D. Anghel

înființare). Balul corporațiilor sculptorilor și cioplitorilor în piatră din sala Eforie, patronat de Em. Socec, decanul președinților corporațiilor din țară, cu o tombolă atrăgătoare, e urmat de cele ale societăților „Vârful cu dor”, „Peleșul”, „Transilvania” (înființată în 1867), al societății mecanicilor agricoli din România, ca și de cel al corporațiilor – reunite pentru o seară – de „croitori, modiste, cusătorese, corsetiere, umbrelari, broderii, floristieri și tricotari...” „Bursa muncii”, patronată de Emma Lahovary, soția ministrului Industriei, unde s-au arborat steagurile corporațiilor, ca și serata societății filantropice „Higee” dovedesc o dată în plus că la început de an se petrecea vârtos la București. Nici provincia nu rămâne mai prejos. La Râmnicu Sărat, seara dansantă despre care relatează corespondentul *Danubian*, adună „un public foarte select” și cosmopolit: Blumen, Perlman, Almășan, Kreiss, Cioară, Jacobsohn. De la Odobești, Corofan scrie despre balul organizat de farmacistul Munteanu, cu participarea familiilor Droc, Păucescu, Giurgea, Pamfiel. La Curtea de Argeș serbarea școlară e menită adunării de fonduri pentru cantină. Regimentul II Vâlcea ține un „festival” la Râmnicu Vâlcea; la Giurgiu, în „salonul imperial”, concertează I. Băjenaru, iar la Galați cercul cultural „F. Montefiore” organizează o serată dansantă cu tombolă, băta cu confeti și tablouri vivante.

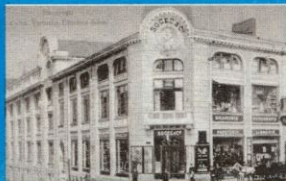
Dar petrecerea de o seară nu-i de ajuns. La București sunt la mare preț *aperitivele*. Cineva observă că e vorba de cârciumi modernizate unde, ca să atragă clientela, pe ferestre au fost lipite benzi policrome cu reclame la „Pelin nou de Drăgășani”, „Țuică de Marghiloman”, „Lacrimi de prune”. Avocați, magistrați, ziaristi, samsari, secretari ai oamenilor politici stau acolo 2-3 ore în picioare dezbătând problemele

la ordinea zilei. Când ies afară lumea zice „s-au încurcat la aperitiv”, nu „s-au îmbătat la cârciumă”. Mai la marginea orașului se adună, tot la aperitiv, sergenți de stradă, meseriași, măturați, chelneri, servitori. Subiectele rămân la fel de diverse: căderea Port Arthur-ului, o rețetă împotriva băătăurilor, unde se repară galoși-șoșoni. În str. Șelari, într-o bombă de 4 m², 15 persoane îl ascultă pe ardeleanul care și-a lepădat straietele țărănești și acum umblă îmbrăcat „nemțește”. Când se arată Anișka, aparent o consăteancă, cei doi dispar precipitat într-un gang. Până să gândească rău, pestrița asistentă îl vede întors pe „olteanul din Dealul Spirii”, care luase de la „fata din Sinaia” 5 lei. Falsa identitate ardelenescă le folosește ca să se impună bucureștenilor. Acum era vremea ca șmecherul să facă cinste cu banii împrumutați.

Dar sunt și destui moralști care îndeamnă la cumpătare. Foaia *Dimineața* ține rubrica *Rânile noastre sociale*, unde condamnă, între altele, lipsa de caracter. În vitrinele librăriilor apar doar „lucruri nesărate și grase” (sic!); la Paris se spune că „tot ce e mai decoltat și mai sfruntat” găsește piață sigură în România; ziarele „trebuie să dea zilnic politică-crime, crime-politică, altfel cine să le cumpere?”; oamenii politici abia au vreme „a se impunge, a se hărțui în parlament, în cluburi, la răspântii, în ziare”. Apoi mania reformelor face să cadă totul în deriziune. Așa, de pildă, prefectul Capitalei, Saita, a impus costume anume florăreselor și pălării roșii „damelor care nu mai știu să roșească”. În armată lucrul e mai simplu, fiindcă „ordinea se schimbă precum cămășile”: unul vine cu poșta și e anulat de cel transmis telefonic! Regenerarea morală nu poate veni decât din cultivare, din lectură.

Serviciul Sanitar Român -
trăsura laborator

Librăria Sococ de pe
Calea Victoriei

1905

Oferta e generoasă, variată, dar la o cercetare atentă trădează și interesul scăzut, mai ales în Regat, pentru citit. Astfel, copiilor li se recomandă: *Alfabetul cocoș* în culori (pentru cei între 2 și 7 ani); *Iancușor-Ochișor*, istorioară cu poze, *Cele 10 pisicuțe*, poveste colorată, *Cele șase lebede*, basm colorat – sunt destinate copiilor între 8 și 10 ani. Peste 11 ani pot citi *Cotoiul încălțat*, *Prințul Sparge alună*, *Topo*, trei copii români în Italia, de Jip, cu gravuri de Greenwicz, *Ciorap de piele*, poveste americană de F. Cooper, tradusă de Maica Smara și, în sfârșit, *Albumul armatelor europene*. Dar sunt și cărți destule anunțate săptămânii de-a rândul cu preț redus la jumătate sau chiar la o treime: *Familiele boierești* de O. Leca, *Românii din Munții Apuseni* de T. Frâncu și G. Candra, *Igiena și medicina populară* a dr. Argeșeanu, *Ioan Vodă cel Cumplit* a lui B.P. Hasdeu.

În Banat și Transilvania gustul pentru lectură e mai pronunțat. Foiaia *Luceafărul* din Budapesta publică articolul lui Iorga *Ce trebuie a se citi într-un număr ilustrat* de Nic. Grigorescu, unde mai colaborează Delavrancea, Bassarabescu, Sadoveanu, Goga, Zaharia Bârsan, O. Țăslăoanu, Maria Cunțan, Agârbiceanu, I. Rațiu. Tot în capitala Ungariei apare și publicația *Noutatea*, scoasă de Iacob Ivan. *Drapelul* din Lugoj se grăbește să precizeze că „nu e foaie socialistă”. La Brașov autoritățile confiscă prin tribunal *Istoria lui Ștefan cel Mare* de N. Iorga pe motiv că „agită poporul român împotriva maghiarilor”. În general, viața culturală românească e vioaie în monarhie, începând cu ședințele *Clubului Român* din Viena și continuând, pentru această lună ianuarie a anului 1905, cu concertele de la Sasca Montană, adunarea generală a *Societății române de lectură* din Caransebeș și a *Junimii* din Cernăuți (cu 300 de membri și o

bibliotecă de aproape 3.000 de volume). La Sibiu, teatrul românesc fondat de Z. Bârsan juca traduceri și adaptări după R. Bracco, F. Coppée și F. Richepin. În fine, compozitorul Cosmovici lucra la o operă pe libretul *Mariodra* scris de regina Elisabeta (Carmen Sylva) pentru teatrul german din Praga. Tot el pregătea la Paris o adaptare muzicală după *Cyrano* de Bergerac a lui Ed. Rostand.

Viața politică e încă amorțită. Noul guvern, de expresie conservatoare, condus de Gh. Gr. Cantacuzino și format în decembrie 1904, pare adversarilor compus din „oameni recrutați la întâmplare”. Nici liberalii nu stau prea bine și ziarele comentează dezbinarea ce domnește în organizațiile din Argeș, Tecuci, Vaslui, Teleorman, Dolj, Botoșani, Dorohoi, Tutova. Programul de guvernare cuprinde generalități întâlnite de mai bine de treizeci ani: rezolvarea chestiunii țărănești, gestionarea domeniilor statului și vânzarea în continuare sub formă de loturi către țărani, reforma legii sanitare pentru servicii eficiente la sate, o nouă lege privind regimul apelor, reducerea materiilor de învățământ din școlile satești și păstrarea numai a cunoștințelor practice, înmulțirea instituțiilor de credit, înlesniri pentru investitorii străini de capital și dezvoltarea exportului de petrol, garantarea inamovibilității magistraților și din nou reforma codurilor civil și penal, a reorganizării armatei, a administrării Dobrogei... Totul „pentru creșterea bogăției generale”.

Anul precedent ținuse pagina ziarelor cu războiul ruso-japonez. Acum românii urmăreau frământările din imperiul țarist. De Bobotează, o unitate militară, care ar fi trebuit să tragă salve oarbe, trăsesese cu gloanțe adevărate în pavilionul din Petersburg unde se afla familia imperială.

1905

Școală primară din Dobrogea

Ofițeri și soldați ruși în tranșeele din afara Port Arthur

O publicație bănățeană avertiza: „În Rusia e o fierbere, o frământare, o clocotire care în orice moment poate produce zguduiri colosale.“ La București, comentariile erau neiertătoare: „Negreșit astăzi mișcarea revoluționară va fi înecată în sânge și reacțiunea triumfătoare va respinge toate cererile lucrătorilor..., dar aceasta va fi cea din urmă biruință a reacțiunii.“ Numărul victimelor era de 20.000 persoane, toate împușcate în cap. Erau preluate și aprecieri din ziarul englez *The Times* despre țară: nu mai citește, nu primește sfaturi, e nestatornic, incorect, schimbător, capricios, nu el e instrumentul în mâna miniștrilor, ci invers. E neexperimentat și incapabil.

Mai aproape de noi, la Budapesta, primul ministru Istvan Tisza încerca să adoarmă temerile românilor declarând pompos: „Aici, în acest colț al Europei... numai aceste două rase [românii și maghiarii – n.n.] sunt cari n-au unde se atașa și cari poate cu un puhoi etnic poate adversar ar trebui să-și servească umăr la umăr propriile lor interese mari... interesele cele mari naționale maghiare își au alianța lor firească în România independentă, cari... a pornit pe calea unui progres atât de îmbucurător și frumos.“

Dar toate acestea erau luate în seamă cu o jumătate de ureche și marele public voia să păstreze cât mai mult timp senzația de vacanță, de sărbătoare. Parcurgea de aceea amuzat ofertele *Dimineții* la abonamente cu premii prin tragere la sorti: dicționarul în șapte volume al lui J. Troussel, o armonică, un gramofon, o bicicletă sport, două vase de bronz, o vânturătoare (oferită de Căile Ferate Maghiare prin reprezentanța din România), o ladă cu 40 de sticle de crâmpoșie din viile Știrbei de la Drăgășani... La *Mica publicitate* și în *Reclame* întâlneai asemenea anunțuri: „Copil de suflet

cu numele de Vasile voiește mama lui a-l dăruii“, „Tratament prin electricitate, băi cu aer cald și mijloace mecanice și naturale pentru boli femeiești și impotență“, „Tânăr având un capital de 80.000 lei dorește căsătorie cu domnișoară frumoasă“. O companie anglo-americană vindea mașini de cusut oferind ca bonus „un bun ceasornic de damă“. „Petrul de salon“ marca „non plus ultra“ (sic!) se vindea în bidonane de 40 l la 8 lei bidonul în timp ce „petrolul regal“ valora 6 lei bidonul.

Între lucrurile ciudate aflate din ziare se număra, desigur, și inițiativa lui Iuliu Gobel din Budapesta de a-i școli pe analfabeți într-un timp record: el ținuse un curs de 16 ore soldaților din garnizoana Pojona, reușind să-i învețe „perfect citirea și scrierea“. La Londra funcționa „camera canicidă“, unde erau omorâți câinii cu acid carbonic, înainte fiind însă cloroformizați. Din cei circa 500 de câini aduși zilnic acolo, 10% erau vânduți, 10% recuperați de stăpânii lor și restul sacrificăți.

În fine, articolul *Beția la femeile americane* trebuie să fi dat mult de gândit potoliților români: lady H. Somerset se dusesese în Statele Unite și apoi declarase că succesele economice de acolo se datorau faptului că locuitorii lor nu se îmbătau niciodată. Americanii au reacționat jigniți: „n-am ajuns încă să vedem idealul băuturii în apă rece și ceaial slab“. Apoi dăduseră informații grăitoare: la New York poliția crease saloane dosnice pentru bețive, fiindcă „o femeie beată face mai mult scandal decât o duzină de marinari“. Femeile consumau „confiserii cu ciocolată“, care erau de fapt „alcool pur“, duceau whisky în manșoane, în ciorchini cu boabe uriașe, care erau de fapt mici bule umplute cu aceeași licoare. Ba, ca să nu le vadă concetățenii, practica „turismul alcoolic...“ ■

LA KOMÁROM, DIN NOU ÎN PRIMUL RĂZBOI MONDIAL

Dr. ADRIAN SILVAN-IONESCU

Pare ciudat să mai cauți în epoca războiului electronic și a profesioniștilor luptei psihologice experiența unui conflict armat de acum 90 de ani. Totuși, la Komárom, în Ungaria, a avut loc, la 10-11 septembrie 2004, o reînscenare a unui episod din primul război mondial.

Fortul Sandberg (numit și Monostor) de la Komárom a fost construit, pe malul Dunării, după revoluția de la 1848. Multă vreme fiind cea mai modernă și eficientă fortificație, nu a fost asediată. Edificată în jurul unui vast spațiu de manevră, incinta cuprindea circa 30.000 m.p. de construcții, cu finalități diverse (cazarmă, sală de mese, bucătărie, brutărie, sală de studiu a regulamentelor militare, grajduri, remize, parc de artilerie, spital, etc.), și putea adăposti câteva mii de militari. Azi aceste ziduri care au văzut atâtea sunt tăcute. Locul a devenit muzeu și pragul îi este trecut doar de cei interesați de istorie și de nostalgici.

In acest spațiu impozant s-au întrunit peste 150 de persoane. Civili sosiți cu automobilele din toate colțurile fostului Imperiu Habsburgic și din zonele limitrofe s-au grăbit să îmbrace uniforme și să ia armele pentru a trăi, pentru 24 de ore, experiența bunicilor și străbunicilor care luptaseră în Războiul cel Mare din 1914-1918.

De câțiva ani se fac aici asemenea reînscenări, deschise celor amatori să își prezinte piesele de colecție ori reconstituiri de calitate, inspirate din războaiele secolului XIX. Anul

acesta a fost propusă o tematică unică – prima conflagrație mondială, de la a cărei izbucnire, în iunie, se împliniseră 90 de ani.

Micul grup românesc era format din șase pasionați ai istoriei militare și, în același timp, avizați colecționari de efecte, echipament, decorații și iconografie contiguă subiectelor marțiale: Horia Vladimir Șerbănescu, cercetător la Muzeul Militar Național, și fiul său, Mihnea, de 17 ani, frații Marius și Dragoș Diaconu, Mircea Stoica și semnatul acestor rânduri. Abia ajuns la destinație, în după-

amiaza de 10 septembrie, am fost îndemnați să ne echipăm și, după cină, pe la orele 20, am fost înconorați și conduși, cu steaguri și făclii aprinse, de-a lungul malului Dunării pe care am traversat-o și ne-am aflat de cealaltă parte, în orașul frate Komarno, din Slovacia. Am mărșăluit pe străzile tăcute și, făcând careu în piața monumentului generalului Klapka, patriotul de la 1848, am dat onorul. Apoi, în aceeași ordine perfectă, s-a făcut retragerea cu torțe.

Pentru cei mai vârstnici din detașament acesta era primul marș după mulți ani de la ter-

minarea armatei, iar pentru cei tineri era primul din viață. Trebuie să mărturisesc, cu mândrie, că toți ne-am prezentat foarte bine și am rezistat cu bărbăție la această încercare, chiar dacă distanța a fost de circa 8 km. Drapelul românesc a fost purtat de bravul locotenent H.V. Șerbănescu.

După acest efort, stingerea a fost primită cu nedisimulată bucurie. Dormitorul comun era într-o hală cu o enormă boltă de cărămidă netencuită, slab luminat de câteva becuri ce nu se stingeau niciodată. Fiecare își avea patul și pătura sa ca-fenie, cam îmbăcșită de praf (ce provenea, probabil, din vremea împăratului Franz Joseph!). Cu glasuri tinere-și armonioase, câțiva *jäger*-i austrieci au repetat, sub cerul liber, până după miezul nopții, marșuri pline de marțialitate. Alți întârziați, care se încurcaseră la o bere, ca oștenii în-voioți în oraș, au venit cu chef și gălăgioși, la culcare. Nu mult după aceea, peste fortă-rează s-a așternut o liniște pro-fundă, istorică (sfâșiată doar de sforăitul inerent, cazon, al oștenilor).

Scularea s-a dat în zori. Toți am fost îmbrăcați într-o clipă. I-am observat pe *jäger*-ii cântăreți din ajun cum își luau uniforma de cam-panie, de vară, și, cu gesturi tan-dre, scoteau din huse propriile puști. Unul dintre automobilele parcate în incinta fortului avea o remorcă ce adăporea, sub o prelată, un tun de munte pe care vânătorii l-au coborât și l-au așezat în baterie. Mai erau și alte tunuri, precum și două cuiburi de mitralieră așezate în flancu-rile poziției ce ne fusese dată

nouă să o apărăm, pe o colină. Cele din urmă erau deservite de un grup de sloveni care, deși purtau uniforme imperiale, ne erau aliați în acest joc de-a războiul.

Un ofițer activ maghiar ne-a făcut un scurt instructaj și ne-a explicat cum va decurge acțiunea cu public de la orele 14.00. S-a făcut și o scurtă repetiție, apoi ni s-a dat liber până la ora stabilită.

Publicul s-a adunat în număr mare. Uniformele noastre, neobișnuite în zonă, au atras interesul tuturor. Am devenit modele preferate pentru fotografi. Fuseseră amenajate standuri cu suveniruri, cărți de specialitate, soldați de plumb, medalii și decorații ori replici actuale de arme vechi. Spectacolul a început cu defilarea generală a trupelor, indiferent de naționalitate și apartenență la o armată anume. A urmat o ceremonie religioasă, oficiată de un bătrân capelan austriac în fața unei plăci de marmură care comemora războiul din 1914-1918 și jertfele sale. După care s-au făcut demonstrații ale armelor specifice în acea vreme, infanterie, cavalerie și artilerie, pen-tru ca publicul să fie familiarizat cu cele ce avea să urmeze și să înțeleagă tactica folosită de fiecare.

În sfârșit ne-am ocupat po-ziția și a început lupta. Pentru a sta mai bine pe muchia dealu-lui, băieții noștri săpaseră trepte și lăcașuri cu lăptele Linemann. Muniția de manevră (gloanțe oarbe) fusese distribuită, cu ge-nerozitate, soldaților din detașamentul românesc. O recu-noaștere a dragonilor austrieci am respins-o cu un viu schimb

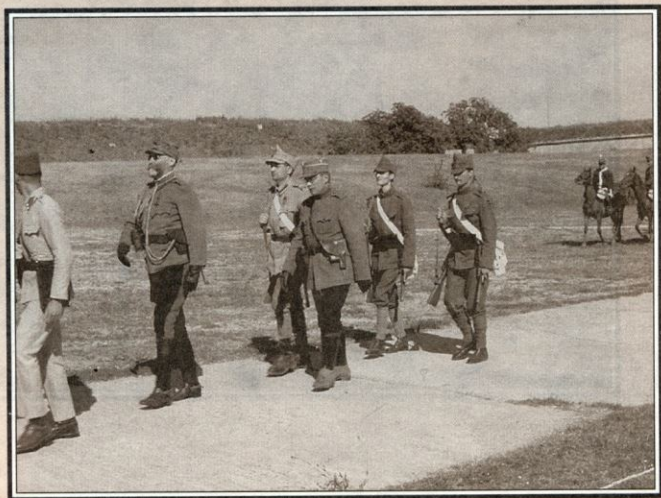
de focuri. Barajul de artilerie cu care s-a continuat lupta a fost urmat de un atac frontal și de flanc al infanteriei imperiale, de asemenea respins de noi. Mitralierele din flancuri au fost foarte eficiente. Alt baraj de artilerie, și mai puternic decât anteriorul, precum și atacul cu grenade ne-au făcut să ne felițăm că, prevăzători, ne luasem câști, deoarece priceputul artificier, voind să dea „jocului” un caracter cât mai autentic, plasase petardele de așa manieră, încât exploziile ne-au umplut de pământ, ni-sip și pietricele, care făceau să ne zângăne voios acoperămân-tul metallic de pe cap. Prin per-deaua de gaze s-au aruncat asu-pra noastră trupele de asalt, primite cum se cuvine, cu foc intens. Totul s-a terminat când iarbă uscată a dealului a fost incendiată de explozii, la fel ca și baloturile de fân între care erau amplasate mitralierele, și a fost necesară intervenția pom-pierilor (veritabili, nu ca noi, „soldați de duminică”).

Lupta odată încheiată, între foștii oponenți de mai înainte s-a creat o strânsă camaraderie. Organizatorii au oferit diplome și medalii cu efigia împăratului Franz Joseph tuturor participanților și i-au invitat și la următoarele ediții ale manifestării. Contribuția noas-tră la reușita acestui spectacol de istorie vie a fost apreciată de toată lumea.

Astfel, pentru două zile, tricolorul românesc a fluturat, mândru, la Komárom, în această izbutită reînscenare a primului război mondial din a cărei desfășurare prezentăm câteva imagini pe planșele următoare.

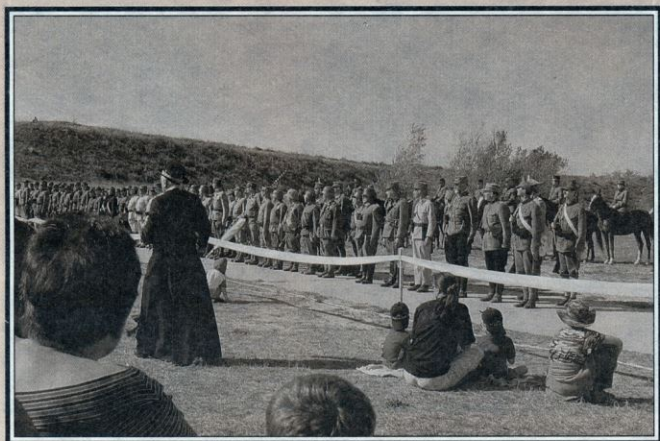
Poate că nu peste multă vreme vom putea organiza o astfel de reconstituire și în România. ■

ALBUM ISTORIC

BRITISH COUNCIL ÎN ROMÂNIA, LA BINE ȘI LA RĂU

DENNIS DELETANT

Anul trecut, British Council a împlinit 70 ani. L-am rugat pe profesorul Dennis Deletant, un fin cunoscător al istoriei românilor și al relațiilor româno-britanice, să ne scrie un articol despre prezența lui British Council în România. Publicăm în acest număr prima parte a textului pe care profesorul britanic ni l-a trimis.

Ideea creării lui British Council nu s-a născut cu ușurință. Cu aversiunea și neîncrederea britanicilor față de autopropagandă, ei au descoperit cu greu nevoia unui organism care să promoveze propaganda culturală ca un instrument de politică națională efectiv și necesar. Francezii au fost primii care au înțeles acest lucru, așa cum sublinia Gustav Stresemann, ministru de Externe al Germaniei, în fața Reichstagului, în 1929: „Priviți la Republica Franceză; niciodată nu a economisit fonduri pentru acest obiectiv; ea știe exact cum a câștigat intelectualitatea Orientului cu școlile ei fran-

ceze, cu influența franceză.“ Și nu a durat mult până când și germanii, italienii și alții s-au decis să-i urmeze pe francezi; uneori chiar mai energic decât ei.

Abia în 1920 s-au hotărât și britanicii, prin lordul Curzon. Experiența activităților de propagandă din timpul primului război mondial și conștiința că Marea Britanie făcuse prea puțin pentru a sprijini comunitățile britanice din străinătate l-au determinat să creeze un comitet în cadrul Foreign Office. Rostul acestuia era să examineze necesitatea încurajării propagandei politice sau comerciale în alte țări și dacă era cazul să se

stabilească biblioteci britanice în anumite capitale. Comitetul s-a pronunțat ferm contra propagandei politice, dar a recomandat acordarea de facilități pentru primirea și educarea studenților străini în școli britanice create peste hotare și deschiderea într-un număr de capitale, a unor centre britanice, a unor institute și biblioteci. Aici se află embrionul geamăn a ceea ce avea să devină activitățile lui British Council cu studenții și rolul său în propaganda culturală. În mod regretabil, Ministerul de Finanțe s-a opus acestor planuri și nu s-a mai inițiat vreo acțiune până în decembrie 1934, când a fost

fondat British Council. Numele său inițial a fost „Comitetul britanic pentru relațiile cu alte țări”; în ianuarie 1935, denumirea a fost schimbată în forma mai scurtă, cunoscută și astăzi.

Dar dacă britanicii s-au mișcat greu pentru a-și promova realizările culturale, au existat în străinătate anglofili întreprinzători, care nu s-au lăsat descurajați, inclusiv în România.

In anul 1923, Viorel Tilea (*Magazin istoric*, nr. 2-6/2000), un fervent admirator al Marii Britanii, ulterior ministru la Londra (1939-1940), a întemeiat o societate anglo-română la Cluj. Peste patru ani, o societate similară a fost stabilită la București, în strada Boteanu 3. Ea s-a dovedit un partener robust pentru British Council, atunci când acesta s-a stabilit în capitala României, un deceniu mai târziu.

În octombrie 1937, Sir Reginald Hoare, ministrul britanic în România, a inaugurat o școală britanică cu 150 elevi, organizată de dr. Mateescu, secretar onorific al Societății Anglo-Române. John Amery, un tânăr profesor independent de engleză, care sosise la București pentru un an de zile sub auspiciile lui British Council, a fost numit director al școlii de către Mateescu. În dorința de a consolida activitatea școlii și a o pune pe o

bază mai solidă, Amery i-a trimis un memorandum lui Hoare la începutul anului 1938, cerându-i sprijinul pentru ca funcția de director să devină permanentă și acesta să fie susținut de British Council. La rândul său, ministrul i-a oferit sprijin lui Amery printr-o scrisoare către British Council, cu data de 12 mai 1938. Hoare a citat în scrisoare largi extrase din memorandumul lui Amery, oferind o imagine a activității școlii: „Am acceptat postul de director al Școlii de engleză pentru că am considerat că acesta este cel mai eficient mijloc de a ridica nivelul englezei vorbite la București. Grație dr. Mateescu am putut iniția două cursuri de literatură engleză; un curs în care am schițat evoluția literaturii de la Chaucer la Wordsworth și un curs de literatură modernă de

la Tennyson până azi... S-au introdus examene pentru anul doi și trei de curs. Am inițiat și o societate dramatică, care se dovedește foarte promițătoare... Practic, s-au făcut toate eforturile, în limita timpului de care am dispus și a condițiilor existente, pentru a conferi școlii nu numai un statut academic, ci și o viață proprie. Primul obiectiv a și fost atins, pentru că drumul a fost pregătit cu grijă de mulți ani de către dr. Mateescu; cel de al doilea va fi realizat dacă noi vom avea o clădire și un personal permanent. Trebuie acordat mai mult timp pentru organizarea școlii, consolidarea muncii personalului și sporirea prestigiului școlii, nu numai în București, dar și în toată țara. Clasele trebuie supervizate și trebuie organizate întâlniri ale profesorilor cel puțin o dată la două

săptămâni pentru a ridica nivelul de predare și a discuta problemele educaționale. Cel puțin două ore pe săptămână ar trebui consacrate unor chestionare pentru elevi privind Anglia și problemele societății engleze. Dr. Mateescu dorește ca directorul să-și consacre tot timpul ridicării prestigiului școlii și transformării ei într-un centru de cultură în România.

Hoare a adăugat și câteva comentarii personale privind școala: „Succesul ei a fost imediat și până la sfârșitul anului [1937] școala a avut 350 elevi și ar fi

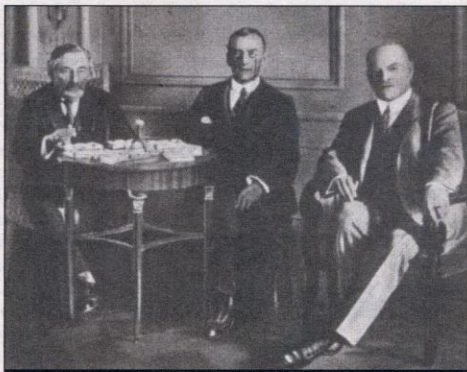

28 octombrie 1938. Inaugurarea Institutului britanic din București în prezența (de la stânga la dreapta) a lordului Lloyd, a ministrului Angliei, Sir Michael Pallairet, a ministrului Iugoslaviei, J. Ducic, și a lui V.V. Tilea

putut primi și mai mulți dacă ar fi existat spațiul necesar. În acest an [1938], s-a obținut un spațiu mai mare, deși încă nesatisfăcător, împreună cu o școală franceză, unde învață în prezent 1.000 de elevi. Și numărul lor ar putea fi dublat... Spațiul ocupat în prezent urmează să fie demolat, ceea ce

explică chiria scăzută... Noi toți cei de aici suntem de acord că atâta vreme cât există o reală și puternică dorință de însușire a cunoștințelor de engleză, de departe cea mai eficace propagandă, pe termen lung, este să se dea întreaga încurajare celor ce doresc să devină elevi. În schimb, nu ar putea exista o contrapropagandă mai eficientă decât știrea, care s-ar răspândi cu ușurință, că Școala anglo-română a trebuit să fie închisă sau să își restrângă activitatea, din cauza lipsei câtorva sute de lire sterline. Din cifrele furnizate de Amery, rezultă că 65% dintre elevii școlii sunt fie copii de vârstă școlară și studenți, fie persoane care au nevoie de cunoștințe de engleză pentru activități comerciale. Mi se pare deci că tinerii și oamenii de afaceri constituie preocuparea noastră."

Scrisoarea lui Hoare a ajuns pe biroul lui Kenneth Johnstone, unul dintre cei doi secretari generali adjuncți - funcție abia creată - ai lui

Stresemann cu Aristide Briand (stânga) și Chamberlain, la Geneva, 1926

British Council, ale cărui servicii fuseseră făcute disponibile non-stop de către Foreign Office. Johnstone a sprijinit cu entuziasm sugestia lui Hoare ca Amery să devină angajat permanent ca director al școlii. Într-un memorandum din 17 mai către secretarul general al lui British Council, colonelul Charles Bridge, Johnstone scria: „Se pare că dispunem de o ocazie magnifică și sugerez să o folosim din plin... Propun să îi telegrafiem lui Sir R. Hoare: a) autorizându-l să-i ofere lui Amery 500 lire sterline pe an, din care 140 lire sterline vor fi plătite în continuare de către Societatea anglo-română; b) cerându-i o estimare pentru o școală de 2.000 elevi, pornind de la supoziția că Consiliul va dori să trimită un al doilea profesor care să lucreze sub conducerea lui Amery. Banii, desigur, vor trebui asigurați din fondul de rezervă al Consiliului; ar fi imposibil să îi luăm din suma relativ mică pe care o cheltuim în prezent în România."

Lord Lloyd, președintele lui British Council, a urmărit evoluția problemei înedea-proape și a decis să-și aducă contribuția făcând o vizită particulară în România. Consiliul sponsoriza deja un număr de conferințe ținute de personalități britanice care vizitau România, ca o parte a efortului Foreign Office-

ului de a coagula o rezistență în Europa de Sud-Est în fața influenței crescânde a lui Hitler. Între conferențieri s-au numărat Robert Bruce Lockhart (4 martie 1938), Harold Nicolson (18 și 19 aprilie, cu conferințe intitulate: *Sunt englezii ipocriți?* Și *Imperiul britanic azi*) și Sir Ronald Storrs (24 octombrie, despre *T.E. Lawrence*). Din discuțiile lui Lockhart în România și în alte țări sud-est europene a rezultat volumul *Tunuri și unt* (Guns and Butter), publicat în același an la Londra, o evaluare optimistă a națiunilor din Balcani, temperată de temerea unei agresiuni germane.

Sprrijinul Consiliului pentru Școala de engleză a primit o recunoaștere formală la 12 octombrie 1938. Atunci, lordul Lloyd a înăugurat Institutul britanic din București, care era, de fapt, Școala de engleză mutată într-un spațiu mărit, dar decrepit, din strada Slătineanu 20.

Regele Carol II a manifestat un interes deosebit față de acest eveniment, primindu-l pe lordul Lloyd. În urma primirii, regele Carol II i-a cerut primarului orașului București să ofere un lot de pământ corespunzător Consiliului pentru construirea clădirii Institutului.

Deși viitorul Institutului părea luminos, validarea lui de către Consiliu a ridicat un semn de întrebare în privința statutului profesorului John Burbank, care fusese numit în aprilie 1937 de către Consiliu, în baza unui contract pe doi ani, să ocupe nou-creata catedră de engleză la Universitatea din București. Colonelul Bridge i-a urmat lordului Lloyd în capitala română pentru a rezolva această problemă și altele ivite.

Într-o lungă scrisoare către lordul Lloyd, trimisă de la Legația Marii Britanii la 28 octombrie 1938, colonelul Bridge se plângea că situația din România era „atât de complicată, încât era practic imposibil să fie rezolvată în trei zile“. Bridge i-a spus lui Burbank că British Council dorea să-i extindă contractul pentru încă un an, ceea ce profesorul a acceptat. În privința Institutului britanic, Bridge a raportat că avea 2.300 cursanți, repartizați în 75 clase (spre comparație, Institutul britanic din Roma avea 1.000). Numărul mediu de cursanți dintr-o

clasă era de 40, socotit mult prea mare, iar spațiul prea mic. „Există, desigur – adăuga el – un mare număr de evrei, cred că reprezintă cam 40%, și aceasta pare să îi țină departe pe românii de condiție bună. Nu sunt sigur care este soluția acestei probleme, dar consider că trebuie să se pună o limită numărului de evrei admiși și voi discuta acest aspect cu Mateescu.“

Bridge dovedește o uimitoare lipsă de înțelegere față de situația dificilă a evreilor din România acelei vremi, ținând cont de faptul că ei făceau obiectul legislației antisemite introduse de guvernul Goga la începutul anului și de faptul că mulți dintre evrei urmau cursurile din dorința de a-și îmbunătăți cunoștințele de engleză în speranța emigrării.

În privința personalului, Bridge scria: „Amery dispune de 10 profesori, toți englezi, cu excepția a doi, care sunt români; aceștia sunt și cei mai buni. Doi dintre profesorii englezi nu dau satisfacție și Amery așteaptă cu mare

nerăbdare sosirea celor doi profesori pe care noi urmează să îi trimitem.“ În final, Bridge discuta relațiile dintre Societatea anglo-română și Institutul britanic, despre care purtase o discuție cu Mateescu. Bridge se confesa: „Mi-a fost imposibil să îl fac să înțeleagă că deși Școala britanică de aici se numește Institutul britanic, în realitate nu este un institut în sensul pe care noi îl dăm termenului. L-am spus că dacă și atunci când Institutul și Societatea se vor muta într-o nouă clădire, Societatea va fi absorbită în cadrul Institutului și se va subordona acestuia, dar nu îmi este limpede dacă a înțeles sau nu acest lucru.“

Lordul Lloyd a reluat problema clădirii pentru Institutul britanic la o întrunire a Comitetului executiv al Consiliului, ținută la 19 decembrie 1938. El a informat că primarul Bucureștiului, acționând potrivit instrucțiunilor regelui Carol II, a fost de acord să ofere Consiliului un lot de pământ pentru construirea unei clădiri a Institutului sau, dacă nu se găsea disponibil un loc, să asigure echivalentul în bani.

El anticipa că pentru a nu fi mai prejos decât Italiei, care dispunea de o clădire impresionantă în centrul Bucureștiului, și pentru a putea găzdui toate activitățile Consiliului în același spațiu, ar fi fost nevoie de 25.000 lire sterline. Lordul Lloyd justifică necesitatea

Generalul Victor Dombrowski, primarul general al Capitalei

unei asemenea cheltuieli subliniind importanța muncii Consiliului în România și succesul cu care fuseseră încununate activitățile sale acolo.

Lotul oferit de primar era cunoscut sub numele de „proprietatea Cesianu“, fiind situat la intersecția Căii Victoriei cu strada Sevastopol, chiar în inima Bucureștilor. Tot timpul se subînțelesese de ambele părți ca Societatea anglo-română să împartă noul spațiu cu Institutul și, ca urmare, Legația britanică a contractat Societatea, în persoana arhitectului și prietelui Cantacuzino. Estimările inițiale făcute de acesta au fost considerate prea mari de către Consiliu și discuția s-a prelungit mai mult de un an. Abia în mai 1940 ministrul de Finanțe britanic a aprobat cheltuirea sumei de 25.000 lire sterline pentru construcție, în așteptarea unor noi planuri pe care urma să le furnizeze Cantacuzino. Dar evoluția evenimentelor politice a împiedicat finalizarea proiectului.

Abdicarea lui Carol II în septembrie 1940 și luarea puterii în mod dictatorial de către Ion Antonescu au condus la o rapidă deteriorare a relațiilor dintre Marea Britanie și România și la sfârșitul lunii autoritățile române au cerut celor mai mulți dintre britanicii care încă nu pleaseră să părăsească țara.

La 27 octombrie, Hoare a telegrafiat la Foreign Office că Institutul urma să fie închis pe fondul retragerii profesorilor. Amery plecase la Sarajevo

Lordul Lloyd rostind discursul la inaugurarea Institutului britanic

pentru a lucra cu Societatea iugoslavo-britanică de acolo, în vreme ce Reggie Smith și Olivia Manning erau evacuați la Atena, unde Reggie a lucrat ca lector al lui British Council până în primăvara anului 1941, când din nou avansarea trupelor germane l-a silit să se evacueze, de această dată la Cairo. Și lectorii lui British Council din Cernăuți, Iași și Timișoara au plecat. Potrivit unui proiect de buget al British Council pentru România, pe anul 1940-1941, la Cernăuți funcționa un anume domn Balister, la Timișoara un domn Kingdon, iar la Iași domnul Ennals. Consiliul contribuia la chiria unor spații ale Societății anglo-române din Cernăuți, Cluj, Constanța, Galați și Iași și la plata unor mici sume unor profesori angajați pe plan local la Cluj și Constanța. În anul următor, toate activitățile Societății româno-engleze au fost suspendate.

Lovitura de stat a regelui Mihai de la 23 august 1944 și intrarea trupelor sovietice în București au schimbat radical înfățișarea politică a României. În perioada imediat următoare, poziția internațională a României a fost cea a unui stat

independent, angajat în războiul contra fostului aliat de parte a foștilor inamici. Pe plan intern, ocupația sovietică a transformat partidul comunist din România într-o forță politică majoră și cu sprijinul sovieticilor Gheorghiu-Dej și tovarășii săi de partid au pus mâna pe putere.

Sub conducerea lui Dej, România a

cunoscut, asemenea tuturor țărilor comuniste din Europa de Est, un regim politic bazat pe teroare ca instrument al puterii politice. În căutarea unor oponenți reali sau potențiali, regimul a instituit teroarea asupra întregii societăți românești. Printre acești oponenți erau considerați cei care avuseseră sau încă mai aveau contacte cu Occidentul, indiferent sub ce formă.

In ochii regimului lui Dej, anglofilii erau primejdioși din două motive: mai întâi, pentru că Dej, care nu beneficiase de o educație normală, era invidios pe cei care putuseră să o aibă. Apoi, pentru că, din moment ce Marea Britanie era o mare putere și exercitase o influență semnificativă pe plan cultural și economic în viața multor români, contactul cu acea țară și cultura ei îi desemna drept ținte pentru regimul comunist. Orice era britanic era privit de comuniști cu suspiciune, iar tot ceea ce era cultural și britanic atrăgea atenția poliției politice românești, Securitatea. ■

(Va urma)

Eveniment

În preajma Crăciunului, Madona cu Pruncul s-a întors acasă

OCTAV BOICESCU, istoric de artă

În luna noiembrie a anului trecut Muzeul Național de Artă al României a intrat în posesia unei importante lucrări de pictură, oferită ca donație de proprietarul său, John Kreuger, prin intermediul Ambasadei României la Berna.

Madona cu Pruncul a fost atribuită artistului bolognez Francesco di Marco Raibolini (1450-1517), mai cunoscut sub numele de Il Francia, după patronimicul primului său maestru. Lucrarea făcea parte dintre cele 214 tablouri ce formau galeria de pictură a regelui Carol I al României, colecție constituită în ultimul sfert al secolului XIX, în bună măsură prin intermediul lui Felix Bamberg, diplomat și colecționar avizat, care achiziționa, în numele suveranului român, de pe piața europeană de artă. Ulterior, regele Carol I va lăsa prin testament întreaga colecție coroanei României (statului român), iar familiei regale numai uzufructul acesteia.

Opera va apărea, succesiv, în catalogul lui Léo Bachelin din 1898, dedicat Galeriei de pictură europeană a regelui Carol I, în 1928 în expertiza inventar ce se realizează, cu participarea aceluiași L. Bachelin, după moartea regelui Ferdinand I (tabloul se afla atunci în palatul Cotroceni, „în boudoir-ul M.S. Reginei Maria, peretele spre vest”), în expertiza din 1934 semnată de J. Gabriel Goulinat și Louis Hautecoeur, istorici de artă pariziieni solicitați de regele Carol II, și în catalogul

lui Alexandru Busuioceanu din 1939, *Galeria de picturi a M.S. Regelui Carol al II-lea al României* (Scolile italiene din secolele XIV-XVI).

Din păcate, nu se mai cunosc date privind această lucrare până în 1983, când este achiziționată de Diana Kreuger și expusă la reședința sa, castelul Malvande Chambes din Geneva, până la moartea acesteia în 1998, moment când va reveni prin succesiune fiului său John, actualul donator.

Francesco Francia, format inițial ca orfevru și medalist (a condus întreaga viață monetăria din Bologna) se va apuca relativ târziu, la 40 de ani, să picteze sub influența lui Zoppo, Mantegna și Rafael, făcându-se cunoscut și apreciat în special pentru Madonele sale. Reputația de care se va bucura în epocă îi va aduce numeroase comenzi, Giorgio Vasari (1511-1574) precizând în *Viața arhitecților, pictorilor și sculptorilor* că „orașele se luau la întrecere ca să aibă opere de ale sale”.

Tabloul de la București, realizat foarte probabil în intervalul 1494-1500, asemănător ca factură *Madonei cu Pruncul* de la National Gallery din Londra, celor de la Pinacoteca din München și Museo Civico din Verona, va fi curând expus în cadrul Galeriei de Artă Europeană a Muzeului Național de Artă al României, completând astfel excursul cronologic prin arta italiană. ■

BLITZ... CONCURS

Trimiteți, până la 15 februarie 2005, răspunsul la această întrebare (cu mențiunea **Pentru concurs**) și puteți câștiga un abonament pe un an de zile la revista **Magazin istoric**.
Concursul nu are talon.

– Ce mare actor făcea parte din echipa națională de rugby ce a participat la Jocurile Interaliatate „Pershing” de la Paris, din 1919?

Răspunsul corect la **Blitz... Concursul** din luna noiembrie 2004 este:

5 septembrie 1936

Premiul de un abonament pe un an la revista **Magazin istoric** a fost câștigat de **Natalia Haralambie**, din **Sinaia, jud. Prahova**.

Abonamentul se efectuează începând cu luna iulie 2005.

O călătorie în Peru este o imersie în istorie. Acolo sunt oameni și locuri neschimbate în timp. Înainte de călătorii lungi sau activități dificile, peruvienii – catolici fervenți – continuă să aducă ofrande zeilor lor: munții, apele, cerul. Ei urmăresc mersul astrelor în fel ca acum sute de ani. Sunt indigenii quechua și aymara, umbrele mării născute încă.

CUZCO - ORAȘUL AURULUI

ALEX BACALL

Până acum 450 de ani, orașul Cuzco, minunata capitală a lumii incașe, era inundat intenționat în fiecare an. În luna ianuarie, locuitorii adunau ofrande și le aruncau în spatele barajului artificial ce apăra orașul de inundații și îl alimenta cu apă. Apoi deschideau porțile barajului, lăsând apele curgând în torent să spele străzile înguste de cenușa ofrandelor aduse în timpul anului precedent și adunată la marginea străzilor.

Tinerii ce aveau să se întrecă cu apele torențiale – aleși dintre cei mai buni – așteptau la poalele orașului, acolo unde râul Tullumayu se unea cu râul Hustanay. Când apele învolburate se apropiau, alergătorii începeau o cursă de 50 km în lungul malurilor râului receptor Vilcamayo, până la cetatea Ollantaytambo, acolo unde râul se îndrepta spre confluența cu Amazonul.

Aici așteptau la pod alții, aruncând alte ofrande în torent. Noaptea, purtătorii de torțe

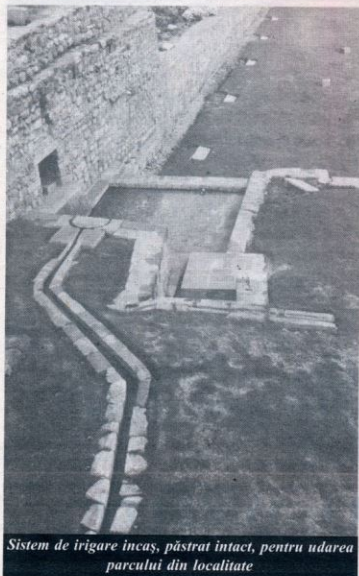

de pe mal luminau calea alergătorilor. Ofrandele, alcătuite din mirodenii, frunze ale arborelui de coca, țesături, flori, aur și argint erau destinate „Mării Nordului”, locuința creatorului Viracocha, de dincolo de lume.

Șansa lui Francesco Pizzaro

Odată cursa spre Ollantaytambo terminată, alergătorii se întorceau la Cuzco, purtând obiecte simbolizând ordinea în care terminaseră cursa. Invingătorii căpătau un șoim sculptat din sare, în timp ce ceilalți participanți erau premiați cu mici broscuțe cioplite din același material. Timpul ales pentru serbare era momentul când șerpuirile Căii Lactee pe bolta cerească coincideau cu șerpuirile râului Vilcamayo.

Această scenă mai puțin cunoscută a fost descrisă de călugărul spaniol Cristobal Molina în 1573 și se repetă de sute de ani, la data indicată

Sistem de irigare incaș, păstrat intact, pentru udarea parcului din localitate

de preoții ce urmăresc mersul astrelor. Se poate bănuî că sărbătoarea – în afara aspectului ei pur utilitar – ar avea la origine amintirea potopului devastator ce a avut loc cândva în regiune și a rămas întipărită adânc în memoria locuitorilor: fuga, dar și izbândă, în fața apelor învâlburate.

Orașul Cuzco ocupă un loc special în inima amerindienilor sud-americani. El reprezintă simbolul întregii civilizații precolumbiene și a fost ales capitala de drept a tuturor semniților indigene din America de Sud. Acolo se țin conferințele și festivalurile specifice zonei. Numele oficial al orașului este Qosqo, rostit în limbajul poporului Quechua. Situat în Munții Anzi, la aproximativ 580 km de Lima, în sud-centrul Peru, și la o latitudine subecuatorială de 14 grade, Cuzco se află la o altitudine de 3.310 m și numără în prezent circa 275.000 locuitori.

Legenda spune că după ocuparea zonei de către primul inca – Manco Capac –, generații succesive de conducători inca au fost ocupate cu lupte și cuceriri de la rivălii locali, imperiul

fiind extins adânc între granițele actualelor Ecuador și Chile, sub domnia lui Pachacuti Inca Yupanqui, încoronat în 1438.

Evenimentul care a marcat soarta imperiului a fost moartea în 1532 a unui alt domnitor, Huayna Capac, ceea ce a provocat un război civil pentru succesiune între cei doi fii ai săi, Huascar și Atahualpa, care a dus la scindarea imperiului. Aceasta a fost șansa lui Francisco Pizarro – și a celor 179 de aventurieri ai săi –, care a aplicat tactica „dezbină și stăpânește” celor doi frați vitregi pretendenți la tron, reușind nimicirea aproape totală a imperiului incaș și cucerirea orașului Cuzco.

Chachapoyas – urmașii vikingilor?

În 1538 un urmaș al marilor incași, Manco Inca, a făcut o încercare, inutilă de altfel, de a redobândi orașul de la spanioli printr-o rebeliune. Ea a fost înecată în sânge. Căderea definitivă a Capitalei a atras dezmembrarea întregului imperiu, ceea ce a condus, în cele din urmă, la modelarea granițelor unora dintre țările actuale din America de Sud. Despre marii componenți ai imperiului incaș, precum triburile Chimu și Chachapoyas, adversari puternici și cu culturi avansate, cronicarii spanioli au scris mult timp după aceea, până prin anii 1600.

Un loc special l-au ocupat în aceste cronici amazonienii Chachapoyas, o populație misterioasă cu trăsături europene, indivizii fiind adesea blonzi, a căror fortăreață, Kuelap, a fost considerată inexpugnabilă. Chachapoyas pretind astăzi a fi urmași ai vikingilor.

Cuzco zilelor noastre este un oraș curat și plin de culoare. Străzile sunt înguste, aproape ca niște coridoare, cu pavajul original, din piatră cubică, păstrat din timpurile administrației incașe și mărginind vechile ziduri incașe. Grădinile sunt încă și acum udate cu sistemul de irigații incaș. Aproape fiecare stradă centrală păstrează arcele și zidurile vechilor case incașe, alcătuite din blocuri de piatră fasonată. Acestea, perfect alinate, sunt incluse în structurile locuințelor moderne. Piatra vechilor pereți a fost la exterior bătută cu ciocanul, astfel că fiecare perete păstrează o perfectă înclinare spre centru, pornind de la bază în sus. Pe marginea străzilor

sau prin mijlocul lor se păstrează încă șanțul din care locuitorii se aprovizionau cu apă potabilă captată de pe versanți și din râurile înconjurătoare. Acesta nu era folosit pentru colectarea apelor reziduale. Pereții clădirilor erau din piatră fasonată, numai în zonele rezidențiale, în „suburbii“, ei erau din cărămizi de noroi uscat la soare (pirka), dar perfect aliniați și tencuiți cu argilă.

Ferestrele și ușile acestor locuințe, destul de înguste, protejau de frig în sezonul rece și de soarele arzător în lunile fierbinți. Orașul în sine avea două zone distincte: orașul de sus, spre nord, și orașul de jos, spre sud. Orașul de jos a fost clădit – și locuit – de fondatorul imperiului, Manco Capac, până la cel de al cincilea domnitor, Capac Yupanqui. Orașul de sus se pare că a reprezentat o extindere a orașului inițial, fiind locuit de dinastia incașă, începând de-abia cu cel de al șaselea domnitor, Inca Yupanqui Roqa.

În afara acestor zone, orașul era împărțit în 13 districte specifice care, în partea de jos, înfățișau trupul unei pume, animal sacru, aflat la baza arhitecturii cuzcane. Dacă aria Pumak Chupan reprezenta coada pumei, cetatea Sacsayhuaman reprezenta capul animalului, zidurile ei zimțate constituind dinții pumei.

Viața publică a vechiului Cuzco se petrecea în jurul marii piețe aflată în prezent în același loc, actuala Plaza de Armas. Această piață era divizată în două sectoare de către râul Saphi care, mai apoi, a fost canalizat și acoperit. Există o dispută în ceea ce privește numele original al unuia din sectoare: dacă primul sector ceremonial era sau nu același cu sectorul Plăngerii,

Intrare într-o locuință incașă

al doilea era precis cel al Bucureii. După ritualuri implicând dureri și lacrimi, mulțimea se muta în celălalt sector, pentru a bea și petrece.

Pământul făgăduinței

Cele mai importante clădiri și palate imperiale (kanchas) erau construite în jurul acestei piețe. O construcție foarte cunoscută este Hattunrumyioq, înălțată pentru Inca Roqa. Ea conține în zidărie celebra piatră cu 12 colțuri, care se încastrează perfect cu celelalte din jur în zidăria clasică de tip incaș. Rămășițele acestui palat se pot vedea împreună cu Casa Fecioarelor Soarelui și Palatul Șerpilor, pe strada Loretto, în apropiere de Plaza de Armas.

Istoria apariției și înfloririi orașului Cuzco este strâns legată de istoria scurtă și tragică a imperiului incaș, ca o întregire a dezvoltării superbe și decăderii violente sub loviturile conchistadorilor a civilizațiilor vechi din America de Sud. Nașterea orașului este pierdută în însăși legenda imperiului. Din lipsă de texte scrise, toate informațiile despre trecutul incaș pre-columbian se bazează pe interpretarea tradițiilor orale, legendelor sau cronicilor scrise de spanioli sau de indigenii de educație spaniolă din timpul conchistei sau curând după aceea.

Migrația incașă a început în secolul XIII prin plecarea primului incaș fiu al Soarelui Manco Capac și a surorii sale, ce i-a devenit mai apoi soție, din preajma lacului Titicaca (alte tradiții vorbesc de patru frați cu destine diferite). Conform legendei, de aici, cei doi copii ai Soarelui au părăsit grota în care s-au născut, pornind spre nord în căutarea „pământului făgăduinței“. Acesta ar fi trebuit să fie acolo

Mănăstirea Santo Domingo, inclusă în zidăria originală

unde vergeau de aur dată în dar de tatăl lor Soarele (Inti) s-ar fi înfipt în pământ. Un lucru nu tocmai ușor de realizat, având în vedere că ei se aflau pe platoul pietros andin.

În cele din urmă, faptul a fost posibil în valea fertilă Cuzco (Valea Sacră). Momentul ar corespunde cu începutul invaziei incașe. Mărturiile arheologice subliniază însă că zona prezintă semne de locuire permanentă, o populație agricolă și de păstori, încă din mileniul I î.Hr., iar în anul 750 d.Hr. triburi sudice (Huari/Tiahuanaco) au ocupat aceste meleaguri pentru alte câteva sute de ani.

Aur, mult aur, dar...

Odată imperiul fondat și divizat în patru mari fracțiuni administrative, Cuzco devine axa centrală, pe care se bazează o opulență afișată ostentativ. Construcțiile gigantice și decorarea lor evidențiau enorma cantitate de forță de muncă angajată și deci puterea „Fiilor Soarelui”, precum și bogăția imperiului.

Cetatea *Sacsayhuaman*, de pe dealurile nordice, este constituită dintr-o incintă cu trei ziduri paralele (peste 360 m) cu 21 bastioane. La început s-a crezut că este o fortăreață în special datorită gigantelor blocuri de piatră de peste 130 tone din care a fost clădită. Cercetările ulterioare au sugerat că a fost un centru de cult, cu un mare sanctuar și un templu al Soarelui, ridicat exact în direcția opusă locului unde se crede că se afla tronul incaș. În 1982 au fost găsite aici morminte ale preoților slujitori ai riturilor solare.

Fragment de zidărie incașă lăsat intact în interiorul mănăstirii

Pisac este locul unde se desfășoară un târg tradițional istoric. Azi ca și odinioară, aici se pot cumpăra, alături de produse locale, leacuri șamanice. Printre ele, am găsit un cap de maimuță urlătoare micșorat la dimensiunile unei mandarine. Mi s-a spus că acesta este substitutul actual al celebrelor capete omenesti micșorate în scopuri șamanice de către vânătorii de capete din bazinul fluviului Amazon, o practică interzisă, dar nu cu totul stinsă în zilele noastre.

Achiziționarea acestor curiozități, ca și a artefactelor este tentantă, dar necesită o selecționare prudentă, deoarece controlul vamal la ieșirea din Peru este extrem de riguros. De obicei, valorile etnografice sau arheologice ce urmează a fi extrase din țară eludează orice control vamal și pot fi găsite ulterior pe piața neagră din New York sau Londra.

Qorikancha (Palatul Aurit), aflat alături de Plaza de Armas, a fost un templu dedicat soarelui, al cărui nume inițial – după unii cercetători – ar fi fost *Intikancha* (Palatul soarelui).

Existența lui se confunda cu cea a Imperiului incaș. Ridicat de Manco Capac în secolul XIII, odată cu punerea bazelor imperiului, templul a dăinuit până la sfârșitul imperiului, când a fost dărâmat de către conquistadori. Pe locul lui și folosind fundațiile originale a fost ridicată mănăstirea Santo Domingo. Blocurile de piatră din care a fost construit sunt vulcanice, de mărimi medii și mari. Ele se încastrează perfect unele în altele, fără nici un liant. Uneori, pentru o consolidare suplimentară, sunt prinse unele de altele prin mici bare de bronz, în forma literei „H”. Ca la mai toate construcțiile incașe, acoperișul era din lemn și iarbă sălbatică locală „ichu”. Atât pereții, cât și acoperișul de lemn erau complet plasați cu aur. Pe peretele estic al fațadei se afla „Marele altar”, conținând o reprezentare enormă a zeului Soare: un disc de aur, acoperind întreaga fațadă. Acesta era străjuit de o parte și de alta de imaginile aurite ale marelui zeu Viracocha și ale zeului tunetului. În părțile laterale se aflau mumiile împăraților incași, în ordinea vechimii lor, acoperite cu aur masiv.

Zidărie imperială incașă (dreapta) și zidărie obișnuită

...mai puțin prețios decât scoica

Alte temple – cel al Lunii și cel al Stelelor – erau de asemenea ornate și placate cu aur. *Templul Stelelor* (și al planetei Venus) avea în interior benzi orizontale care constituiau suportul placajelor de argint cu intarsii de pietre prețioase – smaralde și turcoaze – care dublau pereții. Tot aici, în fața Templului Stelelor se afla *Templul Illapa*, al zeului furtunii, stăpânul precipitațiilor, dar și al fenomenelor electrice, iar în fața lui se afla *Templul Curcubeului*. Incașii au preluat cele 7 culori ale curcubeului folosindu-le ca emblemă, iar astăzi sunt folosite ca flamură a orașului. Acest templu avea pereții complet acoperiți cu aur, iar pe unul dintre ei, pictat peste aur, era un enorm curcubeu.

Valoarea dată de către incași aurului era complet diferită de cea pe care conquistadorii o confereau metalului prețios. Aurul, prin culoarea și calitățile sale, era considerat ca făcând parte din trupul Zeului-Tata Soare. De aceea valoarea lui materială nu putea fi echivalată cu nimic. Împodobirea mumiilor cu aur ca și ofrandele de aur aduse nu erau nimic altceva decât restituirea pioasă a Fiilor Soarelui adusă reîntregirii trupului tatălui lor. Incașii obțineau aurul prin mînerit sau prin spălarea aluviunilor aurifere.

Ca valoare de schimb însă erau mult mai valoroase fragmentele din scoica

spondylus aduse de pe coastele pacifice ale Ecuadorului și care, prin prelucrare, deveneau și mai prețioase. În cadrul complexului Qorikancha, în mijlocul curții interioare, se afla un bazin octogonal, săpat dintr-un singur bloc de andezit. Este fântâna din care Soarele vine să bea apă. Forma și execuția ei nu corespunde stilului clasic incaș. Este posibil să fi fost modificată ulterior, pierzând astfel forma originală. Toate templele amintite au fost complet deposedate de către spanioli de aurul care le îmbrăca. Zidăria însăși a fost distrusă, clădindu-se noi construcții coloniale – în special biserici – pe locul lor. Dar cutremure ulterioare au dărâmat aceste biserici care a trebuit să fie reclădite de către incași, ajunși mâna de lucru pentru coloniștii spanioli. În zilele noastre s-au format mișcări sociale indigene care cer refacerea complexului de temple Qorikancha, deși nu în scopuri religioase, ci ca o minimă revanșă istorică. Dar puternica putere politică și religioasă a bisericii catolice s-a opus până acum proiectului. ■

Oferta Editurilor ALL

**PETRU CEL MARE
&
REAȚIUNE ȘI REVOLUȚIE: RUSIA, 1881-1924
&
RUSIA, 1815-1881
&
STALIN ȘI HRUȘCIOV: U.R.S.S., 1924-1964**

**492-680 lei
249 000 lei**

021/402 26 30; 021/402 26 34; comenzi@all.ro

Povestea unor acte mici

O ESCROCHERIE DE ALTĂDATĂ

SIMION CÂLȚIA

Au trecut mai bine de două secole și un sfert de când Vodă (Alexandru Ipsilanti pe atunci) trimitea scrisoare: „dumnevoastră ispravnicilor ot sud sănătate”. Grijiile lui Vodă erau stârnite, de data aceasta, de un mărunț logofetel, care avea a așterne, toată ziua, slove pe hârtie, scriind poruncile diversilor dregători. Nu știm cu precizie care era venitul unui astfel de slujbaş mărunț, de bună seamă nu prea mare, întrucât eroul nostru – Constantin pe numele lui – a găsit o ingenioasă metodă de a și-l rotunji. Familiarizat cu aspectul și modul de redactare al documentelor din epocă, nu i-a fost greu să scrie un act fals, „o carte mincinoasă”, după cum ne informează circulara lui Ipsilanti, „întru care au iscălit cu mâna lui pe dumnealui vel dvornic Nicolae Dudescu și pe dumnealui vel spătar, puind și o pecete”.

Talentul de falsificator și plastografiator se pare că nu-i lipsea, de vreme ce hârtia i-a folosit destul timp înainte ca autoritățile să reacționeze. E adevărat că și modul în care a conceput-o dovedește abilitate: omul nostru era împuternicit să facă, prin acest act fals, „catagrafiu”, cuvânt prin care în epocă se înțelegeau tot felul de numărători și recensăminte. Pentru aceasta el trebuia să ia, de fiecare familie, câte patru parale, o sumă destul de mică pentru cel care o dădea, dar care devenea rapid importantă pentru cel care o strângea, prin repetarea, casă după casă, a operațiunii.

Suma fiind mică, nu stârnea protestele țăranilor, obișnuiți cu impuneri suplimentare și biruri repetate. Pe de altă parte, el avea de prezentat actul doar în fața unor vâtafi de sat și

a altor funcționari mărunți, mai puțin pricepuți și care nu puteau să șesizeze, din punct de vedere tehnic, falsul.

Până la urmă, ispravnicul județului (prefectul de atunci) a aflat cele întâmplate. Odată prins, mai marii județului Dâmbovița au trimis scrisoare la Vodă, pentru a-l întreba cum să procedeze într-un asemenea caz, fără doar și poate, fără precedent. Până ce scrisoarea a ajuns la București și slujitorul domnesc s-a întors cu porunca, logofetelul nostru a reușit să scape din închisoare. Așa că slujitorul domnesc a ajuns la scaunul domniei cu mâna goală,

nu cu vinovatul ce trebuia „să-și ia căzuta pe-deapsă”. Tot ce-i mai rămânea lui Vodă de făcut era să pună să se scrie ispravnicilor de pe la județe, dându-le semnalmente și povestindu-le întâmplarea și cerându-le să-l prindă și mai ales „iar mai vârtos să vă fie în grijă ca nu cumva și acolo în partea locului viind, să se apuce a face iarăși o faptă ca aceasta”.

Multe lucruri pot fi spuse pe marginea unui asemenea document. Poate că învățătura cea mai importantă pe care o putem trage din pățaniile acestor îndepărtați predecesori ai noștri este aceea că într-o societate puțin educată, închisă și atomizată, în care oamenii nu se interesează nici de ce se întâmplă vecinului și cu atât mai puțin de comunitate, asemenea indivizi și apucături, păgubitoare pentru toți, este de așteptat să apară. Ei însă ar fi fost de neconceput în Bucureștiul din jurul lui 1900, de exemplu, unde viața individuală și cea comunitară sunt interdependente până și în deviza orașenilor: „Patria și dreptul meu”. ■

Domnia lui Radu cel Frumos, a cărei evocare a început în numărul trecut al revistei noastre, continuă să ridice numeroase întrebări cercetătorilor. Și aceasta, în primul rând, din cauza puținătății surselor documentare, dar și a percepției de care s-a bucurat acest voievod din partea urmașilor. Înlăturând prejudecățile, colaboratorul nostru a revăzut cu mîgălă izvoarele scrise, atâtea câte ni s-au păstrat, și le-a coroborat cu datele obținute prin săpăturile arheologice efectuate în ultimele cinci decenii, reușind să aducă noi raze de lumină în cunoașterea unei perioade frămîntate din trecutul Tării Românești.

UN VOIEVOD ÎN VÂLTOAREA VREMURILOR RADU CEL FRUMOS

Conf. univ. dr. PANAIT I. PANAIT

Săpăturile făcute de Dinu V. Rosetti, părintele arheologiei bucureștene, semnalează un cimitir în partea de NV a parcului de la Sf. Gheorghe Nou, în care câțiva înhumați purtau ca „ban al obolului“ o monedă emisă de Mehmed II (1451-1481). Deci, la kilometrul zero al Capitalei, a existat o necropolă de la jumătatea secolului XV. O perioadă a presupus că este vorba de un cimitir periferic al cetății lui Vlad Tepeș și Radu cel Frumos, dar săpăturile practicate pe latura de vest a pronaosului ctitoriei lui Constantin Brâncoveanu au evidențiat un zid din bolovani de râu prinși în aceeași tehnică cu cea din hrubele Curții domnești.

Din nefericire, nu este cunoscută cert decât latura vestică a acestui lăcaș de cult, confirmat prin mormintele cimitirului învecinat. Avem așadar la Sf. Gheorghe Nou cel mai vechi lăcaș bucureștean din piatră, databil prin monedele cuceritorului Constantinopolului. Ctitorul nu putea fi decât un voievod sau cel puțin un mare boier. O

biserică din bolovani de râu indică prezența unei echipe de constructori specializați.

Biserica din pînă Lipseanilor

Logic, dacă acceptăm zidirea castrului de către Vlad Tepeș și nu este nici un dubiu în această privință, trebuie să

admitem că în apropiere era și lăcașul de închinăciune care putea fi ridicat după 1459. Practic, Vlad Tepeș nu mai avea timpul necesar pentru ridicarea acestei biserici, pentru că el intra curând în febra pregătirilor războiului. Biserica din pînă Lipseanilor ne face să stăruim asupra domniei lui Drăculea cel Tânăr, fratele, rivalul și

succesorul la tron al lui Vlad Tepeș.

Cetățuia-turn din secolul XIV fusese înconjurată cu un șanț de apărare ce măsoară, în partea de jos a albierii, cca 2 m. Cetatea datorată lui Vlad Tepeș, plasată pe tăpșanul scund de la întâlnirea Dâmboviței cu Bucureștioara, beneficia, de la natură, de două laturi mai bine apărate. Primejdiile au venit de fiecare dată din sud, adică de dincolo de albia lată a râului, și din nord, acolo unde ajungeau atât drumul din Moldova, cât și cel din Transilvania pornite spre Dunăre. Oștirea otomană a venit, de cele mai multe ori, prin Giurgiu și uneori pe Drumul Dârstorului.

Ștefan cel Mare a ajuns la București pe ruta Focșani-Râmnic-Gherghița-Târgșor și de acolo, prin șleaul tăiat prin Codrii Vlăsiei, la București. Cum orașul lui Radu cel Frumos a fost asediat în noiembrie 1473 și în aceeași lună a anului 1476 de către rivalii veniți din Moldova sau din Moldova și Ardeal, înseamnă că aceasta era zona periclitată. Prima dată, în 1473, domnul Țării Românești, după confruntări purtate trei zile lângă râul Vodnău, aproape de Gherghița, s-a refugiat, în noaptea de 20/21 noiembrie, în Cetatea Dâmboviței. Urmăritorii l-au ajuns două zile mai târziu și în toi de noapte Radu a fost nevoit să-și lase steagurile, veșmintele cele scumpe, tezaurul și chiar familia și să se salveze la protegitorii săi otomani. A prins drumul sudului, pe care încă îl controla.

Asediul s-a terminat în ziua de 24 noiembrie acel an, când Ștefan a intrat în București și s-a veselit trei zile.

În 1476 oastea moldo-transilvană s-a deplasat pe același traseu, urmărind înscăunarea lui Vlad Tepeș și alungarea lui Laiotă Basarab. Asediul din noiembrie 1476 a durat, după unele izvoare, cinci zile, după altele 15, cum apreciază dr. C. Rezachevici, care folosește o informație de la Buda, din 4 decembrie acel an. Chiar dacă termenul este mult mărit în această variantă, trebuie să presupunem că la acea dată orașul București era fortificat cel puțin cu șanț sau șanțuri și valuri de apărare, eventual palisadă, unele dintre ele aflându-se sub trotuarul de vest al Bulevardului Ion C. Brătianu, în partea finală, spre Piața Unirii; palisada din str. Gabroveni, urmărită pe aproape 20 m, era făcută din trunchiuri masive de stejar puse unul lângă altul și un presupus șanț de apărare în capătul dinspre str. Băcani al Hanului cu Tei. Toate acestea dovedesc că în secolele XV-XVI orașul de reședință nu era deschis sau nu se limita numai la întăriturile Curții, iar unele dintre acestea i se pot atribui, probabil, și lui Radu cel Frumos.

Cătorul de la Tânganu

Satul Tânganu se află pe Soseaua București-Oltenești. Așezarea este consemnată în *Istoria Țării Românești. 1290-1690*, acolo unde se menționează domnia lui Radu cel Frumos care „au făcut mănăstirea ot Tânganul”. Astăzi nimic nu marchează existența urmelor acestui așezământ monahal, terenul fiind cultivat sau folosit ca imasă, așa cum l-am cunoscut cu aproape jumătate de veac în urmă. Cred că s-ar conveni ridicarea unei troițe sau a unui alt însemn creștin pe acel loc.

În pofida deceniilor care s-au scurs, memorez ambițioasele programe ale Șantierului arheologic București care, activ în 1953, își propunea elucidarea începuturilor urbei voievodale. S-a acordat atenție obiectivelor din vatra propriu-zisă a Capitalei, apoi investigația s-a extins în zonele învecinate.

În 1959, Secția feudală a Muzeului București a împins investigația dincolo de Cernica, ajungându-se la Tânganu. Singura persoană locală cu care se putea discuta moștenirea materială a mănăstirii ce purta numele modestului sat era preotul Gh. Bădia, parohul comunei Cernica. Primele contacte cu Prea Cucernicia Sa au fost făcute de istoricii Petre Ș. Năsturel și Paul Cernovodeanu, ambii împătimiti cercetători. În 1960 s-a pornit o a doua expediție de prospectare.

La această periegheză am participat și eu, ca tânăr angajat al Muzeului București,

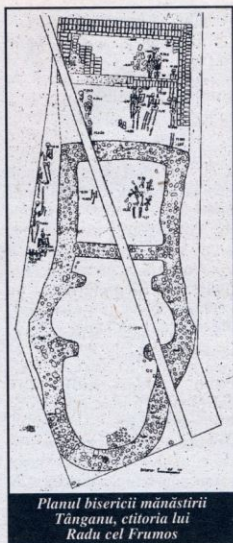
Biserica Mare Domnească din Târgoviște, Capitala ce avea să cedeze treptat locul Bucureștilor

cu misiunea de a aplica ceea ce învățasem pe Șantierul școală de la Suceava, fondat de eminentul universitar Ion Nestor în domeniul arheologiei medievale românești.

Era în 12 iulie 1960. Am fost primiți de preotul Gh. Bădia, în curtea gospodăriei sale din centrul comunei, și mai întâi ne-a înfățișat manuscrisul unei monografii locale în care se făcea trimitere și la satul Tânganu. Preotul ghid a înfruntat primul iarba crescută generos pe un ușor pieptș de terasă umbră de ultimii copaci ai bătrânei păduri. Cercetarea de suprafață a confirmat că acolo a fost o construcție, dovedită prin fragmente de cărămidă, bulgări de mortar, cioburi multe și din când în când câte un os suspect de a fi de proveniență umană. Chiar pentru un începător în ale profesiei era clar că se afla în fața unui sit arheologic, materialele trimițându-ne cel puțin în secolul XV, altele fiind chiar mai vechi. Am coborât de pe tăpșan și am urcat ușoara pantă a șoselei, oprindu-ne la un puț cu ciură. Șeful expediției, Petre Năsturel, a devenit impacientat, deoarece știa (din publicații) că acolo se afla un scoc de adăpare a vitelor făcut din două lespezi de piatră. Acum nu mai era nici una. Eu nu le-am mai prins, dar ele existaseră în mod sigur și locul lor de proveniență nu putea fi decât mănăstirea lui Radu cel Frumos, fapt susținut și de Paul Cernovodeanu puțin ani mai târziu.

O biserică puțin studiată

Pe loc s-a hotărât ca în campania 1961 să se „atace” Șantierul arheologic Tânganu cu doi cercetători de teren: P.I. Panait și Mioara Zgîbea-

Turcu. Asistența de informare istorică era asigurată de medievistii P.S. Năsturel și Paul Cernovodeanu, care a și publicat rezultatele investigației sale alături de arheologii, de numismata Iulia Constantinescu și de savantul armean H.Dj. Siruni. Primul raport Tânganu a fost înseriat în publicația de specialitate a Muzeului București. Mă gândesc acum cât de regretabilă a fost absența antropologilor, prezența lor fiind mai puțin practică atunci pe șantierele arheologice medievale.

Din carhetul de șantier rezultă că prima zi a Șantierului Tânganu a fost 7 august 1961, mâna de lucru fiind asigurată de patru țărani din satul Drăcești (jud. Olt) și 12 din Tânganu, membri C.A.P., majoritatea femei. A doua zi, lotul localnicilor s-a ridicat la 28 de persoane, care considerau că la arheologii

câștigă mai bine decât la colectivă. S-a pornit cu tăierea ciulinilor, de altfel foarte viguroși, după care s-a trecut la planul clasic de șanturi perpendiculare pe panta majoră aici, cea a Dâmboviței.

Patru carnete de șantier consemnează evoluția campaniilor din 1961, 1963, 1964 și 1966. Toate au dovedit că la Tânganu a existat o mănăstire ridicată în secolul XV, pe locul unui schit anterior. Mănăstirea avea o biserică din piatră, case egumenești adăugate ulterior din zid, locuințe adăncite pentru preacuvioși, gropi pentru bucate și o densă necropolă în jurul lăcașului. Biserica mănăstirii nu se confundă, în nici un fel, cu actualul lăcaș sătesc, așa cum crede un erudit istoric al zilelor noastre.

Mănăstirea era în afara satului și dobândise, în decursul secolelor, construcții caracteristice unui atare ansamblu monastic, inclusiv un atelier pentru turnat mici obiecte din metal, modelate pe matrice din lut. Biserica a fost ridicată pe un teren ocupat încă de la sfârșitul secolului XIV tot de un așezământ monastic, situație frecventă în Câmpia Română. Nu întâmplător, unul dintre morminte (M137) este tăiat de fundațiile ctitoriei domnești. Complexul voievodal, pe care Paul Cernovodeanu îl presupune ca datând din 1463-1469, când Radu Voievod a fost prezent la București permanent, beneficia de o biserică, din nefericire prea puțin luată în atenție de specialiștii noștri, făcută pe fundație din bolovani de râu și mortar rezistent, în jurul căreia se aflau bordeie ocupate de călugări, dispuse într-un mod ordonat. În jurul bisericii se întindea cimitirul, care,

devenind din ce în ce mai strâmt, a impus înhumarea pe 3-4 nivele, ultimul fiind pur și simplu atins azi de fierul plugului. Întregul contur al lăcașului a fost dezvelit arheologic în iunie 1964, deși fundațiile fuseseră semnalate în prima campanie din 1961.

Fundațiile din bolovani de râu înscriu un plan trilobat cu absidele laterale strânse, în timp ce nava altarului este de formă semielipoidală, mult mai mare decât celelalte. Toate aceste abside erau poligonale la exterior și semicirculare la interior. Bisericii lui Radu cel Frumos i s-a adăugat în secolul XVII pe vest un exonartex (pridvor), compartimentat ulterior printr-un zid, toată această lucrare fiind executată din cărămidă și mortar. Biserica de început este cel mai important vestigiu având axul longitudinal, la interior, de 13,70 m și cel lateral de 5,70 m. Grosimea fundațiilor turnate destul de rudimentar oscilează între 0,80 și 0,95 m și sunt asemănătoare cu cele ale Curții Vechi. Sunt respectate părțile componente tradiționale: altar, naos, pronaos, la care s-a adăugat, ulterior, tinda. Între naos și pronaos se aflase un zid separator. Biserica domnească de la Tânganu a avut o turlă pe naos. Casele egumenești, plasate la aproape 10 m de colțul de SV al lăcașului, au rămas din paianță. Târziu, în secolul XVII, va fi zidită locuința superiorului monahal, din cărămidă, având pivniță cu două despărțăminte, la care se ajungea printr-un gârlici în pantă și parter înalt.

În jurul bisericii s-au folosit, în decursul secolelor, 15 bordeie medievale care s-au alăturat celor 6 getice din secolele II-I î.Hr.

Contemporană cu Bucureștii

Săpăturile au scos la lumină 246 de morminte, aparținând atât obștii călugărești, cât și enoriașilor satului. În interiorul bisericii s-au cercetat morminte în pronaos și îndeosebi în tinda adăugată, nici unul dintre ele nemaipăstrând eventualele pietre tombale.

Analizat în ansamblu, situl medieval Tânganu a dat un inventar bogat și variat, alcătuit din monede, obiecte de podoabă, de cult, de uz casnic, unelte, ceramică de bună factură, multe din recipiente fiind acoperite cu smalt policrom și cu motive decorative. Ceramica din secolul XV manifestă, în forme și în tehnica de execuție, influențe ale centrelor de olari din fostul Imperiu bizantin. Pe un vas este zgâriat, în pasta crudă, numele Aldea, care putea aparține meșterului executant. Cele mai vechi monede provin din timpul lui Alexandru cel Bun și Matei Corvin, fiind urmate de cele emise de Ferdinand I (1556-1564) sau de Maximilian II al Austriei (1564-1576), altele venite din Polonia și din Imperiul otoman.

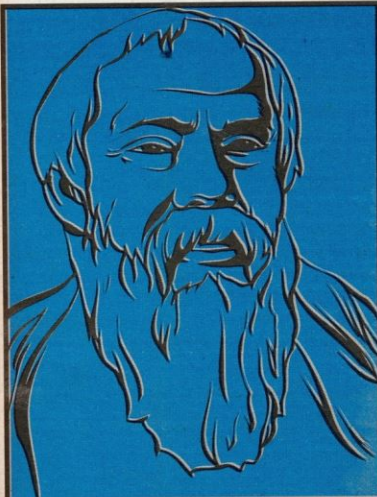
Mănăstirea Tânganu a făcut parte dintre marile așezăminte călugărești ale Țării Românești. Avea moșii întinse în jur, altele la Borcea,

cum era moșia Tâmburești (com. Borcea, jud. Călărași), dar repetatele invazii otomane și reaua gospodărire a bunurilor, de către egumenii străini au dus la sărăcie și paragină. Matei Basarab a scos-o din șirul mănăstirilor închinată și a construit acolo casa egumenească, dar totul s-a dovedit în zadar. Mănăstirea lui Radu cel Frumos, abandonată de călugări după unul dintre marile fajuri din secolul XVII și îngrijită apoi de călugărite, la începutul veacului XIX era folosită ca o biserică sătească, utilitate pe care o va pierde, la 1853, când țărani și-au ridicat lăcașul lor, existent și astăzi. În literatura de specialitate se afirmă posibilitatea ca Radu cel Frumos să fi fost înmormântat aici. Însuși Nicolae Iorga scrie că acest voievod „a fost îngropat în ctitoria sa de la Tânganu”. Aceleași convingeri nutrește și prof.univ.dr. Petre Năsturel, cel care, prin repetate epistole, îmi întărește speranța unei atari descoperiri.

I-a fost hărăzit acestui voievod să-și trăiască tinerețea rupt de ai săi, să aibă o domnie agitată și plină de primejdii, să-și ducă suferințele departe de familie. Și totuși, Radu cel Frumos nu a fost mai rău decât alți conducători ai vremii. Documentele îl prezintă ca bun gospodar, atent la viața economică a țării, protegitor al Bisericii și chiar ctitor. Marele beneficiar al domniei lui Dracula cel Tânăr a fost însă orașul București, proaspăta reședință înfiripată de fratele Vlad Tepeș și devenită în succesiunea evenimentelor capitala celui mai consecvent filootoman, cum îl putem aprecia pe Radu cel Frumos. ■

Subsolul fostului palat al Curții Vechi din București
(foto Oana Cohn)

Numele filosofului grec Socrate (469-399 î. Hr.) este legat cel mai adesea de scena morții sale, cu celebrul episod al auto-otrăvirii. Gânditorul nu a lăsat nimic scris posterității, opera sa fiindu-ne accesibilă prin intermediul diverselor relatări, dintre care cea a lui Platon rămâne una dintre cele mai cunoscute.

Multe aspecte, mai ales ale existenței, dar și ale ideilor filosofice și modalitatea de preluare a lor de către reprezentanții posterității rămân încă învăluite în mister sau necunoaștere. Astfel că, în cele ce urmează, propunem șapte întrebări – pe tiparul cifrei perfecțiunii antice – din ale căror răspunsuri sperăm ca cititorul să-și poată creiona un portret cât mai apropiat de adevăr al filosofului grec.

DE ȘAPTE ORI... SOCRATE

◆ Un bărbat de succes?

Născut în jurul anului 469 î.Hr., într-o familie destul de umilă, dintr-un părinte talentat sculptor în piatră și o mamă cunoscătoare a moșitului, Socrate nu pare a fi, cel puțin la prima vedere, plămuit sub zodia norocului. Cu trăsături faciale destul de ciudate – ochi mari, bulbucați și adânciți în orbite, un nas borbănat așezat pe o față alungită și acoperită cu o barbă rară și inegală –, filosoful părea mai degrabă un actor de comedie decât un caracter predispus contemplației. Alții merg mult mai departe și îl văd întruchiparea unui faun mitologic.

Și viața sa de familie pare să fi stat sub semnul tragi-comicului. „Fericit” cu – cel puțin în opinia unora – o soție, Xanthippa, mai mereu prost dispusă și deloc deschisă la felul de viață al consortului, Socrate a fost oarecum împins spre alt fel de experiențe și succese.

Caracteristica de personaj aparte, mult ieșit din tiparele cotidianului, a atins și celelalte aspecte ale vieții sale. De multe ori, în deseale sale conversații cu discipolii sau cu cei care se opreau doar să-l asculte, nu uita să înșire numeroasele meserii pe care le știa. Născut și crescut în mijlocul poporului de rând, se lăuda – și pe bună dreptate se crede – că mânuia destul de bine dalta, atât pentru gravură, cât și pentru sculptură, sau că nu-i erau străine secretele țesătoriei, tâmplăriei sau cizmăriei. Atât de multe talente și meserii, încât, prin el, sensul termenului grecesc de *sophia* (înțelepciune) se apropia foarte mult de realitatea acelor timpuri.

Astfel, din câteva linii, se creionează portretul unui filosof foarte departe de imaginea gânditorului secolelor următoare, retras în singurătatea ideilor și turnului său. În plus, un alt aspect mai puțin cunoscut al personalității sale reușește să aducă și mai multă culoare: Socrate iubea foarte mult dansul. Și nu de puține ori, el apare, în descrierile contemporanilor, fie învățând noi pași de dans, fie total transpus de ritmul muzicii.

◆ Un personaj îndrăgostit de cuvântul rostit

În urma sa nu a rămas nici un cuvânt scris. Opera și ideile au parvenit generațiilor următoare numai datorită unor relatări aparținând contemporanilor, discipoli apropiați sau mai îndepărtați sau uneori chiar și adversari de pe tărâmul filosofiei.

Îi plăcea mult să vorbească. Dar nu era deloc personajul guraliv pe care unii și-l pot imagina astăzi. De multe ori chiar se retrăgea într-o muțenie totală – nu auzea și nu vedea, neputând în nici un fel fi distras de la ideea care-l munea.

Și, din cauza asta, mulți nu știau prea bine cu ce fel de om au de-a face. Unii îl credeau chiar mag, alții puțin nebun, dar toți, fără excepție, erau conștienți de talentul său de a mânui cuvintele.

Era cunoscut și după o poreclă, la fel de ciudată ca, de altfel, întreg personajul pe care-l definea: „torpila”, numele unui pește foarte cunoscut în Grecia acelor timpuri, care otrăvea pe oricine atingea. Și, într-adevăr, Socrate nu numai că îi lăsa cu gura căscată pe cei cu care dialoga; ideile sale reușeau să-i dezorienteze total. Adesea în auditoriul său plana stupefacția. Veneai cu o idee în minte și plecai nici măcar cu opusul ei, ci, foarte șocat. Descopereai că nu știi nimic sau că tot în ceea ce ai crezut până atunci era pură invenție, foarte departe de realitate. Numai marele filosof părea a deține cheile adevărului.

Dar nu numai ca „torpila” era cunoscut printre contemporani, ci și ca „musca” sau „tăunul”, la fel de „întepătoare” și uneori chiar enervante zburătoare. Mai ales că vorbele rostite pe un ton irevocabil de bătrân „cădeau greu”. Nimănui nu-i place să-și descopere ignoranța. Pericolul începea să-i dea târcoale celui care nu înceta să provoace și să uimească.

Dar, la început, Socrate a fost un personaj extrem de căutat. La modă, oarecum. Frecvența atât cele mai selecte medii (fiind invitat la mesele celor bogați sau ale celor care se implicau activ în viața politică a Ateni), cât și pe cele mai de jos, doritor să împărtășească oricui din ideile sale. Iubea vinul și oamenii: în preajma lor putea cel mai bine să caute răspuns la întrebarea cu privire la originea și sensul lucrurilor. Un alt termen grecesc, cel de *logos*, reușea, prin intermediul personalității lui Socrate, să capete înțelesuri cât mai apropiate de cele inițiale.

Școala din Atena, fresca lui Rafael pictată la Vatican între 1509 și 1511, îl înfățișează pe Socrate ca pe un filosof model

◆ Mai bine victimă decât călău...?

Dintre ideile lui care au ajuns până la noi, în ciuda numeroaselor obstacole, cel puțin două aprind încă imaginația:

- a) recunoașterea ignoranței – *Tot ceea ce știu este că nu știu nimic*. Dacă oracolul de la Delfi răspunsese, la întrebarea unui prieten apropiat al lui, că nu exista om mai înțelept, filosoful nu poate face altceva decât să se mire. Fiind de bună-credință, Socrate nu-și poate ignora propria necunoaștere despre care a vorbit atâta. Și astfel, devenea clar că oracolul se înșela și un alt zeu se pregătea să cadă.
- b) *Este mai bine să joci rolul victimei decât pe cel al călăului...* Adică este preferabil să pierzi decât să câștigi, să suferi decât să jubilezi de fericire?... Logica ne poate scăpa, în termenii obișnuiți. Cu Socrate însă s-a pășit într-o altă lume, într-o altă dimensiune, în care sensurile inițiale își pierdeau greutatea, schimbându-se total, în funcție de planul nou introdus al justiției morale. Conform acestei novatoare viziuni, era mai ușor de înțeles de ce, spre exemplu, un tiran putea scăpa nepedepsit, cu toate că își atribuisese toate prerogativele puterii, el avea întotdeauna dreptate și nu se înșela niciodată.

◆ Nimeni nu e rău sau corupt, de la sine...

O altă idee dragă lui Socrate, reținută cu precădere de filosofi secolelor trecute: *Nimeni nu este rău, nu e corupt sau tiranic, de la sine...*

Cu toate că nu putem ști cu certitudine că i-a aparținut într-adevăr lui Socrate (ea apărând în această formă grație lui Platon), sigur este că el apela adesea la ea în toiul discuțiilor. Rămâne doar să-l înțelegem...

La prima vedere, afirmația pare bizară. Nu există oare, în bogata experiență istorică, o multitudine de dictatori sau tirani, născuți cu această pasiune dominantă a răului? Socrate vrea să ne facă să credem că nu toți, dar absolut toți oamenii se nasc cu dorința de a face numai bine. Mijloacele pe care le aleg însă pentru a-l atinge ne pot părea doar nouă tiranice sau crude. Ei vor binele și nu mai contează dacă, pentru a-l obține, se folosesc, într-o mai mică sau mai mare măsură, de atributele răului.

Din această perspectivă, răutatea unora trebuie înțeleasă doar ca o eroare, o greșală de interpretare, simplă formă de ignoranță, necunoaștere a adevăratelor valori și lucruri. Filosofului și, în consecință, filosofiei îi revine sarcina esențială a revelării acestor realități. Numai astfel, în consonanță cu preceptele lumesti, cel vinovat își va înțelege greșeala și va acționa pentru a se corecta.

Dar Socrate nu a fost decât „pionierul” ideii de rău în sine. Marchizul de Sade, Nietzsche ori Freud, o vor cerceta în adâncime.

O stelă din 336 î.e.n., găsită în agora din Atena, poartă inscripționată o lege contra tiraniei

◆ Intelectualii – dușmanii statului ateniian care l-a condamnat pe Socrate?

Era anul 399 î. Hr. când la Atena se deschidea, cu surle și trâmbițe, procesul bătrânului Socrate (70 ani), devenit peste noapte unul dintre dușmanii de temut ai cetății.

Între acuzele aduse filosofului: „coruperea tineretului și impietate față de instituțiile și zeii protectori ai Atenei”. Socrate, considerat subversiv, ar fi introdus noi zei, punând în discuție chiar tradiția și cutumele cetății.

Printre acuzatorii cei mai vehemenți se număra și un anume Anytos, o figură extrem de influentă a timpului, reprezentând noul val, noua generație a politicienilor ateniene, chemată să aducă o gură de aer proaspăt după deziluziile războiului peloponesiac și avaturile prin care trecuse Atena: invadarea teritoriului, ciuma, zdrobirea flotei, prăbușirea imperiului, blocada, capitularea, ocupația străină, dictatura, proscrierile, războiul civil... Renașterea națională nu se putea înfăptui – în opinia lui Anytos – atâta vreme cât mai existau asemenea minți care încercau să-i corupă pe tineri sau pe toți care-și aplecau urechea să-l asculte.

„Jos cu intelectualii!” – clama el. „Socrate a atacat religia”, „a deturnat tineretul de la principiile tradiționale ale educației ateniene”. Singura soluție pentru a se putea pași spre o nouă eră rămăsese, credea Anytos, numai o serioasă „epurare” aplicată trecutului. Prima victimă: Socrate...

Sentața a fost oarecum grăbită de atitudinea ironic insolentă a acuzatului. Socrate nu numai că a refuzat să se

Platon, de P. Berruguete, 1477

apere, dar a transferat acuzația asupra poporului. În pledoaria finală, el a cerut ca juriul să aleagă între cea mai mare recompensă pe care o putea primi la acea dată un atenian – ospitalitatea în locuința primului magistrat (arhonte eponim), unde se afla altarul focului public, și pedeapsa cu moartea.

Iritată de cuvintele usturătoare ale condamnatului, Curtea a ales ultima variantă: cu 280 voturi pentru și 221 împotriva. Nici în această situație, filosoful nu a reacționat. Nici măcar nu a ținut cont de planul de evadare pus la cale de câțiva dintre apropiații săi, mulți dintre ei bogați și plini de relații. Procesul se ținuse în timpul unei importante sărbători ateniene – plecarea unei ambasade solemne la Delos, pentru celebrarea nașterii zeului Apollo. Cutuma cerea ca nici o execuție să nu întinzeze perioada, până la întoarcerea corăbiei, Socrate a rămas în arest, aproape o săptămână, după care și-a înfruntat sfârșitul. Platon a surprins scena celebrei otrăviri cu cucută și a transmis-o, câțiva ani mai târziu (382 î. Hr.), posterității.

◆ A fost un democrat?

Una dintre cele mai discutate acuzații aduse filosofului în timpul celebrului proces se referea tocmai la îndepărtarea de adevăratele valori ale democrației. Mulți admiratori și discipoli ai săi s-au chinat să demonstreze teoria. Xenophon sau Platon au încercat să susțină chiar că în bătrânul Socrate rezidau cele mai profunde sentimente democratice, de slujire a cetății și cetățenilor ei. Cum altfel, spuneau ei, trebuie înțeles un om care se ignoră pe sine și își dedică viața tinerilor, educându-i să fie buni conducători?!

Cu toate acestea, așa-zisele dovezi împotriva lui Socrate cântăreau mult mai greu. Și mai ales faptul că printre discipolii săi apropiați, se numărau și unele personaje de tristă amintire din trecutul apropiat al Atenei. Numele lor: Charmides și Critias, membri ai mult blamatei coaliții a celor treizeci de tirani care, pe fundalul victoriei spartane în conflictul peloponesiac, au reușit să pună stăpânire pe cetatea ateniană în 395. Și istoria nu se oprea deloc aici. Alcibiade, nimeni altul decât antieroul perioadei, trădătorul care-și renegase tradițiile și familia în timpul aceluiași de rău augur conflict, îndreptându-se spre cetatea rivală, devenise, prin intermediul unui dialog al lui Platon, prietenul mai mult decât apropiat al filosofului.

Și peste ani, alunecarea acestor personaje pe panta trădării adevăratelor valori democratice ateniene se consideră a fi legată de influența personalității lui Socrate. Astfel, într-unul dintre discursurile sale, oratorul Aeschines (aprox. 398-322 î.Hr.) sublinia: „Cetățeni ai Atenei, l-ați executat pe Socrate deoarece el a fost în mod clar responsabil de educația lui Critias, unul dintre tiranii care au condus cetatea...”; sau, ceva mai târziu, și pentru romanul Cato cel Bătrân (234-148 î.Hr.), recunoscut pentru severitatea sa devenită de-a dreptul proverbială, Socrate era de învinuit pentru că ar fi încercat să ajungă chiar unul dintre tiranii Atenei, subminându-i tradiția și instigându-i cetățenii la interpretarea legilor.

A trădat Socrate adevăratele valori democratice?

Dacă astăzi personajului numai anatema de nedemocratic nu i se poate pune, răspunsul la întrebare este mult mai dificil de oferit, racordat la timpul când s-au consemnat evenimentele. A fi democrat în Atena anilor 400 î.Hr. însemna să te supui legilor cetății, zeilor, să nu pui în discuție principii sau practici. Să ascuți și să iei seamă la vorbele celor mai înțelepți sau cu mai multă experiență decât tine. Or, mereu interogativul Socrate nu se încadra deloc șablonului. În plus, unii dintre discipolii săi au împins mult mai departe criticismul mentorului, devenind oponenți ai sistemului democratic.

Jean-Baptiste Regnault, 1791:
Socrate smulgându-l pe Alcibiade din sânul Volutății

♦ **Îndrăgitul artiștilor?**

Fizionomia aparte i-a asigurat, încă din start, un statut oarecum aparte în ochii creatorilor de teatru. Trăsăturilor comparate adesea cu cele ale unui faun mitologic, li s-au adăugat talentele sale.

Mai mult, Socrate și-a petrecut o bună parte din viață în apropierea scenei: ajutându-l, se pare, pe poetul grec Euripide (circa 480-406 î.Hr.) să-și termine unele tragedii sau, indirect, devenind personaj, purtând marca lui Aristofan (444-386 î.Hr.), prin piesa sa *Norii*, reprezentată pentru prima dată în 423 î.Hr., și încă de la început cu mare succes.

În 1680, la Praga, avea să se nască prima operă muzicală dedicată vieții marelui filosof grec. Purtând numele *Răbdarea lui Socrate față de cele două soții ale sale*, ea relua o mai veche legendă conform căreia Socrate s-ar fi confruntat și cu bigamia, fiind, în același timp, victimă a certurilor interminabile dintre cele două alese.

Același libret, purtând semnătura venețianului Nicolo Minato, avea să mai fie folosit de câteva ori, înregistrând, mai ales în cazul reprezentației de la Hamburg (1721), un real succes.

Câțiva ani mai târziu, în 1775, prin opera bufă a lui Giovanni Paisiello *Socrate imaginar*, publicul putea vedea un altfel de personaj. Filosoful devenea, încet-încet, prototipul răzvrătitului, al reformatorului care sfârșea a accepta mai bine moartea decât miopia contemporanilor.

Tot cam din aceeași perioadă, a doua jumătate a secolului XVIII, datează și prima transpunere în culori a episodului celui mai discutat din existența lui Socrate, moartea prin otrăvire. Era anul 1753 și până purta semnătura unui pictor mai puțin cunoscut, Dandré-Bardon. Dar primul pas fusese făcut și, astfel, peste aproape zece ani, în 1762, acesta a fost și subiectul unui întreg concurs de pictură, dotat cu însemnate premii, concurs desfășurat la Roma. În 1787, subiectul avea să fie din nou adus în discuție prin două transpuneri diferite – una rămasă celebră încă de atunci și aparținându-i lui David (1748-1825), cealaltă, intrată, tot de atunci, în uitate, a unui alt pictor francez contemporan, Jean-François Pierre Peyron. ■

Filosoful, cele două soții ale sale și Alcibiade, pictură de secol XVII

RADIO ROMÂNIA CULTURAL

	FM		FM
Arad	106,8	Iași	103,1
Bacău	101,4	Oradea	96,1
Baia - Mare	100,1	Ploiești	104,1
Bârlad	102,8	Rm. Vâlcea	102,5
Botoșani	100,8	Sibiu	103,7
Brașov	105	Suceava	101,6
București	101,3	Târgu - Mureș	104,9
Buzău	103,7	Timișoara	100,7
Cluj - Napoca	101	Tulcea	105,4
Focșani	101	Vaslui	102,4
Galați	101,6	Zalău	105

PENTRU BIBLIOTECA DUMNEAVOASTRĂ

- **Sorin Radu – ELEC-
TORATUL DIN ROMÂNIA
ÎN ANII DEMOCRAȚIEI
PARLAMENTARE (1919-
1937)**

*Institutul European, Iași,
2004, 352 pp.*

- **Adrian Năstase –
VICTORIA NORMALI-
TĂȚII. CONSTRUIREA
ROMÂNIEI EUROPENE**

*Editura MondoMedia, Bucu-
rești, 2004, 300 pp.*

- **Valentin Ciorbea, Geor-
geta Borandă – ISTORI-
CUL CRUCIȘĂTORULUI
„ELISABETA“**

*Ovidius University Press,
Constanța, 2004, 244 pp.*

- **Mihai Gabriel Popescu
– PAGINI LA ISTORIA
CULTURII DÂMBOVI-
ȚENE**

*Editura Bibliotheca, Târgo-
viște, 2004, 167 pp.*

- **Valentin Saxone –
SPERANȚE ÎN ÎNTUNE-
RIC. MEMORII (text îngrijit
de Liana Saxone-Horodi)**

*Editura Viitorul Românesc,
București, 2004, 206 pp.*

- **Valer Petru Olea –
BECICHERECU MIC –
FILE DE CRONICĂ**

*Fundația Paem, Alba Iulia,
2004, 148 pp.*

- **Daniel Chirot (coordonator)
– ORIGINILE ÎNĂPOIERII ÎN
EUROPA DE EST. ECONOMIE
ȘI POLITICĂ DIN EVUL ME-
DIU PÂNĂ LA ÎNCEPUTUL SE-
COLULUI AL XX-LEA (cu o pre-
față la ediția în limba română de
Daniel Chirot; traducere: Victor
Rîzescu)**

*Editura Corint, București, 2004,
313 pp.*

- **Irina Gavrilă – STA-
TISTICĂ MATEMATICĂ
ȘI INFORMATICĂ ÎN
CERCETAREA ISTORIEI.
CULEGERE DE STUDII**

*Muzeul Brăilei, Editura
Istros, Brăila, 2003, 227 pp.*

- **General-locotenent (r.)
ing. Tiberiu S. Urdăreanu –
JURNAL 1978-1988**

*Editura Militară, București,
2004, 622 pp.*

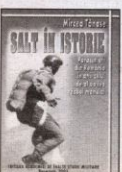
- **Dorin-Liviu Bîțfoi –
PETRU GROZA, ULTIMUL
BURGHEZ. O BIOGRA-
FIE**

*Editura Compania, Bucu-
rești, 2004, 565 pp.*

- **Șlomo Leibovici-Laiș –
COMITETUL DEMOCRA-
TIC EVREIESC (C.D.E.) –
FORMAȚIE POLITICĂ
EVREIASCĂ SAU JEWSEC-
ȚIA ROMÂNEASCĂ**

*Editura Comitetului pentru
activitatea culturală iudaică în
rândurile evreilor originari din
România, 2003, 175 pp.*

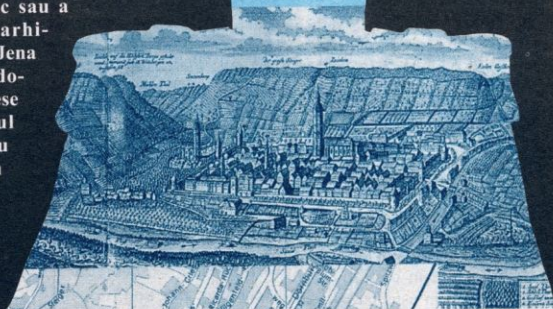

- **Colonel Mircea Tănase –
SĂLT ÎN ISTORIE. PARAȘU-
TIȘTII DIN ROMÂNIA ÎN
ANII CELUI DE-AL DOILEA
RĂZBOI MONDIAL**

*Editura Academiei de Înalte
Studii Militare, București, 2003,
222 pp.*

Debutul secolului XIX se identifică adesea cu marea personalitate a lui Napoleon Bonaparte, cu ascensiunea și declinul celui care – pentru puțin timp, e adevărat – a reușit să strângă aproape toată puterea Europei. Armatele sale au străbătut Europa și au luptat pe câmpuri de bătălie din Austria, Germania sau Rusia. Adesea, la turnarea fundației unui bloc sau a unui ansamblu arhitectonic, la Erfurt, Jena sau Moscova, buldozerele descoperă piese din echipamentul soldaților care-au purtat cândva în ranile lor bastonul de mareșal: săbii, proiectile sau...

Enigme ale istoriei

COMOARA DIN SCRISOARE

La începutul anului 2002, revista britanică *History Today* reușea să trezească atenția căutătorilor de comori. Povestea, extrem de captivantă, părea desprinsă dintr-un film clasic de aventuri.

Scrisoarea misterioasă

Pentru Robert Knecht, autorul articolului, profesor de istorie franceză la Universitatea din Birmingham, întreaga istorie era, de fapt, o moștenire de familie. Și se trăgea de la o simplă, la primă vedere, carte, intrată în posesia arhivei Legației franceze din Marea

Britanie. În 1904, cel care a dat peste misteriosul obiect a fost bunicul lui din partea mamei, Joseph Knecht, pe atunci consulul general francez la Londra.

Volumul, o ediție bilingvă a scrisorilor lui Cicero, fusese editat cu mai bine de un veac în urmă și purta ștampila unei tiparnițe din Augsburg, cu data 1784. Destul de mirat, consulul a început să o răsfășcească. Imediat i-a sărit în ochi ciudata însemnare, în engleză, făcută cu cerneală, chiar pe foaia de titlu: „de două ori opt“. Din ce în ce mai șocat, urmând indicațiile, a descoperit că, la pagina 16,

unele litere erau însemnate cu puncte negre. Unindu-le, a reușit să descopere un mesaj, venind, pare-se, tocmai din vremea armatelor napoleoniene din Germania, după 13 decembrie 1813. Scrisoarea, adresată unei anume „Ellen“, ce conținea și numeroase indicații geografico-istorice (poziții geografice, referințe la bătălii, comandanți, strategii etc.), reprezenta însă un misterios indiciu pentru descoperirea unei comori, strânse în timpul campaniei din Rusia și îngropate, apoi, de expeditor, cu mare grijă, în debandada retragerii. Cu toate că erau oferite aproape toate indicațiile

necesare pentru descoperirea locului în care fusese ascunsă (inclusiv, pe spatele scrisorii, o hartă conținând indicații despre loc, poziționarea în zonă, autorul scuizându-se, chiar, pentru lipsa de claritate a schemei, motivată – o altă indicație extrem de prețioasă! – de faptul că cerneala folosită conține zahăr și, astfel, calitatea sa nu se ridică la standardele cu care erau obișnuite înainte), lipseau numele expeditorului și locul exact din care fusese trimisă misiva.

Nu erau singurele semne vizibile din cuprinsul ciudațului volum. De mai multe ori, o mână (poate aceeași!?) făcuse și alte însemnări cu trimiteri exactă la numere de pagini, care, de astă dată, fie lipseau, fie conțineau din nou schițe ale locului în care se spunea că zace, în așteptare, comora.

Joseph Knecht nu mai avea nevoie de nici un alt imbold. Mai ales că fratele său, Émile, era consulul francez de la Düsseldorf și, împreună, s-au îndreptat, cât de repede au putut, spre Jena. Era luna septembrie a anului 1904. Și, cu toate că trecuseră mai bine de 90 de ani, una dintre indicațiile principale din scrisoare – „Swäbisch Grabe“ (Groapa sau Mormântul șvabilor) (sic!; corect – Swäbisch) – mai era încă foarte ușor de poziționat. Se mai vedea și vales îngustă despre care autorul povestise în scrisoare. Neechipați pentru o căutare serioasă, cei doi s-au întors pentru a pune la cale planul de acțiune. Dar a venit primul război mondial și lucrurile au căzut în uitare.

Joseph Knecht, consul general francez la Londra (fotografie de pe la 1910)

Se caută un general

Și așa au rămas pentru aproape 80 de ani, până în 1982, când nepotul, profesorul universitar de la Birmingham, Robert Knecht, s-a decis să investigheze, din nou, misterul. De această dată, căutarea s-a făcut cu instrumentele istoricului.

La prima vedere, lucrurile nu păreau prea complicate. Căci misiva nu era deloc săracă în indicații. Din start, structura frazelor și unele greșeli de exprimare în limba engleză puteau indica faptul că pentru cel care o concepușe engleza nu era limba maternă. În plus, tonul, dar și exprimarea indicau un autor cu o pregătire aleasă, posibil un grad superior. Generalii străini care se aflau pe front în iarna lui 1813 au devenit astfel potențiale piste.

Total părea din nou simplu, căci povestise despre o rană pe care o primise într-o bătălie anterioară; despre faptul că aceea Ellen, căruia îi erau

adresate rândurile, primise bani de la el prin intermediul unuia dintre apropiații lui Napoleon, mareșalul Duroc, sau despre aghiotantul său, un anume Florentin, cu care îi și recomandă, în cazul în care el ar pieri în bătălie să facă drumul spre Erfurt și Jena, pentru a descoperi comora ascunsă lângă Swäbisch Grabe.

Istoricul a căutat mai întâi în paginile renumitului Dicționar biografic al amiralilor și generalilor francezi scos de către Georges Six, în 1934. Fără succes! Se părea că generalul nu fusese francez. Alte piste trebuia investigate. Există și un indiciu ce se putea dovedi extrem de util: numele aghiotantului, Florentin.

Istoricii știu că una dintre cele mai serioase și bogate arhive militare, mai ales pentru perioada napoleoniană, se află la fortul Vincennes, lângă Paris. Robert Knecht a adresat conducerii acestei instituții o scrisoare cu rugămintea de a afla amănunte despre un anume aghiotant Florentin, în 1813. Răspunsul a venit prompt: locotenentul Fiorentini se potrivea: îi fusese aghiotant, exact în preajma perioadei menționate, unui general străin, contele polonez Kruckowicki.

Dosarul său părea foarte aproape de personajul descris în scrisoare: rănit în 1812, a fost înaintat general de brigadă în 1813. Singura dată care nu se încadra era faptul că, la 1 martie 1814, lui Kruckowicki i s-a încredințat, cu cele mai înalte onoruri, la Versailles, conducerea detașamentului polonez, iar scri-

sorea era datată mai 1814. Deci, generalul avusese ocazia, fizic, să-și dezgroape singur comoara...

Intervine și Cortina de fier...

Din nou, istoricul britanic nu s-a dat bătut. Căci nu mai era vorba doar despre descoperirea unei comori, ci de dezlegarea unei enigme.

Personajul polonez trebuia să-și reveleze personalitatea. Dictionarul polonez al personalităților s-a dovedit de un real folos. Născut la Lvov, la 15 decembrie 1772, absolvent al vestitului colegiu Tereesianum de la Viena, Krukowiecki era un nume de prim rang al istoriei poloneze. Și, ceea ce devenea extrem de interesant pentru investigația lui Knecht, se apropia din ce în ce mai mult de misteriosul expeditor al scrisorii: alăturat încă din 1806 armatei franceze, în 1812 a luat parte la campania din Rusia, unde a fost și rănit, chiar de câteva ori, la Smolensk. În 1814 se afla la Leipzig, sub comanda generalului Sokolnicki.

Ce nu se mai potriva era continuarea carierei lui. Căci, generalul polonez nu pierise pe câmpul de luptă. După o misiune în Anglia, trimis chiar de către țarul Alexandru I, pentru a rezolva problema repatrierii prizonierilor de război polonezi, în 1814, Krukowiecki a revenit, pentru scurt timp, în țara natală, de astă dată din poziția de conducător al unui guvern cu puteri cvasi-totalitare. După un exil în Siberia, s-a reîntors

Contele polonez Jan Krukowiecki,
posibilul expeditor al scrisorii

în Polonia, unde a și murit, la 17 aprilie 1850, lăsând în urmă o văduvă îndurerată, Helena.

Rămăneau însă foarte multe necunoscute, iar istoricul britanic nu se putea opri din investigații. Așa că l-a contactat pe un coleg polonez, profesor la Universitatea din Varșovia, Ștefan Kiniewicz. Acesta, după ce i-a explicat că era destul de greu de aflat dacă generalul polonez a intrat deja în posesia comorii, deoarece familia din care provenea fusese deținătoare a unei averi imense, i-l recomandat pe un alt cercetător, specializat chiar în biografia lui Krukowiecki.

Și astfel, povestea scrisorii din volumul de scrisori ale lui Cicero a ajuns la Radom, în Polonia, unde se retrăsese Witold Dabkowski, expertul în viața și cariera lui Krukowiecki. Drumul însă nu a fost deloc ușor, căci era deceniul al nouălea, iar Cortina de fier nu căzuse încă. Relațiile i-au fost însă de ajutor lui Robert Knecht: la Radom, cererea de ajutor a ajuns prin

intermediul unui fost student al lui Dabkowski, cunoscut al unei experte de la Consiliul Britanic din Polonia.

Pasul următor, respectiv întâlnirea directă dintre cei trei, s-a petrecut destul de repede. Numai că succesul nu mai părea atât de aproape. Profesorul Dabkowski nu credea că identificarea autorului scrisorii în persoana generalului Krukowiecki era corectă: mai multe fapte nu concordau. Una dintre cele mai importante era că mariajul cu Helena Wolska – posibila Ellen! – avusese loc abia în 1819, iar generalul fusese căsătorit doar o singură dată...

Oricum, povestea i-a intrigat și pe colegii polonezi. Și mult mai neîncredători, probabil și sub influența timpurilor și a regimului în care trăiseră, unul dintre profesori i-a trimis o scrisoare istoricului britanic prin care își manifesta părerea că misiva din volum putea fi foarte bine și opera Serviciului de contrainformații german care dorea, astfel, prin aruncarea pistei unei posibile comori și atragerea unor vânători englezi sau francezi pe pământ străin, să creeze fricțiuni diplomatice și chiar ruperea vestitei Antante Cordiale, create exact în 1904.

Alternativa aceasta părea căt de cât valabilă. În favoarea ei atârna faptul că misteriosul volum apăruse tocmai în 1904, la destul de mult timp de la editarea sa, în 1784, și ajunsese, încă o dată ciudat, exact la Legația franceză de la Londra, cu toate că volumul fusese tipărit la Augsburg. Mai

mult, scrisoarea care însoțise, probabil, darul dispăruse de mult și odată cu ea orice indicație care se putea dovedi atât de prețioasă.

...dar și expertize de ultimă oră

Knecht nu s-a lăsat, din nou, doborât de insuccese. Flerul de istoric l-a ajutat să găsească o nouă cale de investigație. De astă dată, modernă: expertiza hârtiei, a materialului și a cernelei pe care și cu care a fost concepută scrisoarea. Răspunsul analizei de laborator nu s-a dovedit însă foarte clar: totul data dinainte de 1900...

Mai folositoare s-a dovedit indicația conform căreia autorul scrisese că utilizase cerneală în care se introdusese zahăr, zahăr ars pentru înnegrire, tehnică despre care se știa că fusese folosită în spațiul Europei estice, în special în Rusia. Zonă din care, conform aceleiași investigații de laborator, putea proveni și hârtia pe care fusese scrisă misiva.

Fiind epuizate și aceste piste, nu mai rămânea decât încercarea de deplasare la fața locului. Dar ceea ce fusese atât de simplu la 1904 nu se mai dovedea la fel de ușor în 1983. Cortina de fier îl împiedica pe istoricul „capitalist” să se apropie de cercetarea zonei comorii.

Tot uzând de aceleași relații pe care ți le construiești într-o carieră în marea familie a istoricilor, Knecht a putut obține cel puțin fotografiile ale zonei atât de minuțios descrise în scrisoare. Erau fotografiile luate de o prietenă din Berlinul de Vest, care a obținut un

permis de trecere a Zidului. O cercetare cu proprii ochi a fost posibilă abia după 1989.

Knecht a folosit imediat noua situație. Și-a exprimat dorința de a vizita vestita Swäbisch Grabe, care, la acea dată, nu mai exista ca atare. Era doar o porțiune dintr-o străduță a Jenei. Toate demersurile legale au fost îndeplinite, Knecht asigurând partea germană că numai dezlegarea unei enigme istorice îi motivează căutarea, nu intrarea în posesie a comorii, care aparține de drept statului german.

S-au ivit însă alte greutăți: pe locul posibilei comori, clădiri impozante, ridicate fie la începutul secolului XX, fie mai târziu, dominau spațiul. Nici măcar locuitorii, de altfel destul de reticenți la vederea unui străin, fapt pentru care li se spusese că se căutau urme ale vechii bătălii napoleoniene, nu au fost în stare să ofere mai multe indicii despre o posibilă

comoară dezgropată demult pe acele locuri. Detectoarele de metal nu puteau fi folosite nici ele, deoarece pământul era prea plin de resturile confruntărilor din războaiele ulterioare, nu puține, care avuseseră loc aici. Iar zona era proprietate particulară, așa că o căutare serioasă, fără indicii extrem de clare, nici nu putea intra în discuție.

Totul părea că ajunsese din nou într-o fundătură. Chiar Knecht dădea semne de oboseală. Întrebările erau prea multe și prea serioase. Scrisoarea găsită în volumașul de la Augsburg era adevărată sau falsă? Și dacă era un fals, cine și în ce scop o concepușe? Dacă însă era adevărată, comoara fusese descoperită sau încă mai zăcea sub vreo clădire a Jenei sau sub o alee dintr-un parc?

La un moment dat, istoricul britanic părea că a dat peste un alt indiciu: autorul misivei putea fi nu Krukowiecki, ci un alt general polonez, posibil Korsowski sau Kosowski, care și-a găsit sfârșitul în Germania, în timpul asediului orașului Erfurt. Aghiotantul acestui general fusese, scurt timp, același locotenent Fiorentini. Despre Fiorentini se știa însă că, după înapoierea în Polonia, și-a deschis un han, din al cărui venit a trăit până la moarte. Dacă ar fi știut despre averea îngropată de stăpânul său, nu ar fi încercat să profite? Sau soția recunoscătoare nu l-ar fi recompensat pe măsură?

Misterul nu a putut fi dezlegat. Au rămas doar piste, aventura și posibila comoară dosită bine, sub una dintre străduțele orașului german. ■

Marșalul Duroc, din entourageul imediat al lui Napoleon

HOOVER INSTITUTION
ON WAR, REVOLUTION AND PEACE
STANFORD UNIVERSITY

În continuarea raportului trimis la 11 aprilie 1941 din Washington generalului Ion Antonescu, Brutus Coste face o elocventă prezentare a potențialului producției de război americane.

Documentul, păstrat în fondurile de la Hoover Institution on War, Revolution and Peace, este publicat cu sprijinul doamnei ELENA DANIELSON, directoarea Bibliotecii și a Arhivelor, și al colaboratoarei noastre LAURA COSOVANU.

AVERTISMENTE NELUATE ÎN SEAMĂ

LAURA COSOVANU

Producția de avioane a ajuns în Martie la cifra de 1.216 aparate, un spor de 244 față de Februarie, 180 față de Ianuarie și 417 față de Decembrie trecut. Din acest număr numai vreo 700 reprezintă avioane de bombardament și de luptă, restul fiind avioane de antrenament. Concentrându-și eforturile asupra formării unui număr de 30.000 piloți anual, Statele Unite sunt interesate în acest moment mai mult în avioanele de antrenament, așa că circa 75% din producție merge în Anglia, în posesiunile britanice, în Indiile Olandeze și China.

Producția de material de artilerie, navală și terestră nu este încă îndeșulătoare spre a se exporta cantități importante. Singurul material de artilerie disponibil în cantități mari este tunul de 75 mm, de origine franceză (războiul din 1914-1918), reorganizat și transformat pentru tracțiune motorizată.

Industria grea și aceea a automobilelor a ajuns să fabrice 100 tancuri de 13 tone pe lună; tancul mediu de 26 tone va ieși din uzine în cantități similare în lunie. Armata americană reține numai tancurile strict necesare instrucției.

Producția de armament portativ a făcut mari progrese și va acoperi în lunile care urmează toate nevoile de instrucție ale unei armate americane de 1.400.000, lăsând disponibile pentru export cantități însemnate.

Capacitatea de producție de camioane, echipament de transmisiuni, îmbrăcăminte, harnașamente, material sanitar, corturi etc. este suficientă pentru toate cererile dinlăuntru și din afară; de asemenea producția de materii prime și alimentare.

Sectorul cel mai slab este acel al explozivilor și pulberii. Uzine mari sunt în construcție; producția masivă nu va începe înainte de sfârșitul anului.

În domeniul naval, Flota americană poate ceda o serie de unități auxiliare (pescuitoare de mine etc.), torpiloare minuscule, eventual câteva zeci de distrugătoare vechi. Din tonajul comercial american de vreo 7.000.000, numai cinci consistă din vase

apte să înfrunte oceanul. În cursul acestui an se vor putea ceda Angliei, din parcul existent, construcții noi și tonaj străin rechiziționat, maximum 2.000.000 tone.

(Despre Flota de război, Flota comercială și aviația americană voi raporta amănunțit prin următorul curier; deocamdată anexez un studiu al unui cunoscut publicist militar despre problema apărării navale a Americii.)

Contribuția cea mai importantă pe care Statele Unite ar face-o în lupta Angliei și a aliaților ei, prin intrarea imediată în război, ar fi în domeniul producției. De îndată ce Statele Unite s-ar afla în stare de război, Guvernul american ar prelua controlul întregii vieți economice, eliminând întârzierile cauzate de o industrie prea independentă și de o muncitorime turbulentă.

A doua contribuție imediată ar fi aceea a Flotei americane, care se găsește azi la apogeul forței ei, cu toate efectivele mobilizate.

Aviația marinei, dispunând de 3.250 aparate, din care numai 1/5 aparate moderne și aviația armatei, având 4.000 avioane, din care numai vreo 500 sunt modele recente, sunt în faza de expansiune și nu ar putea juca îndată un rol de seamă.

Armata americană e pe cale de a fi transformată, dintr-o armată profesionistă de 300.000 oameni și o miliție de 200.000 oameni într-o forță de 1.500.000 oameni, în mare parte recrutați pe baza legii pentru serviciul militar obligatoriu. Cu toate că e întreprinsă cu entuziasm și cu un minim de rutină, această efortare de reorganizare se găsește abia la începutul ei.

Azi, armata dispune de două divizii blindate, formate și echipate după modelul german, nouă divizii de infanterie ale armatei regulate, opt divizii de gărzii naționale, concentrate pe timp de un an, două divizii de cavalerie. Până la toamnă se plănuiește înjghebarea a încă două divizii blindate. Se pregătește sporirea diviziilor blindate și se pregătește echipament și armament pentru o forță de 4.000.000 oameni. ■

REVELAȚIILE QUAKERILOR TREMURĂTORI

„Darul simplității“, al vieții pașnice dedicate muncii și perfecțiunii, al comuniunii cu divinitatea, vizibilă prin contorsionarea corpurilor în timpul revelației mistice, au fost aduse pentru prima dată prin cuvintele predicatorilor sectei tremurătorilor, la începutul secolului XVIII.

Înflorită pe pământ american, ca multe dintre sectele și mișcările religioase ale timpurilor moderne, secta tremurătorilor își găsește rădăcinile tocmai în îndepărtata Franță, atât de bulversată de edicte și confruntări.

Protestantismul francez, ce profetea venirea împărăției lui Dumnezeu pe Pământ, atrăgându-și numeroși adepți la începutul veacului XVIII, poate fi considerat unul dintre curentele care au condus la apariția sectei tremurătorilor, cunoscută mai ales datorită felului special de manifestare din timpul slujbelor religioase. După revocarea, în 1685, a edictului de la Nantes (emis în 1598) și renunțarea astfel la drepturile acordate protestanților de a-și exercita public cultul, o grupare destul de importantă a trecut Canalul Mânecii, luând drumul Angliei. Începuturile au fost mult timp îngropate în uitare, francezii găsindu-și adăpost în apropierea Manchesterului, în orașelul Bolton.

Câțiva ani mai târziu, au apărut și prozeliti. În 1747, cuplul Jane și James Wardley

a părăsit comunitatea quakerilor, mișcare religioasă destul de puternică în acea zonă. Se naștea astfel ceea ce a intrat în istorie sub denumirea de „quakerii tremurători“, denumire provenind de la contorsionarea corpurilor în timpul rugăciunilor și al comuniunii cu divinitatea.

Numai că practica nu le-a adus deloc înțelegerea atât de mult dorită din partea comunității în mijlocul căreia se manifestau. Mai mult chiar, pentru mulți, dansurile lor păreau inspirate mai degrabă de demoni, decât de Dumnezeu. Astfel au apărut persecuțiile.

Mai bine fără căsătorie

Se pare că o simplă munci- toare din zona orașului Man- chester, fără prea multă edu-

cație, dar în totalitate pătrunsă de cuvântul divin, a schimbat complet chipul sectei. Fapt care i-a adus și multe necazuri: căci femeia, pe numele ei Ann Lee, a fost închisă pentru păcatul dansului în timpul unei procesiuni religioase. Încercarea i-a servit pentru... revelații. În acele viziuni, ea se vedea întruparea feminină a cuvântului lui Dumnezeu, precum Iisus Hristos fusese întruparea masculină.

Imediat, grupul din jurul cuplului Wardley i-a recunoscut revelația, anunțând iminenta sosire a Timpului și Împărăției lui Dumnezeu, motiv pentru atragerea de noi și noi adepți. Una după alta, regulile sectei tremurătorilor prindeau viață. Rolul de deschizător de drum i-a revenit din nou lui Ann Lee, care – între zidurile închisorii, de această dată tocmai pentru

erezia de a se crede întruparea feminină a Domnului – a văzut că esența răului rezida tocmai în sexualitate, în manifestarea fizică a sentimentelor. Și astfel, castitatea devenea una dintre cerințele fundamentale ale noii credințe.

O a treia viziune i-a arătat și calea ce trebuia urmată pentru împrăștierea cuvântului lui Dumnezeu: America, din nou un altfel de pământ al făgăduinței. Călătoria lui Ann, împreună cu alți opt credincioși, s-a făcut pe cheltuiala unui adept bogat, John Townley. Printre cei rămași pe pământ englez se număra și cuplul foștilor quakeri, ei pierzându-se astfel în colbul uitării.

Timpurile nu au fost deloc favorabile, de la început, nici celor care pășiseră pe continentul nord-american. Informații și fără posibilități financiare, s-au stabilit în ținutul Niskayuna, unde în zona actualului oraș Albany. Noua sectă avea să-și facă însă destul de repede adepți. Căci în coloniile deja aproape sufocate de autoritarismul puritan sau calvinist era nevoie de o gură de aer proaspăt. Iar răsuflarea modernității aparținea tremurătorilor.

Ann Lee își regăsea speranța, dar și viziunile. Visul o îndemna, de astă dată, să urmeze calea ținuturilor sud-vestului, unde lumina celei de-a doua întrupări va găsi solul fertil al prozelitismului. Kentucky și Ohio au devenit

Unii credincioși se învârtau până leșinau

astfel țintele următoare. Iar printre primii atrași de cuvântul și, mai ales, de modalitățile de exprimare a comuniunii cu divinitatea, au fost numeroși sclavi negri. Uneori chiar, stăpânii își regăseau sclavii în rândurile credincioșilor de care se simțeau, la rândul lor, atrași. Și, nu de puține ori, această descoperire trezea sentimente negative.

După moartea conducătoarei, în 1784, frăielele noii comunități religioase au fost preluate de un anume James Whitaker, unul dintre puținii englezi care o însoțiseră pe Ann în călătoria spre marele continent. Odată cu noua schimbare de lider, a început și transformarea sectei într-o comunitate care să se poată autosuține și din punct de vedere financiar. Au apărut ferme și chiar și mici activități de tip industrial, total separate de restul vieții obișnuite a americanilor în vecinătatea cărora își găsiseră sălaşul.

Rândurile adepților începeau și ele să se îngroașe. Mai ales datorită acceptării și a cuplurilor căsătorite, cu făgăduința însă de a renunța la orice legătură fizică odată cu intrarea în sectă. „Cei care se căsătoresc vor duce o viață bună; cei care nu se căsătoresc – vor duce o viață și mai bună” – devenea preceptul de bază, lansat cu câțiva ani înainte prin cuvintele predicatorului Ann. Căci grija cea mai mare a membrilor sectei nu

era supraviețuirea comunității, ci îndeplinirea voinței lui Dumnezeu.

Operațiunea... „Mama Muncă“

În 1794, la zece ani după trecerea în neființă a lui Ann Lee, se puteau număra zece comunități ale tremurătorilor pe tot întinsul Noii Anglii. La rândul ei, fiecare dintre acestea era împărțită în familii (între 30 și 100 de membri), care trăiau toate sub același acoperiș, cuvântul de ordine fiind supunerea. Obiceiuri rigurose respectate deveneau de acum emblematice pentru sectă: întotdeauna trebuia să pășești pe scară cu piciorul drept, iar mâncarea era servită din aceeași farfurie de toți cei patru ocupanți ai mesei tradiționale. Copiii învățau numai trei luni pe an, fetele în timpul verii, iar băieții – iarna. Ei erau inițiați doar în tainele vieții comunității, cuvântul Bibliei fiind singurul exemplu ferm de urmat.

În 1787, odată cu moartea lui James Whitaker, destinele sectei au fost preluate de John Meacham, noul conducător propovăduind o și mai dură izolare a comunității de restul lumii. Tot de numele acestuia s-a legat și organizarea strict ierarhică a membrilor, dar și reîntoarcerea spre încredințarea soartei grupului unei femei, Lucy Wright, numită de către Meacham succesoarea sa încă din timpul vieții. Hotărârea nu a fost bine primită, lui John Meacham fiindu-i necesari zece ani pentru a reuși cu adevărat să-și impună voința. Și aceasta s-a datorat mai ales faptului că s-a folosit de o revelație pentru a-și convinge credincioșii de valabilitatea gestului său. Spre începutul noului secol, în 1796, secta se găsea din nou sub înțeleapta coordonare a unei femei.

Cu toate că în debutul veacului XVIII, tremurătorii dovediseră semnele unei grupări solid structurate, spre 1830 au început să apară și primele indicii ale unei destul de vizibile decăderi – se arăta într-un articol publicat în revista *History Today* –, mulți dintre adepți rupându-se de comunitate și reîntorcându-se la viața obișnuită. Situația avea să se schimbe destul de repede, odată cu atragerea unui număr destul de mare de vizitatori, dornici să-i vadă la lucru pe cei despre care auziseră atâtea, dar pe care nu-i văzuseră în realitate niciodată. Aceasta reprezenta așa-numita operațiune „Mama Muncă”, care s-a dovedit încă de la începuturi un real succes. Sectanții primău nu numai simple mesaje de încurajare, ci și donații

extrem de generoase, în obiecte, bani sau chiar aur și bijuterii. Cauza lor părea încă o dată câștigătoare... Mai ales că și membrii sectei își dovediseră nu de puține ori solidaritatea cu cei aflați în suferință. În 1803 două așezăminte de tremurători strânseseră ajutoare considerabile pentru orașul New York, lovit de epidemia de holeră, iar la mijlocul anilor 1840, sume importante de bani din vistieria sectei luaseră drumul Irlandei, unde băntuia foametea.

Dar, din nou, succesul nu avea să dureze prea mult, deceniul următor dovedindu-se un nou timp al crizelor. Multe revelații au fost puse la îndoială, ierarhia strictă din rândul comunităților a avut serios de suferit, conducătorii pierzându-și deseori autoritatea. Mijlocul anilor 1840 a cunoscut un adevărat exod, provocat mai ales de cei care nu împărtășeau revelația conform căreia împărăția lui Dumnezeu se pogorâse în sânul comunității tremurătorilor.

Emma B. King în 1957

Anii deveniseră din ce în ce mai neîndurători cu membrii sectei. Dacă înainte de Războiul civil (1861-1865) comunitatea lor număra aproximativ 6.000 de suflete trăitoare în opt așezăminte, la începutul secolului XX rămăneau doar vreo 1.000 să înfrunte noile timpuri și provocări. Numărul a continuat să scadă, astfel încât, spre debutul noului veac, numai două comunități de tremurători făceau gloria de altădată: una la Canterbury, New Hampshire, locul de unde a provenit și o altă conducătoare a sectei, din 1957, Emma King, iar cealaltă la Sabbathday Lake, în Maine. Între cele două atu apărut și disensiuni, datorate tocmai încercării adeptelor din Canterbury de a adapta viața membrilor sectei la timpurile moderne.

Oricum, secta tremurătorilor a reușit să rămână în istoria ultimelor două secole nu numai prin modalitatea puțin ciudată de a-și manifesta apropierea de divinitate sau prin regulile rigide și modul aparte de viață, ci și prin obiectele produse cu atâta meticulozitate în atelierele proprii. Câți mulți dintre iubitorii mobilei de calitate au fost atrași de formele aproape perfect prelucrate sau de liniile ferme, lipsite de detalii inutile, ale pieselor ieșite din mâna membrilor sectei. Ca și prin invențiile care au reușit să revoluționeze lumea de care trăiau atât de retrași, precum: acul cu orificiu în mijloc sau mașina mecanică de spălat, expusă cu ocazia Expoziției Mondiale de la Philadelphia, din 1876. ■

LEGENDELE OLIMPULUI

	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1										
2										
3										
4										
5										
6										
7										
8										
9										
10										

ORIZONTAL: 1) Fiul lui Zeus și al Letei, considerat zeul Soarelui și al luminii, al muzicii, al poeziei și al artelor frumoase – Strămoșul nostru. 2) Erou mitologic, autor al mai multor isprăvi printre care curățarea drumurilor Aticii de tâlhari și uciderea lui Procust – Una dintre Pleiade, fiica lui Atlas și a Pleionei, care, fiind iubită de Zeus, devine mama zeului Hermes. 3) Fiul Afroditei și al lui Anchise, care, după căderea Troiei, a plecat spre Italia, unde s-a căsătorit cu fiica regelui Latinus, devenind astfel părintele gintei latine – Rege al Cretei, fiul lui Zeus și al Europei, tatăl Ariadnei și al Fedrei. 4) La ieșire din Micene! – Insulă grecească unde Teseu se luptă cu Minotaurul ucigându-l cu sprijinul Ariadnei, care l-a ajutat să iasă din coridoarele întortocheate ale labirintului cu ajutorul unui fir ce i-a arătat calea de întoarcere. 5) Acelă – În Sena! – Insulă în Marea Mediterană. 6) Rege al insulei Itaca, eroul grec din războiul troian, renumit pentru șiretenia și istețimea sa – În fața Troiei! 7) Epopoe – Soția lui Tindar, regele Spartei, sedusă de Zeus și prefăcută în lebădă. 8) Fiord în Norvegia – Numele roman al zeiței Leto, care, iubită de Zeus și urmărită de gelozia Herei, s-a ascuns în insula Delos, unde a născut pe gemenii Apollo și Artemis. 9) Nicovăla (reg.) – Bune de cusut. 10) Rege al Corintului osândit după moarte, în Infern, să urce neîncetat pe un povârniș o stâncă uriașă, care, ajunsă pe culme, se rostogolea din nou la vale – Fiica înaripată a zeului marin Thaumasa și a oceanidei Electra, care simboliza curcubeul și îndeplinea printre muritori funcția de mesageră a zeilor.

VERTICAL: 1) Zeița înțelepciunii, protectoarea artelor, științei și meșteșugurilor, care s-a născut din capul lui Zeus, gata înarmată – Zeița vrajbei la greci, fiica zeiței Nyx. 2) Fiica lui Icar, soția lui Ulise și mama lui Telemah, care a așteptat credincioasă, timp de 20 de ani, întoarcerea soțului ei din războiul troian. 3) Localitate în Norvegia – Tânăr de o rară frumusețe, adorat de zeița Afrodita, ucis de un mistreț ațâțat împotriva lui de Ares. 4) Remediu – Elemente comune și la Adonis și la Paris! – În Sulina! 5) Aflate în plus! Rege trac, venit în ajutorul Troiei în cel de al zecelea an de luptă, ucis de Odiseu și Diomede în timp ce dormea – Taifas (reg.). 6) Rege al Spartei, care a pornit războiul împotriva Troiei, fiindcă soția lui, Elena, a fost răpită de Paris, fiul regelui Troiei. 7) Povestiri fabuloase despre zei și eroi legendari, așa cum sunt, în cazul nostru, *Legende Olimpului* (sg.) – Munte în Botswana. 8) Fiica regelui Acrisius din Argos, care, închisă de tatăl ei într-un turn, a fost iubită de Zeus, metamorfozat într-o ploaie de aur, din dragostea lor născându-se Perseu – Numai atât. 9) În tair! – Cei doi monștri feroși, Scilla și Caribda, printre care Ulise și Enea au trecut cu mare greutate, văzuți în zilele noastre. 10) Unul dintre fiii gemeni ai lui Zeus și ai Ledei, care, alături de Pollux, constituie simbolul dragostei frățești și al prieteniei desăvârșite – Zeul monedei de aramă, la Roma, și tatăl lui Argentinus, zeul monedei de argint.

Dicționar: ESO, RAN, ERIS, OSE, LAF, UET, AES.

Gheorghe BRAȘOVEANU

Soluția integralei MARI INVENTATORI DIN ROMÂNIA:

P – R – VIS – PALADE – IC – UIMIRE – O –
ELF – ASLAN – ETIC – INS – AS – T – ATAT –
COANDA – A – SUS – EI – AN – U –
ADAPOST – BONE – ODAI – BABES – SN –
CE – IZ – VIE – RAT – TUNS – STI – CAIAC –
HAAS – ATU

Soluția jocului din nr. 12/2004, p. 43:

CALENDARE INCAȘE
(CA-LE-N/D-ARE-I/N-CA-SE)

DIALOG CU CITITORII

EROARE POȘTALĂ

Doamna ELENA POPESCU, domiciliată în orașul Câmpina, str. Nicolae Bălcescu, nr. 48, bl. 4, ap. 2, **ne semnalează:** Voind să-mi reînnoiesc abonamentul la revista *Magazin istoric* pe anul 2005, Oficiul Poștal nr. 3 din Câmpina, de care aparțin, a refuzat să mi-l întocmească, motivând că poșta nu mai primește astfel de abonamente, urmând să îmi procur revista de la chioșcurile de difuzare a presei din oraș.

În această situație, personal nu pot face față, întrucât sunt în vârstă și am probleme cu deplasarea în afara locuinței; în plus, chioșcurile au clienții lor pe care îi servesc, iar eu nu cunosc din timp data la care apare revista și când este difuzată spre vânzare.

Astfel pierd continuitatea procurării ei și am colecția revistei de la apariție până în prezent. Față de cele semnalate vă rog să mă sfătuiți cum să rezolv situația, dacă mai există altă cale pe care s-o folosesc.

Foarte mulți cititori ne-au semnalat exact aceeași situație. Am intervenit la Poșta Română și am aflat că din vina acestei instituții s-a produs o eroare în Catalogul Presei, care între timp a fost remediată.

COLEGIU NAȚIONAL LA DOROHOI

Din Botoșani (str. Primăverii, nr. 3) ne scrie domnul VIOREL GRIGORE: Am trăit un eveniment plăcut, participarea la festivitatea de transformare în Colegiu Național a Liceului „Grigore Ghica Voievod” din Dorohoi (în foto), al cărui absolvent – premiant – am fost și eu în 1953.

S-au sărbătorit 125 de ani de la înființarea gimnaziului respectiv, care a devenit liceu în 1923, având ca director pe profesorul – preot și scriitor – Dumitru Furtună, al cărui elev am fost și eu în 1948-1949, învățând de la el să-i iubesc pe Creangă și pe Eminescu. Bustul lui statuar se află în curtea bisericii de lângă liceu, al cărei paroh a fost.

Clădirea proprie a gimnaziului a fost construită în 1893, etajarea terminându-se în 1937.

La festivitate a participat și profesorul de franceză (de 91 ani) Simion Saca, de la care am învățat în 1946 *Notre Père*, și a fost mulțumit să mă asculte, făcându-ne cruce împreună, rostind tot... „en français”! Și câte ar fi de spus despre această „pepinieră” culturală și științifică din nordul Moldovei!

Vă mulțumim pentru relatarea acestui moment și vă invităm să ne oferiți mai multe date din amintirile dumneavoastră de licean (portrete de profesori, ora de istorie, colegi) sau chiar evenimente culturale ce au loc în orașul dumneavoastră.

CERERI ȘI OFERTE

MIHALACHE NICOLAE, Craiova, str. Al.I. Cuza, bl. 150 (Femina), sc. c3/1, ap. 11, tel. 0745.698.755, solicită **numerele:** 2/1969; 12/1970; 3/1981; 1/1987; 8/1993; 12/1994; 12/1995; 1-5, 8/1996; 1, 2, 5/2000; **oferă:** 3-12/1969; 6/1970; 11/1972; 10/1973; 3/1976; 10/1988; 7/1989; 9/1990; 7/1991; 2/1992; 10-12/1996; 1, 6, 12/1997; 1, 11, 12/1999; 1, 3, 6/2000.

DUMITRU STĂNESCU, Lipova, str. 9 Mai, nr. 18, jud. Arad, telefon 0257.561.669, **oferă colecția pe anii:** 1967-1987; 1989-2001; și **numerele:** 11/1971; 3/1981; 2, 6, 8/1982; 5/1985; 7/1990; 2/1991.

PETRE VOCHIȚU, comuna Păușești Măglași, sat Valea Cheii, nr. 16, jud. Vâlcea, cod 247474, telefon 0250.776.789, **oferă colecția completă pe primii treizeci de ani, de la numărul 1-360.**

GHEORGHE DIA, comuna Leordeni, sat Ciolcești, jud. Argeș, **oferă colecția completă.**

MARIAN ZAMFIR, București, telefon 430.61.79, solicită **colecția 1967-octombrie 2001.**

EUSTATIU MIHĂEȘCU, Constanța, bd. Tomis, nr. 151, ap. 5, cod 900.652, telefon 0241.662.767, **oferă numerele:** 11/1975; 8/1978; 1, 6, 7, 9, 10, 12/1980; 9/1981; 5, 7, 10/1987; 7-9/1990.

GERAR

12

1945. Scriitoarea franceză Simone de Beauvoir, prietena vreme de 50 de ani a lui Jean-Paul Sartre, notează în volumul *Cursul evenimentelor*: „Pe 12 ianuarie, Sartre a plecat cu un avion militar.” Ea nu precizează cu exactitate practic niciodată, o dovedesc cele cinci volume de memorii, când anume se produce ceva cu caracter personal în viața ei, dar începutul evenimentelor nefericite îl datează exact. Sartre a plecat peste ocean în calitate de membru al unei delegații de ziariști francezi, pentru un circuit de informare de mai multe luni în lungul și latul Statelor Unite, dar Simone de Beauvoir simte că ea, ca femeie, se află în primejdie. Într-adevăr, Sartre se va îndrăgosti pe continentul american de Dolorès Vanetti, o ziaristă la *Office of war information* (Biroul pentru informații de război) din New York. „Este singura de care mi-a fost cu adevărat frică”, va spune mai târziu Simone.

13

1954. Institutul federal de cercetări asupra avalanșelor de la Davos lansează un avertisment populației din Alpi să evacueze imediat casele din satele expuse unei puternice catastrofe hibernale. Până în această zi se înregistrează mai mulți răniți grav și 15 persoane sunt date dispărute. Coloane de ajutoare cu câini pornesc să degajeze sinistrații. În cantonul elvețian Schwyz avalanșa gigantică distruge biserica, școala, un han, iar un fermier moare asfixiat sub zăpadă. În Austria 24 persoane sunt îngropate sub zăpadă, iar la Dalaas, o mică așezare feroviară, gara este parțial distrusă. Șase călători aflați în sala de așteptare sunt dați dispăruți. Expresul E 632, aflat în gară, este acoperit de troiene. Trenul este tăiat în două de avalanșă, iar locomotiva nu mai este de găsit.

22

1941. La Berlin se primesc următoarele informații din România: „Situația în seara de 22.01.41. Situația se înrăutățește văzând cu ochii. În București jafuri în magazinele evreiești și sinagogi. În suburbii trecătorii au fost arestați, fără discernământ, de către așa-numiții legionari, tâlhăriți, maltratați și, după aceea, eliberați din nou. Aparatul de stat nu a emis încă nici un ordin, pentru un atac în forță. Doar acolo unde legionarii au atacat, au fost respinși pe calea armelor. Legionarii au ocupat în repetate rânduri stațiile de alimentare cu benzină. Din provincie nu dispunem de nici un fel de informații. Legionarii speră în venirea lui Killingier; în schimb, se tem că el sosește prea târziu pentru a împiedica ciocnirile sângeroase.”

24

1900. Pe Spion Kop, un delușor la câțiva kilometri de Ladysmith, în provincia Natal, burii obțin o victorie asupra britanicilor, în cel de-al doilea război anglo-bur din Africa de Sud. Trupele britanice efectuează noaptea un atac prin surprindere și recuceresc vârful dealului, dar nu reușesc să-și urce artileria în vârful din cauza pantei abrupte, așa că dimineața constată că poziția lor este foarte expusă focurilor inamicului; generalul de brigadă E.R.P. Woodgate, care a comandat atacul, este rănit mortal.

25

1882. Cuplul londonez Leslie și Julia Stephen, familie de fermieri și negustori, are o fetiță, Adelina Virginia, al treilea lor copil. Până la vârsta de trei ani, micuța Virginia, viitoarea scriitoare Virginia Woolf (nume luat în 1912, de la soțul ei, Leonard Woolf, de origine evreiască), creează probleme părinților. Nu poate rosti nici un cuvânt. Ceea ce nu o împiedică, la nouă ani, să editeze un ziar al familiei, unde inserează evenimentele casei și știri din viața cotidiană, și să învețe temeinic de foarte timpuriu limba greacă.

28

814. O legendă spune că în această zi un fulger trăsnește globul de aur pus din porunca lui Carol cel Mare în vârful catedralei din Aachen. În chiar momentul când împăratul Occidentului își încredințează sufletul Domnului. Cu câteva zile în urmă, întors de la o vânătoare în Ardeni, Carol a făcut o pleurezie și, cum în medici nu are deloc încredere, se îngrijește singur, impunându-și o dietă severă. Propriul tratament îl vlăguiește iremediabil, cu atât mai mult cu cât are 72 de ani. Simțind că moare, rostește adesea: „Răbdare, curând mă duc după ei”, cu referire la fiii săi, Carol și Pepin, deja morți.

Banca Națională
a României

Fundația Culturală
Magazin Istoric

Asociația Română
a Băncilor

A XII-a ediție a Simpozionului de istorie și civilizație bancară

„CRISTIAN POPIȘTEANU”

DENOMINAREA LEULUI PUNCTUL DE VEDERE AL SISTEMULUI BANCAR

Ediția din acest an – a XII-a – a Simpozionului de istorie și civilizație bancară „Cristian Popișteanu” a programat o temă de mare actualitate: Denominarea leului – punctul de vedere al sistemului bancar.

Iată numele băncilor participante la reuniunea care a avut loc pe 17 noiembrie 2004, în sala „Mitiță Constantinescu” a Băncii Naționale a României: Banca Națională a României, Asociația Română a Băncilor, ABN AMRO Bank (Romania) S.A., Alpha Bank Romania S.A., Banc Post S.A., Banca Comercială „Carpatica” S.A., Banca Comercială „Ion Țiriac” S.A., Banca Comercială Robank S.A., Banca Comercială Română, Banca Comercială Sanpaolo IMI Bank Romania S.A., Banca di Roma SpA Italia – sucursala București, Banca Română pentru Dezvoltare – Groupe Société Générale S.A., Banca Română pentru Relansare Economică – Libra Bank S.A.,

Banca Românească S.A. – membră a grupului național Bank of Greece, Banca Transilvania S.A., Casa de Economii și Consemnațiuni S.A., Eurom Bank S.A., HVB Bank România S.A., ING Bank N.V. Amsterdam – sucursala București, MISR Romanian Bank – sucursala București, Piraeus Bank Romania S.A., Raiffeisen Bank S.A., Raiffeisen – banca pentru locuințe, Romanian International Bank S.A., Romexterra Bank S.A., Standard Bank London, UniCredit Romania S.A.

Comunicările pe care le publicăm în paginile ce urmează vă oferă posibilitatea de a afla, cu un ceas mai devreme, ce este denominarea, de ce acest proces nu se aseamănă deloc cu stabilizarea, când va începe și cum se va desfășura, care vor fi consecințele pentru economia națională, pentru sistemul bancar și pentru fiecare dintre noi.

Ce este denominarea?

Denominarea monedei naționale se va realiza conform Legii nr. 348 din 14 iulie 2004. Unitatea monetară a României va fi leul nou (1 leu nou = 10.000 lei vechi). Leul nou se va diviza în 100 de bani.

Etapele denominării sunt:

◆ 01.03.2005-30.06.2006: afișarea duală a prețurilor

◆ 01.07.2005: lansarea noii emisiuni

◆ 01.07.2005-31.12.2006: circulația simultană a celor două emisiuni

◆ începând cu 01.01.2007: încetarea puterii circulatorii pentru vechea emisiune

◆ 01.01.2007-31.12.2009: continuarea preschimbării vechii emisiuni (la sucursalele B.N.R. și la alte instituții de credit nominalizate de B.N.R.)

De ce este necesară denominarea? Pentru a marca încheierea unui ciclu inflaționist și intrarea într-o perioadă de stabilitate; pentru exprimarea prețurilor la niveluri nominale uzuale în Europa (nici o altă țară vest-europeană nu exprimă paritatea față de euro la un nivel cu două cifre, în vreme ce leul are o paritate exprimată cu cinci cifre). În Turcia, de exemplu, denominarea care se face în ianuarie 2005 prin tăierea a 6 zerouri duce paritatea lirei turcești față de euro la circa 2:1. Un alt motiv îl constituie nevoia de a simplifica trecerea ulterioară la euro: este mai ușor de utilizat un schimb la o paritate de aproximativ 4:1, decât de 40 000:1. În plus, noile bancnote au exact dimensiunile bancnotelor euro și nu vor mai fi necesare schimbări ale casetelor ATM-urilor când vom trece la euro. În sfârșit, denominarea este necesară și pentru a readuce nivelul indicatorilor valorici la parametri mai ușor inteligibili.

Cine pierde, cine câștigă din denominare? Nimic nu se pierde, nimic nu se câștigă. Totul se SIMPLIFICĂ. Vechile însemne monetare vor circula încă 18 luni și vor putea fi preschimbate încă 3 ani după încetarea puterii circulatorii. Noile monede și bancnote sunt de dimensiuni mai mici decât cele vechi, deci mai ușor de păstrat și de utilizat, costurile de tipărire sunt mai mici decât cele din prezent, monedele își vor regăsi în mod firesc puterea de circulație (a se

vedea cazul monedei de 1 ban, față de vechea monedă de 100 lei), dimensiunea noilor monede restabilește proporția cu valoarea lor nominală. Economisirea în lei se dovedește de câțiva ani mai avantajoasă decât cea în valută și leul nou va confirma acest fapt.

Va fi dificilă adaptarea omului obișnuit la leul nou? În cazul bancnotelor, grafica și culorile dominante rămân asemănătoare; portretele de pe noile bancnote sunt ale acelorași personalități. Noile bancnote au elemente de identificare ce le fac mai simplu de diferențiat și de către persoanele cu deficiențe de vedere sau chiar nevăzătoare. Experiența altor țări a arătat că adaptarea cetățenilor la noua emisiune se face fără dificultate.

Se va îngreuna munca pentru casieri? Noile monede și bancnote sunt de dimensiuni mai mici, fiind mai ușor de manevrat și de întrebuințat. După adaptarea la noile însemne monetare, activitatea casierilor va fi simplificată: se vor înscrie mai puține cifre în jurnalele de casierie, toate înregistrările vor avea în spate monede și bancnote efective (în prezent sunt numeroase înregistrări, practic, fictive: prețuri ce conțin lei și zeci de lei care nu mai există fizic).

Există riscul unui puseu inflaționist generat de apariția leului nou? Rotunjiri de prețuri nu vor putea avea loc: prețurile în lei noi vor fi afișate cu 4 luni înainte de intrarea în circulație a leului nou. Situația nu este identică cu cea a schimbării în euro a monedelor țărilor UE (unde paritatea nu era rotundă: de exemplu, 1 euro = 1,95583 mărci germane). Actualele prețuri exprimate în lei, zeci și chiar sute de lei, nu se transformă în rest achitat efectiv. Cea mai mică monedă efectiv utilizată astăzi este de 500 lei; apariția monedei de 1 ban, de mici dimensiuni, va favoriza circulația efectivă a acesteia. În celelalte țări europene care au trecut prin această experiență, inflația a scăzut după preschimbarea monedelor.

Există costuri, dar există și oportunități noi. Aplicațiile informatice din toată economia vor avea dimensiuni la nivelul standardelor internaționale pentru câmpurile valorice și va rezulta o reducere de costuri prin standardizare.

Experiența denominării va fi o bună repetiție pentru trecerea la euro. Stabilitatea structurii numerarului pentru următorii 7-9 ani (până la adoptarea euro) va permite utilizarea pe scară largă a automatelor: pentru schimb valutar, pentru mărunțiș, pentru băuturi răcoritoare și alte produse de consum curent.

Structura pe cupiuri a noii emisiuni monetare Bancnote

1 leu nou = 10.000 lei vechi

5 lei noi = 50.000 lei vechi

10 lei noi = 100.000 lei vechi

50 lei noi = 500.000 lei vechi

100 lei noi = 1.000.000 lei vechi

500 lei noi = bancnotă nouă (personalitatea prezentă pe noua valoare nominală va fi Mihai Eminescu).

Bancnotele de 10, 50, 100 și 500 lei vor fi realizate în tehnică de imprimare în relief.

Monede

1 ban nou = 100 lei vechi

5 bani noi = 500 lei vechi

10 bani noi = 1.000 lei vechi

50 bani noi = 5.000 lei vechi

Avantajele folosirii substratului de polimer sunt:

➤ *Securitate crescută* – bancnote mai sigure împotriva contrafacerilor;

➤ *Rezistență în circulație* – de cel puțin trei ori mai ridicată decât a bancnotelor din hârtie;

➤ *Procesare mai bună pe echipamente automate;*

➤ *Mai curate* – bancnotele nu absorb și nu rețin umezeala, uleiurile, mirosurile, bacteriile și impuritățile;

➤ *Ocroțirea mediului* – bancnotele din polimer se pot recicla;

Noile monede metalice respectă corelația valoare nominală-dimensiuni. Ele au dimensiuni apropiate monedelor euro. Materialele din care vor fi confecționate noile monede au fost utilizate și la baterea monedelor euro.

Printre măsurile organizatorice în vederea pregătirii acțiunii de denominare a monedei naționale amintesc: constituirea unui colectiv de lucru format din specialiști ai B.N.R.; ședințe de lucru comune între Banca Națională a României, Ministerul Finanțelor Publice și

Asociația Română a Băncilor, pentru identificarea aspectelor pe care le ridică circulația duală a celor două emisiuni monetare; constituirea unui colectiv de *public relations* și *marketing*, format din specialiști ai B.N.R., ai băncilor comerciale și posibil *mass media*. De asemenea: colaborarea cu Autoritatea Națională de Control, Autoritatea Națională pentru Protecția Consumatorilor, Corpul Experților Contabili și Contabililor Autorizați, Camera Auditorilor Financieri din România; realizarea de materiale publicitare: pliante care vor descrie principalele caracteristici și elemente de siguranță ale noilor bancnote și monede metalice și facilitățile de calcul; pliante adresate copiilor, care vor prezenta aspectul fizic al noilor însemne monetare, elemente de siguranță, precum și facilitățile de calcul privind noile bancnote și monede; pliante de informare pentru persoanele cu deficiențe de vedere conținând informații despre aspectul fizic al noilor bancnote și monede, precum și despre elementele de siguranță; prezentarea oficială a noilor însemne monetare cu câteva luni înainte de punerea lor în circulație; emiterea de reglementări specifice privind: punerea în circulație a noilor însemne monetare modalitățile de alimentare a băncilor comerciale cu noile bancnote și monede, procedurile de lucru pentru evidențierea în contabilitate a noii monede.

Care vor fi costurile pentru Banca Națională a României? Denominarea va crea însemne monetare de dimensiuni mai reduse, într-un număr mai mic și o structură valorică mai adecvată circulației. Costul reprezentat de utilizarea vechilor bancnote din stoc o perioadă mai scurtă de timp este compensat de igienizarea circulației bănești, iar costurile inițiale ale denominării se vor acoperi până la momentul adoptării monedei euro.

În concluzie, nimeni nu pierde, nimeni nu câștigă. Totul se simplifică și pentru că totul se simplifică, în final toată lumea câștigă. Atitudinea pozitivă mărește câștigul potențial. Experiența altor țări arată că nu apar dificultăți în aplicare, iar acolo unde și condițiile macroeconomice au fost îndeplinite, inflația a scăzut după denominare.

Mugur ISĂRESCU
Guvernatorul Băncii Naționale a României

Programul de emisiune monetară a Băncii Naționale

În cadrul acțiunii de denominare a leului, programul de emisiune monetară se va desfășura în trei etape:

➤ **octombrie 2004-iunie 2005**, asigurarea cantităților necesare de bancnote și monede metalice noi pentru lansare în circulație;

➤ **iulie 2005-decembrie 2005**, suplimentarea noii emisiuni pentru acoperirea nevoilor circulației (în creștere în trimestrul IV);

➤ **ianuarie 2006-decembrie 2006**, finalizarea emisiunii și realizarea înlocuirii treptate a vechilor însemne cu cele din noua emisiune monetară.

Începând cu **1 iulie 2005**, în circulație se vor afla atât lei noi, cât și lei vechi.

Punerea în circulație a noilor însemne monetare se va realiza **treptat**, în cantități limitate:

➤ în prima etapă, numai prin ghișeele sistemului bancar;

➤ după adaptarea ATM-urilor băncilor comerciale (*Automatic Telling Machine*) se va efectua și prin intermediul acestora.

Programul de desfășurare a acțiunii de înlocuire a însemnelor monetare

Afișarea prețurilor în cele două monede (lei vechi și lei noi) la locul de expunere a mărfurilor:

➤ **de la 1 martie 2005**, respectiv cu patru luni înainte de lansarea noii emisiuni;

➤ **până la 30 iunie 2006**, respectiv cu șase luni înainte de încetarea puterii circulatorii a vechii emisiuni.

Circulația duală a celor două emisiuni bănești:

➤ timp de un an și jumătate;

➤ în această perioadă vor putea fi utilizate pentru plăți, concomitent, atât cupiurile noii emisiuni, cât și cele ale vechii emisiuni.

Preschimbarea vechilor cupiuri după încetarea puterii de circulație

➤ timp de trei ani (de la **1 ianuarie 2007** până la **31 decembrie 2009**), prin sucursalele Băncii Naționale a României și alte instituții de credit, fără a fi percepute comisioane de la public.

Adaptarea aplicațiilor informatice și calibrarea ATM-urilor, sortelor, aparatelor de schimb valutar ale băncilor comerciale etc. vor fi posibile numai după **1 iulie 2005** – data punerii în circulație a noii emisiuni.

Instituțiile de credit vor fi alimentate cu noile însemne monetare începând cu luna **iunie 2005**. Noile bancnote și monede vor fi depozitate în tezaurele instituțiilor bancare, putându-se folosi numai de la **1 iulie 2005**.

Pentru adaptarea aplicațiilor informatice ale băncilor comerciale, B.N.R. are în vedere soluția declarării a două zile lucrătoare (**29 și 30 iunie 2005**) ca fiind zile cu program special de decontare (mai scurt).

Implicații asupra activității agenților economici

Aparate electronice de marcat

Aparatele electronice de marcat nu trebuie înlocuite, fiind necesară doar adaptarea lor noilor cupiuri.

În perioada **1 martie 2005-30 iunie 2006**, prețurile și tarifele bunurilor și serviciilor vor fi afișate atât în moneda veche, cât și în moneda nouă. Afișarea se va face la locul de expunere a bunurilor și, respectiv, de prestare a serviciilor; în cazul furnizorilor de utilități, afișarea se face la casierile acestor unități.

În perioada **1 martie-30 iunie 2005**, facturile emise de furnizorii de utilități se vor întocmi atât în lei vechi, cât și în lei noi. În perioada **1 ianuarie-30 iunie 2005**, evidența contabilă se conduce în lei vechi.

Raportarea contabilă semestrială

În perioada **1 ianuarie-30 iunie**, persoanele prevăzute la art. 1 din Legea contabilității nr. 82/1991, republicată, cu modificările și completările ulterioare, conduc contabilitatea în lei vechi. Pentru această perioadă, registrele de contabilitate, formularele financiar-contabile, comune pe economie, cele privind taxa pe valoarea adăugată, precum și alte registre, situații și jurnale de evidență se întocmesc în lei vechi.

Raportările contabile semestriale la data de **30 iunie 2005** se întocmesc în lei vechi, la nivel de mii de lei.

La **1 iulie 2005**, persoanele juridice prevăzute la art. 1 din Legea contabilității nr. 82/1991, republicată, cu modificările și completările ulterioare, realizează conversia în lei noi a soldurilor inițiale, a rulajelor și soldurilor finale cuprinse în balanța de verificare la data de **30 iunie 2005**.

Începând cu data de **1 iulie 2005**, contabilitatea se va ține în lei noi, denumiți potrivit legii, **LEI**.

Situațiile financiare anuale pentru anul 2005 se întocmesc în moneda nouă, la nivel de leu, fără subdiviziunile leului.

Potrivit Ordinului nr. 1840/2004 al Ministrului Finanțelor Publice, procedurile de mai sus se aplică tuturor persoanelor juridice prevăzute la art. 1 din Legea contabilității nr. 82/1991, republicată, cu modificările și completările ulterioare, cu excepția instituțiilor de credit și a instituțiilor Trezoreriei Statului.

Implicații asupra activității sistemului bancar

Cantitatea de numerar în circulație nu va crește. În scopul acoperirii creșterii necesarului pus în circulație numai pe măsura retragerii vechilor însemne monetare devenite necorespunzătoare datorită uzurii.

Ca urmare, circulația duală a celor două emisiuni nu va crea dificultăți băncilor comerciale în domeniul transportului, depozitării și manipularii numerarului.

La finele perioadei duale de circulație, **31 decembrie 2006**, numărul de bancnote și monede metalice aflate în circulație va fi mai mic decât în prezent datorită structurii mai adecvate a noilor cupiuri, generând reducerea costurilor de producție, de procesare, transport și manipulare ale banilor înregistrate de B.N.R., sistemul bancar și agenții economici.

Denominarea în contextul macrostabilizării

Denominarea trebuie programată atunci când procesul de dezinflație este consolidat și se manifestă și alte rezultate pozitive care atestă succesul programelor de macrostabilizare.

Ca exemple pozitive în acest sens pot fi citate Polonia și Bulgaria. La polul opus pot fi amintite Argentina și Brazilia, unde programele de macrostabilizare au eșuat, impunând denominări repetate, și Rusia, unde ulterior denominării a avut loc o criză financiară.

În Bulgaria, Croația și Ucraina, inflația atinsese cote amețitoare cu doi ani, respectiv cu un an înaintea denominării (în Bulgaria, 1058% cu doi ani înainte, în Croația 625%, respectiv 1500% cu un an înainte și în Ucraina 891% cu

Soldurile conturilor deschise de instituțiile de credit și Trezoreria statului la B.N.R. (conturile LORO) vor fi convertite în lei noi la data de **30 iunie 2005**.

Începând cu data de **1 iulie 2005**, evidența acestor conturi se va conduce în lei noi.

Introducerea unei noi unități de cont va atrage după sine și modificarea codului internațional al monedei românești, Banca Națională a României a decis atribuirea codului RON (*Romanian New Leu*) față de actualul cod ROL (*Romanian Leu*).

Implicații asupra activității sistemelor de plăți

Documentele aflate în curs de decontare, emise înainte de **1 iulie 2005**, se vor fi decontat, deoarece SEP (*Sistemul Electronic de Plăți*) va funcționa, la acea dată, în timp real.

Concluzii

Denominarea leului este o acțiune obiectiv necesară din punct de vedere economic și monetar, care prezintă avantaje și costuri corespunzătoare, în realizarea căreia s-a avut în vedere și crearea premiselor pentru trecerea la moneda unică europeană (*euro*), în anii următori.

În momentul introducerii euro nu se vor mai efectua cheltuieli pentru adaptarea ATM-urilor, sorterele, aparatelor de schimb valutar etc.

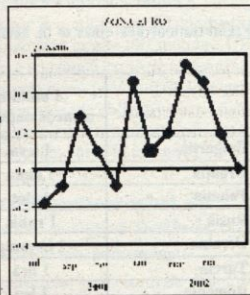
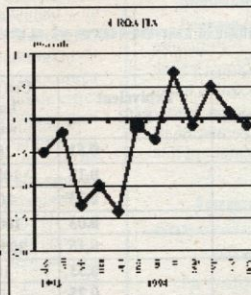
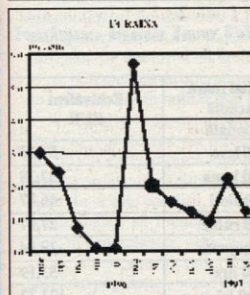
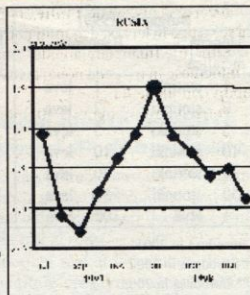
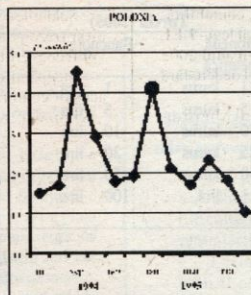
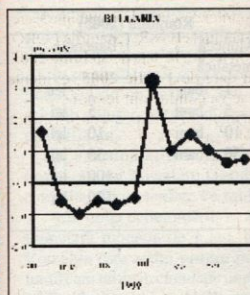
Florin GEORGESCU
Prim-viceguvernatorul
Băncii Naționale a României

un an înainte). Doar în Croația, în anul denominării, inflația a mai atins valori peste 100%. În toate celelalte țări, inflația s-a redus drastic după denominare.

Rotunjirea prețurilor

Experiența majorității țărilor arată că s-au înregistrat ușoare creșteri ale inflației numai în primele 2-3 luni după denominare dar fără a împieta asupra tendinței generale de reducere anuală a ratei inflației. Relevanța creșterilor de prețuri din zona euro în primele luni ale anului 2002 este scăzută, întrucât denominarea nu implică rate de conversie fracționale, ci doar o tăiere a zerourilor.

Perioada de dublă afişare a preţurilor a fost sau va fi următoarea: în Bulgaria, 6 luni după denominare; în Polonia, 24 luni; în Rusia 13 luni (o lună înaintea denominării); în Turcia 12 luni; în Ucraina 15 zile. În România ea va fi de 16 luni, dintre care patru luni înainte de denominare. Perioada de circulaţie în paralel a vechii monede şi a celei noi a fost sau va fi de: 6 luni în Bulgaria; 24 luni în Polonia; 12 luni în Rusia; 12 luni în

Turcia; 15 zile în Ucraina; 18 luni în România.

Termenul de preschimbare a vechilor monede şi bancnote: Bulgaria: nelimitat; Polonia: 1 ianuarie 1997-31 decembrie 2010 (14 ani); Rusia: 1 ianuarie 1999-31 decembrie 2002 (4 ani); Turcia: 1 ianuarie 2006-31 decembrie 2015 (10 ani); Ucraina: similar circulaţiei paralele (2-16 septembrie 1996, 15 zile); România: 1 ianuarie 2007-31 decembrie 2009 (3 ani).

Structura noilor emisiuni

Polonia (1995)			Ucraina (1996)			Rusia (1998)		
Monedă metalică		Bancnote	Monedă metalică		Bancnote	Monedă metalică		Bancnote
1	gros	10 zloţi	1	kopeică	1 hryvnia	1	kopeică	5 ruble
2	groşi	20 zloţi	2	kopeici	2 hryvnia	5	kopeici	10 ruble
5	groşi	50 zloţi	5	kopeici	5 hryvnia	10	kopeici	50 ruble
10	groşi	200 zloţi	10	kopeici	10 hryvnia	50	kopeici	100 ruble
20	groşi		25	kopeici	20 hryvnia	1	rublă	500 ruble
1	zlot		50	kopeici	50 hryvnia	2	ruble	1000 ruble
2	zloţi		1	hryvnia	100 hryvnia	5	ruble	
5	zloţi				200 hryvnia			

Bulgaria (1999)		Turcia (2005)		România (2005)	
Monedă metalică	Bancnote	Monedă metalică	Bancnote	Monedă metalică	Bancnote
1 stotinka	1 leva	1 kurus	1 liră	1 ban	1 leu
2 stotinki	2 leva	5 kurus	5 lire	5 bani	5 lei
5 stotinki	5 leva	10 kurus	10 lire	10 bani	10 lei
10 stotinki	10 leva	25 kurus	20 lire	50 bani	50 lei
20 stotinki	20 leva	50 kurus	50 lire		100 lei
50 stotinki	50 leva	1 liră	100 lire		500 lei
1 leva**	100 leva***				

* introdusă în 2001

** introdusă în 2002

*** introdusă în 2003

Valoarea în euro a unității monetare și a celei mai mari cupiuri

	1 unitate monedă națională	Echivalent EUR	Cea mai mare bancnotă națională	Echivalent EUR
Bulgaria	1 leva	0,51	100 leva	51,13
Croația	1 kuna	0,13	1000 kuna	132,38
Polonia	1 zlot	0,23	200 zloti	46,87
Rusia	1 rublă	0,03	1000 ruble	27,07
Ucraina	1 hryvnia	0,15	200 hryvnia	29,24
Turcia	1 liră	0,53	100 lire	53,19
România	1 leu	0,25	500 lei	123,32

Eugen DIJMĂRESCU

Viceguvernator al Băncii Naționale a României

Denominarea leului impactul acțiunii asupra activității băncilor comerciale românești

Procesul denominării monedei naționale este un demers monetar cu implicații în procesul dezinflaționist în plan economic-financiar și social-politic cerut de procesul de integrare a României în Uniunea Europeană și în Uniunea Economică Monetară.

Calendarul și condițiile în care va avea loc acest proces sunt reglementate prin Legea nr. 348/14.07.2004 privind denominarea monedei naționale, conform căreia, începând cu data de 1 iulie 2005, 10.000 lei vechi vor fi preschimbați într-un leu nou, iar noua monedă națională se va diviza în 100 de bani.

Principalele efecte pozitive ale procesului de denominare

1. Fluidizarea schimburilor economice, plăților și încasărilor pe care agenții economici și populația le operează și reducerea cantității de monedă din economia națională. Astfel, atât agenții economici cât și populația vor manipula bani mai puțini, fapt ce va favoriza o mai bună circulație a banilor, ca urmare a reducerii substanțiale a cantității de monedă.
2. Diminuarea inflației, conform expectanței țărilor din centrul și estul Europei,

care au aplicat această metodă și care au înregistrat scăderi importante ale inflației, pe fondul creșterii încrederii în moneda națională.

În același timp, deprecierea ulterioară, determinată de inflație sau de cursul de schimb valutar, pot fi mai ușor controlate și cuantificate.

3. Îmbunătățirea imaginii externe a leului, având în vedere faptul că în prezent este una din monedele cu multe zerouri.

4. În urma denominării, va apărea pe piața monetară moneda de 1 leu, ținând cont că România este acum printre puținele țări ale lumii care nu au în circulație unitatea monetară.

5. Reducerea costurilor de transport, de manipulare și de utilizare a bancnotelor și monedelor, care vor compensa cheltuielile antrenate de operațiunea de denominare.

6. Efectuarea de operațiuni și întocmirea de evidențe cu un număr mai redus de cifre.

7. Leul greu va determina multe prețuri care se vor forma cu subdiviziunea lui (banul) și care implică automat un rest de plată acordat cumpărătorului de către comerciant. În aceste condiții, există premisele ca denominarea să încurajeze plățile electronice, în general, și pe cele cu card, în special.

8. Creșterea încrederii în leul nou în special a populației, coroborată cu psihologia deținerii unei monede mai puternice vor determina stimularea procesului de economisire în moneda națională.

9. Vor înceta eforturile pentru adaptarea calculatoarelor la operațiuni cu cifre din ce în ce mai multe și se va reduce volumul datelor transmise și stocate informatic.

10. Având în vedere faptul că pentru o perioadă de 1 an și 6 luni vor circula în paralel două monede, implementarea procesu-

lui de denominare va reprezenta un exercițiu util pentru populație, bănci, agenți economici și alte entități, în perspectiva adoptării monedei euro.

Principalele efecte negative ale procesului de denominare

1. Tăierea a patru zerouri nu va fi foarte ușor asimilată la nivelul publicului, putând crea dificultăți de calcul mai mari decât în cazul renunțării la trei zerouri.

2. Un pericol real al introducerii leului greu îl constituie creșterea nejustificată a prețurilor, prin rotunjirea acestora.

Pentru a reduce la minimum astfel de situații, așa cum s-a întâmplat în alte țări membre UE unde s-a produs o adevărată explozie a prețurilor odată cu trecerea la euro, proiectul de lege privind denominarea prevede obligativitatea afișării în paralel a prețurilor o anumită perioadă, atât în moneda veche, cât și în cea nouă.

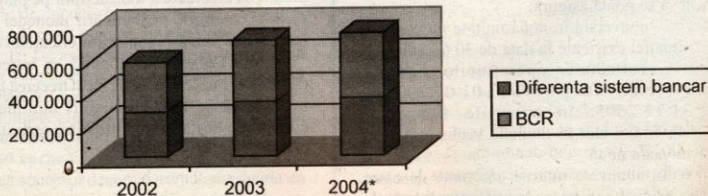
Impactul procesului de denominare asupra activității băncilor comerciale

La analiza efectelor procesului de denominare asupra sistemului bancar românesc trebuie avut în vedere volumul numerarului aflat în circulație la nivelul sistemului bancar în anii 2002, 2003 și 2004 (extrapolat pe baza situației din semestrul I 2004), evaluat prin prisma operațiunilor de încasări și plăți efectuate în numerar.

Situația încasărilor în numerar efectuate în perioada analizată pe ansamblul sistemului bancar și prin intermediul B.C.R. se prezintă astfel:

(mld.Rol)

Incasari

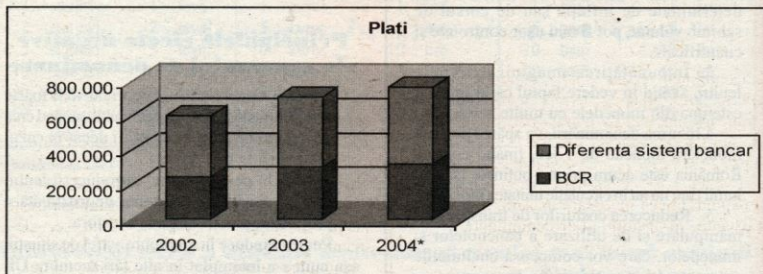

* extrapolat pe baza situației din semestrul I 2004

Situația plăților în numerar efectuate în perioada analizată pe ansamblul sistemului

bancar și prin intermediul B.C.R. se prezintă astfel:

(mld.Rol)

* extrapolat pe baza situației din semestrul I 2004

Băncile comerciale vor face un efort material și de organizare deosebit pentru a face față schimbărilor prevăzute în noile reglementări, care vor presupune costuri suplimentare legate, în principal, de:

1. modificarea softurilor informatice, inclusiv pentru aparatele de numărât bani, de depistat bancnote false și bancomate;

2. costuri legate de punerea în circulație a bancometelor noi și retragerea celor vechi;

3. schimbarea formularelor de lucru: jurnale, banderole pentru noile cupiuri, registre de casă pentru desfășurarea activității în casierile băncilor și alte documente de lucru (cum ar fi formularele de raportări contabile);

4. asigurarea condițiilor tehnice privind operarea în paralel, în perioada 01.07.2005 – 31.12.2006, atât cu moneda veche, cât și cu moneda nouă, în vederea reflectării adevrate în registrele specifice activității de operațiuni cu numerar și casierie, precum și în situațiile contabile ale băncii;

5. dezvoltarea aplicațiilor informatice astfel încât să se poată asigura:

– conversia în noua unitate monetară a situației existente la data de 30.06.2005

– reflectarea operațiunilor bancare efectuate în perioada 01.07.2005 – 31.12.2005, în situațiile financiare întocmite, atât în moneda veche, cât și în moneda nouă.

6. În analizele interne efectuate de către bănci privind bonitatea clienților (inclusiv cele efectuate prin intermediul aplicațiilor informatice), pentru a asigura comparabilitatea

indicatorilor analizați trebuie efectuată retratarea acestora.

7. Un efort deosebit va trebui făcut de băncile comerciale și în domeniul activității de creditare, în sensul modificării tuturor contractelor de împrumut și de depozit, atât pentru clienții *corporate* cât și pentru cei *retail*, în funcție de noua monedă, efort care în cazul băncilor mari, cum este B.C.R. (cca 4.350.000 de clienți), este cu adevărat considerabil.

Pentru îndeplinirea obiectivelor procesului de denominare a monedei naționale, considerăm că sunt necesare instrucțiuni de aplicare a Legii nr. 348/14.07.2004 privind denominarea monedei naționale, înainte de demararea procesului, care să fie emise de către autoritățile de reglementare implicate, îndeosebi de către Ministerul Finanțelor Publice și Banca Națională a României, și care să fie completate prin efectuarea unor instruiți înainte de data de 1 iulie 2005.

Astfel de precizări metodologice sunt necesare îndeosebi în domeniul bancar, legat de modul de efectuare a tranzacțiilor pe piața bancară în condițiile denominării monedei naționale, a denominării conturilor clienților etc.

Banca Comercială Română va întreprinde demersurile necesare astfel încât trecerea la noua monedă să se facă cu costuri minime și în condiții de desfășurare normală a activității cu clienții.

Prof. Univ. Dr. Ilie MIHAI
Vicepreședinte executiv
Banca Comercială Română

Denominarea leului - modul de execuție a introducerii noii monede este elementul-cheie

ING

Denominarea (sau, mai degrabă, redenominarea) leului trebuie să fie privită, ca orice altă acțiune în domeniul economic, prin perspectiva beneficiilor și costurilor pe care le implică. În timp ce beneficiile țin, mai degrabă, de domeniul psihologiei pieței, costurile și succesul operațiunii depind, în cea mai mare măsură, de modul de execuție al operațiunii de denominare.

Avantaje

Evident, denominarea prezintă certe avantaje, traduse prin efectele sale mai ales la nivel psihologic, în sprijinul fenomenului dezinflaționist. Astfel, leul greu va fi mai apreciat de deținători. În plus, exprimarea prețurilor în cifre mai apropiate de cele din țările U.E., precum și revenirea în rândul țărilor ale căror monede au un curs de schimb exprimat într-o singură cifră și patru zecimale, vor ajuta la eliminarea „amintirilor” despre o economie hiperinflaționistă. Mai mult decât atât, introducerea leului greu va reprezenta un semnal clar asupra politicii macroeconomice viitoare și a încheierii ciclului inflaționist. Toate acestea vor contribui și la crearea unei imagini mai bune în rândul investitorilor străini. La nivel tehnic, deși nu de amplasare, efectele denominării se vor resimți în sfera simplificării evidențelor economice, și, discutabil, în reducerea costurilor de transport, de manipulare și de utilizare a bancnotelor și monedelor.

Precedente

Analiza precedentelor recente relevante pentru cazul României arată o serie de aspecte de interes pentru denominarea leului. Există exemple de succes, precum Polonia, Bulgaria, zona euro, ca și eșecuri, precum denominarea din Rusia. De asemenea, merită avut în vedere și cazul Turciei, care, ca și România, este în curs de pregătire a unei denominări.

Polonia a efectuat denominarea zlotului la 1 ianuarie 1995. Circulația duală a monedei noi și a celei vechi a durat doi ani. Este de remarcat faptul că succesul denominării a fost asigurat de momentul la care aceasta a fost efectuată – se atinsese o masă critică în ceea ce privește reformele structurale și liberalizarea economiei,

procesul de dezinflație devenise deja credibil, iar momentul introducerii noii monede a fost ales astfel încât să coincidă cu un vârf sezonier de inflație, astfel încât să fie practic absorbită fără probleme tradiționala creștere ușoară a prețurilor de la momentul denominării, pe durata a maxim două luni. În contrast, denominarea rublei rușești de la 1 ianuarie 1998 a reprezentat un eșec, elementul psihologic fiind determinant. Reformele economice nu atinseseră un prag critic, iar fenomenul dezinflaționist nu prezenta credibilitate. Criza financiară ce a urmat la scurt timp a anulat, practic, orice posibile avantaje ale denominării.

Deși nu este perfect extrapolabil, datorită existenței consiliului monetar, exemplul Bulgariei poate oferi informații utile. Leva nouă, introdusă la 5 iulie 1999, a avut o perioadă de circulație duală de numai 6 luni. A existat și aici o creștere temporară și relativ redusă a prețurilor, însă trebuie observat că cea mai mare parte a creșterii prețurilor a fost datorată ajustării programate a prețurilor administrate. România are încă prețuri administrate și trebuie urmărită cu atenție creșterea acestor prețuri în corelație cu programul denominării.

Perioada de circulație duală a fost mult redusă în cazul introducerii însemnelor monetare ale euro la 1 ianuarie 2002: între 28 de zile (Olanda) și 6 luni (Spania). Probabil, cea mai utilă observație cu privire la experiența zonei euro este cea referitoare la modul de execuție – moneda veche a fost înlocuită rapid, iar eliberările de numerar de după data denominării au fost efectuate în moneda nouă exclusiv. Aceeași perioadă scurtă de circulație duală (1 an) și introducerea accelerată în circulație a însemnelor monetare noi se remarcă și în cazul denominării lirei turcești, programată pentru 1 ianuarie 2005.

Denominarea nu este, evident, o schimbare care țină de esența economiei, ci este una tehnică prin excelență. În consecință, elementele-cheie care pot determina costurile și beneficiile trecerii la leul greu sunt, așa cum reiese și din analiza precedentelor, sincronizarea și modul de execuție. O bună sincronizare a denominării depinde de existența unui proces de dezinflație susținut și solid, de atingerea unei mase critice a reformelor și liberalizării economice și de luarea

în calcul a evoluției sezoniere a inflației. Modul de execuție se referă la durata circulației duale (de preferință cât mai scurtă), prevederile privind raportarea financiară (prevederile prea împovătoare privind raportarea duală eliminând, practic, orice presupus avantaj de simplificare a evidențelor în noua monedă) și eliberarea de numerar (cazurile de succes indică dezirabilitatea introducerii cât mai rapide și exclusive a însemnelor monetare noi).

Analiza cazului României

Momentul ales pentru introducerea leului greu prezintă aspecte deosebit de interesante privind sincronizarea. Astfel, denominarea se va produce la puțin timp după ce va fi liberalizat contul de capital. Având în vedere că, cel puțin din experiențele de până acum, o astfel de liberalizare aduce cu sine un *overshooting* inițial al intrărilor de capital și un *undershooting* al cursului de schimb real, probabil că se va produce o contrabalansare cel puțin parțială a presiunilor inflaționiste inițiale ale introducerii leului greu. O eventuală presiune reziduală va fi probabil ușor asimilabilă ciclului sezonier al inflației. Principala preocupare rămâne, astfel, creșterea prețurilor datorată prețurilor administrate. Pe fondul unui trend dezinflaționist, aceste prețuri au un rol din ce în ce mai important în privința „compoziției” procentuale a ratei inflației (aproximativ 40% în prezent). Sincronizarea cu aceste creșteri programate rămâne, astfel, singurul element de real interes.

Modul de execuție, trasat de prevederile Legii nr. 384 din 2004, indică data de 1 iulie 2005 pentru introducerea noii monede. Perioada de circulație duală a leului nou și a celui vechi este de 18 luni, triplă față de perioadele prevăzute de alte denominări recente din zonă. În plus, există încă multe aspecte practice de clarificat în privința ritmului de introducere a însemnelor monetare noi și a întocmirii situațiilor financiare în perioada tranzitorie.

Propuneri și recomandări privind modul de execuție

În urma analizei efectuate, se impun mai multe recomandări privind o execuție cât mai eficientă a denominării: (a) o perioadă cât mai scurtă de circulație duală; (b) eliberarea exclusivă de monedă nouă după data denominării (cu emiterea unei cantități îndestulătoare de monedă nouă de la început, pentru reducerea la maximum a perioadei de tranziție între cele două

monede) și (c) accelerarea operațiunilor pregătitoare (punerea la dispoziția băncilor a noilor însemne monetare cât mai curând, emiterea – fără modificare ulterioară – a procedurilor de implementare a legii referitoare la regulile de rotunjire și raportare financiară).

În ceea ce privește perioada de circulație duală, principiul „cu cât mai repede, cu atât mai bine” pare că are o aplicabilitate excelentă, potrivit exemplelor Poloniei, Bulgariei sau zonei euro. Practic, perioada tranzitorie implică o serie de costuri administrative suplimentare în sistem: costuri cu operațiunile în monedă dublă (inclusiv transferuri electronice); costuri suplimentare cu monitorizarea întocmirii rapoartelor financiare ale clienților băncilor și costuri suplimentare cu elaborarea situațiilor financiare. Populația și agenții economici au, în mod tradițional, o preferință pentru moneda nouă – astfel, în Polonia sau Bulgaria, indiferent de durata circulației duale, schimbul de monedă s-a produs în proporție de 80-90% în primele 6 luni de după denominare. În plus, populația României este obișnuită cu procedurile de înlocuire a monedelor (de exemplu, trecerea de la marca germană la euro în Transilvania). În ultimă instanță, probabilitatea de deraiere a procesului crește direct proporțional cu durata acestei perioade, ceea ce nu este de dorit în nici o circumstanță.

Pe de altă parte, eliberarea de numerar în ambele monede după denominare ar însemna costuri semnificative pentru sistemul bancar și alți agenți economici. Un sistem ATM dublat, cu software semnificativ modificat, ar presupune costuri extrem de ridicate. România rămâne pe ultimul loc între țările membre U.E. și candidate în ceea ce privește gradul de intermediere bancară. Resursele băncilor trebuie să se îndrepte către un grad mai mare de acoperire a teritoriului (rețelele de ATM sunt oricum subdezvoltate) și nicidecum către investiții temporare ce pot fi ușor evitate printr-o reglementare eficientă a denominării. Deloc de neglijat sunt și costurile pe care le-ar implica modificările de ultim moment ale cadrului de reglementare, ce ar trebui, prin urmare, evitate.

În acest context, este salutar modul de acțiune al Băncii Naționale a României care a decis elaborarea prevederilor de implementare a legii denominării în strânsă colaborare cu reprezentanții sectorului bancar și în paralel cu o solidă campanie de relații publice.

Mișu NEGRITOIU
Director general adjunct ING Bank
N.V. Amsterdam – sucursala București

Învățămintele din denominări anterioare

ALPHA BANK

Moneda este un simbol național puternic în strânsă asociație cu țara în care este utilizată. Simbolismul pare să justifice eforturile periodice de denominare a valorii monedei. Spre deosebire de reevaluare, denominarea nu are efect asupra competitivității produselor. Presupunând nemo-dificate scările de valori ale indivizilor, denominarea s-ar apropia cel mai mult de o măsură monetară neutră cu prețuri relative ale bunurilor neschimbate. Este denominarea într-adevăr neutră?

România intenționează să inițieze procesul de denominare exact la 10 ani și jumătate după Polonia și șase ani după Bulgaria. În timp ce rata de schimb în denominarea poloneză a fost de 10.000 la 1, în Bulgaria a fost de 1.000 la 1. De ce denominare? O întrebare bună, fără un răspuns adecvat. Mândria națională ar fi un răspuns. Comoditatea un altul. În plus pentru România denominarea este considerată o cale de consolidare a procesului de dezinflaționist. Se anticipează că denominarea va întârzi încrederea în moneda națională și astfel va contribui la scăderea așteptărilor inflaționiste.

Odată cu denominarea problemele de calcul legate de valorile nominale se vor atenua datorită ștergerii a patru zerouri, dar ar putea apărea alte dificultăți dacă autoritățile vor introduce subdiviziunile unui leu. Comparațiile internaționale ale prețurilor și datelor economice ar putea fi mai ușor de efectuat. Costurile operaționale actuale legate de manipularea cantităților mari de numerar ar putea scădea, în cazul în care se vor emite cupiuri de valoare mai mare decât cele actuale. Față de aceste beneficii, costurile de reconfigurare a ATM-urilor, a registrelor de numerar, a calculatoarelor ar putea fi considerabile. Mai mult, tot numerarul României reprezentând 3% din produsul intern brut va trebui înlocuit, însemnând cheltuieli de imprimare și batere de monedă și numeroase ore alocate conversiei din partea băncilor, companiilor și persoanelor fizice.

Sunt trei principale preocupări legate de denominare: prima, posibilitatea reinflamării inflației; a doua, creșterea deficitului comercial și implicit a contului curent; a treia, impactul asupra preferințelor populației de a păstra numerar și a economisi. Care sunt învățămintele privind aceste aspecte din denominarea în țări cu mediu economic

apropiat de al României, ca Polonia și Bulgaria, sau în țări occidentale cu economii de piață așezate, precum cele din zona euro?

Este dificil de separat cu precizie impactul denominării asupra prețurilor. O schimbare de preț poate fi datorată fie denominării prin aplicarea rotunjirilor sau transmiterii costurilor denominării în preț, fie schimbării costurilor altor factori de producție, precum salarii sau importuri. Aceasta înseamnă că orice estimare a efectului denominării asupra prețurilor este plină de incertitudini. Cu toate acestea merită să observăm caracteristicile dinamicii prețurilor în anii denominărilor. Experiența poloneză, cu denominarea în ianuarie 1995, ne spune că deși în primul semestru rata inflației a depășit-o pe cea din primul semestru al anului anterior cu aproape 1%, la sfârșitul anului cu denominarea inflația a fost mai mică cu aproape 8% scăzând de la 29,7% la 21,6%. Experiența bulgară ne spune altceva, mai ales datorită existenței consiliului monetar. Denominarea în Bulgaria a început în iulie 1999 și odată cu ea a început un puseu inflaționist care a durat doi ani. Prețurile de consum au crescut într-un ritm de 7% în 1999, respectiv 11,3% în 2000. Deși nu putem spune că denominarea a fost cauza puseului inflaționist, inversarea trendului indicelui prețurilor de consum din negativ în pozitiv cu două luni înainte de denominare indică faptul că denominarea ar fi putut avea un rol și, mai mult decât atât, acest rol a fost anticipat. Eurostat, agenția oficială a Uniunii Europene, a estimat efectul trecerii la euro asupra indicelui armonizat al prețurilor de consum pentru zona euro în prima parte a anului 2002 de până la 0,2 procente. În general, creșteri de prețuri au avut loc în sectoare cu un nivel scăzut al competiției și cu produse diferențiate.

În ambele țări ca și în zona euro prețurile serviciilor au crescut mai rapid decât celelalte prețuri. Creșterea rapidă a prețurilor relative a serviciilor contribuie la accelerarea aprecierii cursului de schimb real efectiv (efectul Samuelson-Balassa), care tinde să înrăutățească balanța comercială. În Bulgaria aprecierea cursului de schimb real efectiv (cel deflatat cu indicele prețului de consum) a fost de aproape 4,6% în anul denominării, urmată de o puternică depreciere în anii următori. În Polonia aprecierea cursului de schimb

real efectiv a fost aproape de 10% atât în anul denominării, cât și în anul următor.

Aprecierea cursului de schimb real efectiv a sporit deficitul comercial atât în Polonia cât și în Bulgaria în anul denominării și în special în anul următor. În Polonia deficitul comercial a crescut de la 1% din produsul intern brut în 1994 la 1,5% în 1995 și 5,7% în 1996. În Bulgaria deficitul comercial a crescut de la 3% în 1998 la 8,3% în 1999 și 5,5% în următorul an.

Moneda după denominare ar putea întări preferința pentru economisire în moneda națională atâta timp cât ea este percepută ca un mijloc de economisire mai de încredere. În Polonia ponderea depozitelor în valută în produsul intern brut a scăzut de la 9,8% în anul anterior denominării la 6,9% în anul denominării și la 6% în anul următor. Procesul a fost ireversibil. Azi ponderea depozitelor în valută atinge 6,5% din produsul intern brut. În Bulgaria ponderea depozitelor în valută în produsul intern brut a crescut din anul denominării de la 11,7% în 1999 la 16% în 2002. Economisirea în monedă națională în schimb a crescut atât în Polonia, cât și în Bulgaria. Cu toate acestea numai Polonia a fost capabilă să își mențină contul curent (diferența dintre nivelul economisirii și cel al investițiilor) echilibrat.

Atât Polonia cât și Bulgaria în momentul denominării erau mai mari utilizatori de numerar decât este România în acest moment. Numerarul folosit în Polonia se ridica la 7% din produsul

intern brut, în timp ce în Bulgaria la 8,2%. Cantitatea de numerar în circulație a avut o dinamică specifică: a scăzut în luna de dinaintea denominării și a revenit în Polonia în următorul an, în timp ce în Bulgaria în anul denominării. În zona euro numerarul în circulație a scăzut puternic în anul precedent trecerii la euro de la 5,4% la 3,5% din P.I.B., ca să revină în anul următor.

Pentru România se poate anticipa o scădere a numerarului în circulație în primul semestru din 2005 cu cantitatea de bani de sub saltea depusă în bănci pentru conversie. Deoarece aceste cantități se estimează a fi considerabile, băncile ar putea fi nevoite să facă față la o creștere temporară bruscă a depunerilor. Gradul de menținere a acestor depuneri în bănci va depinde de capacitatea băncilor de a motiva depunătorii. Mai multe depozite ar însemna mai multe lichidități și o posibilă reducere a ratelor dobânzilor active, cu efecte benefice asupra investițiilor și dezvoltării.

Principala morală a experienței poloneze, bulgare și a zonei euro este că denominarea nu este un proces neutru, cel puțin pe termen scurt. Ea generează efecte tranzitorii, care ar putea deveni permanente, dacă se dorește. Rezultatul final depinde de corecta anticipare a posibilelor efecte și de corecta alegere a politicilor pentru eliminarea efectelor nedorite și permanentizarea celor dorite.

Christos GIAMPANAS

Președinte Executiv Alpha Bank Romania

Inflația și banii

Oamenii, ca și națiunile, simt nevoia de stabilitate și o caută în permanență. Dar stabilitate absolută nu există. Există mai degrabă grade diferite de stabilitate sau instabilitate. Căutăm stabilitatea pentru că dorim siguranță și prevenirea din timp a ceea ce se va întâmpla (cu noi și cu alții), pentru a ne conserva cât mai bine existența. Dacă o căutăm înseamnă că ea nu există la tot pasul. Am putea spune, fără teama de a greși prea mult, că în viață avem parte de o continuă instabilitate care ne menține atenția trează, ne îndeamnă la competiție, la progres, în căutarea unei, probabil, iluzorii stabilități.

În mediul economic în care suntem ancorați cu toții, mai mult sau mai puțin (măcar numai ca simpli cumpărători), instabilitatea este și ea prezentă, ca și instabilitatea generală a vremii, a mediului înconjurător sau a bunurilor. Totuși, factorii de decizie guvernamentali sunt preocupați de stabilitatea macroeconomică văzută nu ca un echilibru general și permanent, ci ca posibilitate a controlării cererii în vederea adaptării ei la oferta potențială.

Inflația este totuna cu instabilitatea economică și ea este efectul unei multitudini de factori destabilizatori (de la război și instabilitate poli-

tică la greșeli de guvernare, influențe externe etc.). Dar ea poate fi privită și ca rezultat al urmăririi interesului individual, ruptă de viziunea interesului general, stabilitatea. Astfel, posesori de factori de producție pot considera că prețul pe care-l primesc este prea mic și pot încerca să obțină o creștere a acestuia (exemplu: țările producătoare de petrol, sindicatele etc.) Aceste încercări sunt mai vizibile pe fondul unor factori destabilizatori de natură politică, socială sau economică.

Inflația se manifestă întrucât creșterea prețurilor la bunuri și servicii nu este acoperită de o creștere valorică egală a veniturilor la cea mai mare parte a populației (salariații și pensionarii, în special). Aceasta ca urmare a puterii diferite pe care o au diferitele grupuri sociale și economice în cadrul economiei. Reducerea inflației, atunci când mărimea acesteia este semnificativă, se face în mod treptat și pe seama celor slabi (salariații și pensionarii strâng cureaua, iar unele firme falimentează).

Așadar, în România anului 1990 și a începutului acestui secol „în aceste condiții economice, stabilitatea monetară ca obiectiv politic nu avea nici o rațiune de existență”, ca să-l cităm pe Costin C. Kirîțescu. Instabilitatea economică este cauza majoră a instabilității monetare și a inflației. Ajungem astfel să fim de acord că numai o politică economică riguroasă, prin componentele sale majore: cea bugetară și cea monetară, poate jugula inflația.

În ceea ce privește politica monetară dusă în sprijinul stabilității monetare în cei aproape 15 ani de la trecerea la sistemul economiei de piață, deși au fost propuse de către unii specialiști diverse măsuri (reforma monetară, legarea leului de aur – măsură propusă de profesorul Anghel Rugină, membru de onoare al Academiei Române, legarea leului de una sau mai multe valute străine), B.N.R. a ales calea stabilității monetare printr-un proces economico-monetar care, așa cum arăta Costin C. Kirîțescu, „presupune însă asumarea unor riscuri, a unor incertitudini și mai ales, a unor tatonări pe care nu le cunoaște elaborarea și aplicarea unui act legislativ” (cu referire la legiferarea stabilizării monetare).

Principalele acțiuni antiinflaționiste întreprinse de B.N.R., în esență au urmărit susținerea unei politici restrictive în materie de creditare a economiei.

Începând cu anul 2005, inflația se află în prim planul atenției B.N.R., care se pregătește să adopte o nouă strategie de politică monetară, și anume „țintirea inflației”. Aceasta înseamnă că Banca Centrală va interveni, prin intermediul ratei dobânzii, pentru a conduce politica monetară astfel încât inflația să se înscrie în parametrii unui model econometric, corectat se pare și de judecata subiectivă a specialiștilor cu responsabilități în acest domeniu.

Până în momentul „țintirii inflației”, folosind ca instrument numai rata dobânzii, B.N.R. a folosit, mai ales de aproape doi ani, așa cum susține viceguvernatorul Cristian Popa, alături de rata dobânzii, ca instrument de influențare a anticipațiilor inflaționiste, cursul de schimb și controlul agregatelor monetare prin intermediul sterilizării lichidității în exces, ceea ce indică o „țintire implicită a inflației”.

„Propaganda” inițiată și susținută de oficialii B.N.R. în legătură cu ambiția construirii unui model econometric care să stea la baza ghidării măsurilor de politică economică în vederea „țintirii inflației” nu-și găsește în subsemnatul un receptor entuziast. De ce? Pentru că nu cred într-un astfel de model. Economia, în general, dacă s-ar conduce prin modele, ar fi trebuit demult să curgă prin lume numai lapte și miere. Realitatea este, din păcate, sau din fericire, mult mai complexă decât pot oamenii să cuprindă în modele, oricât de geniale ar fi ele.

Atunci când se discută despre instrumentele ce pot fi folosite în încercarea de țintire a inflației, oricare ar fi acestea – cursul de schimb, controlul agregatelor monetare și/sau rata dobânzii – nu trebuie să se uite că principiul de funcționare al economiei este destul de aproape de principiul vaselor comunicante, adică orice variație a unui input/output influențează alte inputuri/outputuri într-un grad și termen greu de cuantificat, economia urmărind stabilitatea.

Totuși, trebuie să recunoaștem că lichidul cel mai dinamic din vasele comunicante ale economiei este reprezentat de bani și că aceștia sunt în relație strânsă cu inflația, prin intermediul prețurilor. Din această cauză, intuitiv, ar trebui să constatăm că inflația înseamnă inflație de bani, adică devalorizarea acestora (unității monetare), iar reducerea inflației este totuna cu revalorizarea banilor.

Se pare că așa este, și o putem demonstra în două feluri diferite. În primul rând, trebuie să plecăm de la realitatea că în economie (chiar în

caz de inflație ridicată) agenții participanți se diferențiază între ei în două mari grupe: pe de o parte, cei care au bani în exces (mai mulți decât doresc să consume sau să-i investească), iar pe de altă parte cei care au nevoie de bani (pentru investiții sau pentru consum prezent). Pentru a le satisface ambelor categorii așteptările, banii trebuie să aibă un preț corect, adică un preț (rată a dobânzii) care să-i încurajeze pe primii să economisească și pe cei din urmă să investească sau să consume. Dacă rata dobânzii ar fi prea mică față de rata inflației, i-ar determina pe cei care ar putea să economisească să nu mai facă acest lucru, ci să arunce banii pe piața reală (a bunurilor), crescând cererea și pe această bază rata inflației. Dimpotrivă, o astfel de rată i-ar determina pe cei cu deficit de resurse financiare să crească cererea de bani având ca rezultat, în final, tot creșterea inflației, pe fondul micșorării ofertei de bani din cauza descurajării economisirii.

Dacă, dimpotrivă, rata dobânzii ar fi prea mare față de rata inflației, i-ar încuraja pe cei cu bani în exces către o atitudine de rentieri, iar pe cei care au nevoie de bani, deoarece ar dori să investească (să producă), i-ar descuraja.

În al doilea rând, banii sunt și un instrument esențial și indispensabil de control social. Este știut faptul că, în perioadele cu inflație ridicată, controlul social este mai greu de realizat. În mare măsură, tocmai pentru că banii nu mai au valoarea din vremurile când controlul social funcționa, valoare pe care oamenii o cunoșteau și recunoșteau și care le dădea direcțiile în care ei erau montați să acționeze. Pentru a reinstaura controlul social este necesară revalorizarea banilor și reducerea inflației, care poate avea loc și prin manevrarea prețurilor banilor, adică rata dobânzii.

Denominarea - etapă premergătoare adoptării euro

În perioada de după cel de-al doilea război mondial (în 1947 și apoi în 1952), în încercarea de stopare a inflației galopante, s-a recurs la o serie de reforme monetare care au inclus și operațiunea de stabilizare. Aceasta a avut un impact negativ asupra populației din cauza caracterului său confiscativ, numai aproximativ 10% din bancnotele vechi fiind schimbate cu bancnote noi. Cei

Focalizarea atenției B.N.R. pe evoluția ratei inflației este dictată, bineînțeles, de interesul acestei instituții „pentru o creștere economică substanțială și pentru bunăstarea cetățenilor” români, dar ea este și urmarea faptului că, îndreptându-ne spre U.E., ne îndreptăm și spre modelul european, unde „băncilor centrale li se cere să aibă grijă de un singur obiectiv: rata inflației”. Acest fapt arată că și în materie de politică monetară, sau mai ales în această materie, România are acum puțină libertate de manevră și că pe măsură ce se apropie momentul aderării modelele și modurile de acțiune impuse din exterior (U.E., F.M.I., B.M. etc.) vor avea un impact tot mai mare și mai important asupra acțiunii factorilor, politici și nepolitici de decizie macroeconomică.

În opinia noastră, deoarece prețul banilor (rata dobânzii) intră în rândul cauzelor inflației, ca moment doar după creșterea prețurilor la materii prime, materiale și energie, și după presiunea exercitată de solicitările de creșteri salariale, folosirea ratei dobânzii ca instrument de combatere a inflației este puțin eficace atunci când nu este vorba de „reglaje fine”, care nu se pot realiza decât când rata dobânzii este destul de mică, probabil sub 10%.

Aș încheia cu interesanta remarcă a scriitorului Alex Ștefănescu, care spunea în legătură cu trecerea la „leul greu”, „ca să nu mai vorbim de faptul că simplificarea la care vom proceda ne va reda, fie și simbolic, demnitatea”. Puterea de cumpărare a monedei naționale nu va crește prin aceste artificii aritmetice, dar vom câștiga în comportarea noastră financiară.

Dr. Nicolaie HOANȚĂ
Președinte Banca Comercială „Carpatica” S.A.

Banca Țiriac

care reușiseră să economisească unele sume de bani în acei ani de restriște s-au trezit peste noapte că au pierdut aproape tot, statul stabilind sumele care urma să fie schimbate la nivelul a doar câteva salarii.

Perioada anilor '90, caracterizată de hiperinflație, a dus la scăderea treptată a puterii de cumpărare, moneda fiind emisă fără acoperire în

produse. Volumul uriaș al arieratelor, economia ineficientă și nerestructurată, forța de muncă greșit alocată, resursele risipite în sectorul de stat au făcut ca zerourile din coada prețurilor să crească, făcându-i pe cei mai în vârstă dintre noi să-și amintească de perioada postbelică.

În ultimii ani însă, am asistat la un proces continuu de dezinflație, iar leul a început să se aprecieze în termeni reali față de coșul valutar, semnalând o revigorare a economiei. În acest context, în cursul anului 2001, B.N.R. a avansat ideea denominării, încurajată și de exemple pozitive date de unele țări din regiune. Până la urmă, s-a stabilit introducerea leului greu la jumătatea anului 2005, unul dintre motivele amânării repetate fiind implicațiile politice negative pe care le-ar fi putut avea aceasta.

Denominarea este o operațiune tehnică, cu impact monetar, economic, politic și social, care semnalează încheierea perioadei de inflație crescută și începerea unei perioade de stabilitate economică. Ea nu poate avea efectul scontat decât pe fondul unei inflații scăzute, caracteristice unei economii sănătoase, altfel existând riscul de scăpare de sub control a prețurilor.

Efectele denominării

Dincolo de remarcă consacrată că „denominarea nu aduce câștiguri și nici pierderi nimănui”, o analiză mai atentă poate reliefa avantajele și dezavantajele acesteia.

Pe termen scurt, producătorii și distribuitorii vor fi tentați atât să rotunjească în sus, cât și să majoreze efectiv prețurile. De aceea, pe perioada circulației în paralel a celor două emisiuni monetare, comercianții vor fi obligați să afișeze atât prețurile vechi, cât și cele noi. Pe de altă parte, majorarea prețurilor de către micii comercianți le-ar putea fi fatală acestora din două motive: în primul rând, marii retaileri vor putea să-și mențină prețurile și să atragă noi clienți și, pe de altă parte, o parte a populației ar putea percepe greșit denominarea, considerând-o ca pe o scădere a puterii de cumpărare.

Populația și companiile s-ar putea orienta către valută și bunuri pentru folosință îndelungată. Alegerea valutei ca alternativă a leului greu ar putea determina o depreciere accelerată a mone-

dei naționale, însă B.N.R. deține un volum suficient de rezerve valutare pentru a evita această situație.

Denominarea ar putea fi considerată o măsură inoportună din cauza costurilor ridicate pe care le va implica înlocuirea bancnotelor și monedelor, mai ales că viitoarea adoptare a monedei europene va genera noi costuri de același tip. Analizii au estimat costurile denominării într-un interval destul de larg, între 20 și 50 de milioane USD. Cu toate acestea, leul greu nu ar trebui să fie privit din prisma acestor costuri, ci din punct de vedere al costurilor de oportunitate. Astfel, datorită denominării, vor fi evitate costurile implicate de tipărirea a noi bancnote cu valori nominale mai mari. De asemenea, pe viitor se vor tipări mai puține bancnote, deoarece valoarea acestora va fi mai mare decât în prezent.

Deși costurile denominării vor fi suportate de B.N.R. din fonduri proprii, va fi necesară o campanie de promovare, finanțată din bani publici, pentru a se evita situațiile de respingere.

Cheltuielile suportate de B.N.R. vor fi cu certitudine mai mari decât cele ale oricărei bănci comerciale din România. Principalele cheltuieli ale băncilor vor fi cele necesare modificării ATM-urilor, înlocuirii aparatelor de numărât banii și a celor pentru recunoașterea falsurilor, schimbării softurilor contabile. De asemenea, atât băncile, cât și ceilalți agenți economici vor fi nevoiți să-și schimbe formularele și să facă înregistrări contabile, să-și întocmească situațiile financiare atât în monedă veche, cât și în monedă nouă, pe o perioadă de 6 luni.

Momentul adoptării monedei europene nu va coincide cu momentul aderării la Uniunea Europeană (cel mai probabil în 2007), fiind preconizat undeva în jurul anilor 2012-2013. Prin urmare, băncile vor avea la dispoziție o perioadă de aproximativ 5-6 ani pentru a-și amortiza cheltuielile determinate de denominare.

Avantajele băncilor în această perioadă vor fi însă semnificative. Astfel, se vor reduce cheltuielile cu manevrarea numerarului (transport, numărare, sortare, depozitare) și se vor evita costurile pentru adaptarea softurilor informatice în vederea cuprinderii numărului mare de cifre. Se vor realiza economii și din micșorarea cheltuielilor IT datorită reducerii bazelor de date și a traficului informațional. În plus, se vor simplifica

operațiunile monetare, financiar-contabile și întocmirea situațiilor financiar-contabile care în prezent sunt îngreunate de numărul mare de zerouri. Vom asista la o mai bună circulație a banilor în urma reducerii cantității de bancnote.

Denominarea va încuraja tranzacțiile electronice și ar putea duce astfel la modernizarea sistemului bancar. Am putea asista la o orientare a populației către cardurile bancare, așa cum s-a întâmplat în Bulgaria, unde s-a încercat evitarea inconvenientului determinat de folosirea în paralel a două tipuri de bancnote. De asemenea, economisirile vor crește dacă populația va deține conștiința unui leu „tare”, în timp ce dobânzile nu vor fi influențate.

Foarte important va fi impactul psihologic pe care denominarea îl va avea asupra oamenilor de rând. Datorită faptului că se vor folosi valori mai mici, o parte a populației ar putea trage concluzia că prețurile nu mai sunt atât de mari. Va exista o mai mare responsabilizare pentru subdiviziunile leului, iar oamenii își vor putea administra mai bine banii. La fel de bine, însă, sumele mici ar putea să sperie în special oamenii cu venituri modeste. Legea denominării nu are nici un aspect legat de confiscări, deci nu vom asista la o nouă stabilizare. Înlocuirea bancnotelor și monedelor se va face treptat, tocmai pentru a nu se crea tensiuni în rândul populației. Cu această ocazie, ar putea ieși la suprafață și banii negri, proveniți din economia subterană.

Un alt avantaj ar fi faptul că denominarea va obișnui populația cu prețurile și valorile existente în Uniunea Europeană. Trecerea la moneda europeană se va face mai ușor de la un curs de schimb ipotetic de un EUR la 4 lei, decât de la un raport de 40.000 lei pentru un EUR. Introducerea leului greu poate fi considerată o etapă premergătoare adoptării monedei europene. Se va îmbunătăți nu numai imaginea externă a monedei naționale, ci și cea a țării, iar dacă se va obține efectul scontat, România va câștiga statutul de țară cu inflație mică.

Exemplul țărilor vecine

România este singura dintre țările candidate la Uniunea Europeană care are un curs de schimb al monedei naționale față de euro format din 5 cifre, cu excepția Turciei, care a anunțat deja

pentru 1 ianuarie 2005 tăierea a 6 zerouri din cotaia lirei turcești.

Statele care au aderat la Uniunea Europeană, renunțând pe rând la monedele naționale în favoarea euro, nu au acuzat în general creșteri spectaculoase de prețuri. Pe lângă acestea, țările care au recurs la denominare au trecut cu bine de acest moment, reușind să reducă inflația.

Polonia a fost una dintre primele țări din Europa Centrală și de Est care a recurs la denominare, după 3 ani de dezinflație. Efectul asupra inflației nu s-a lăsat așteptat: aceasta a scăzut de la 27,8% în anul introducerii zlotului greu (1995) până la 19,9% în anul următor, în ultimii ani fiind de o singură cifră. De asemenea, în Ucraina, inflația a scăzut de la 376,7% în 1996 la 80,3% în anul denominării (1997) și apoi 15,9% în 1998.

Cel mai bun exemplu este însă Croația, unde inflația a scăzut spectaculos, de la 1.500% în anul de dinaintea denominării, la 107% în anul denominării, ajungând până la 4% în 1995.

Pe de altă parte, Rusia, după ce a tăiat în 1998 trei zerouri din cotaia rublei, s-a confruntat cu o puternică criză economică, inflația crescând de la 27,6% în anul denominării până la 85,7% în anul următor. Nici Bulgaria nu a trecut ușor de momentul introducerii monedei grele, în 1999, în ciuda supravegherii atente de către un consiliu monetar. Inflația în țara vecină a scăzut până la doar 2,6% în anul denominării, crescând apoi însă până la 10,3% în 2000.

Concluzie

Exemplele unor țări ca Polonia, Ucraina și Croația arată că denominarea nu poate să susțină procesul dezinflaționist decât pe fondul corelării politicilor fiscale, monetare, bugetare și salariale, al îmbunătățirii disciplinei financiare, într-un climat internațional, economic și politic propice. Este dificil de apreciat care ar fi efectul introducerii leului greu, fără ca acesta să fie susținut de celelalte instrumente de politică macroeconomică. Cert este că denominarea va atinge aspectul psihologic al combaterii inflației.

Florin KUBINSCHI

Vicepreședinte

Banca Comercială „Ion Țiriac” S.A.

Denominarea leului - de la necesitate la efecte

BRD
GROUPE SOCIÉTÉ GÉNÉRALE

Denominarea monedei naționale, programată a avea loc în cursul anului 2005, este un proces complex care, în cazul României, are menirea nu doar de a adresa considerente de eficiență operațională a evidenței monetare și a actului managerial, ci și, mai ales, din perspectiva autorității monetare, de a servi drept ancora psihologică antiinflaționistă și de a se constitui într-o repetiție generală înainte de adoptarea euro.

Este însă totodată și o sumă de complexe procese microeconomice, sistemul bancar reprezentând una din zonele de impact semnificativ.

Privită ca mijloc de eficientizare a evidenței monetare și a actului managerial, denominarea reprezintă o necesitate ce nu poate fi pusă la îndoială. Nu vă voi reține atenția cu prea multe detalii dar este suficient să amintesc, la nivelul sistemelor informatice, reducerea importantă a capacităților de stocare în bazele de date și creșterea vitezelor de prelucrare, iar la nivel managerial, o mai mare ușurință în a colecta „vizual” exprimări numerice, a le prelucra și a lua decizii pe baza acestora.

În ceea ce privește denominarea ca „vector” de expectație dezinflaționistă, lucrurile devin mai puțin clasificabile în zona certitudinii. Nu trebuie uitat că simpla denominare nu afectează „valoarea” monedei, care este dată (și modificată) exclusiv de un cumul de factori ce reflectă, în fapt, starea/funcționalitatea economiei.

Este adevărat că în România factorul psihologic, cu influență asupra raționamentului economic, (expectațiile inflaționiste) a alimentat în toți acești ani, într-o măsură importantă, creșterea prețurilor, dar impactul negativ al acestor expectații a scăzut oricum simțitor în ultima vreme, odată cu ameliorările structurale (restructurări, privatizări etc.). Pe de altă parte, diminuarea valorii monedei din punct de vedere al percepției vizuale poate antrena, sub influența aceluiași factor psihologic, reversul iluziei monetare (de înăbușire aparentă - „paper wealth”), și anume, acela de sărăcire aparentă și, implicit, luarea de decizii de protecție, în special de către populație. O parte a acestora se poate orienta către alți purtători de avere. Prin urmare, nu este foarte clară valoarea adăugată a denominării ca stimulent psihologic dezinflaționist.

În încercarea de protecție a bunăstării acumulate, actorii din economie se pot orienta spre una din următoarele soluții:

- (i) valuta;
- (ii) bunurile de larg consum;
- (iii) investițiile imobiliare, aflate oricum în vogă în această perioadă;
- (iv) creșteri de prețuri de către o parte a actorilor ofertei pentru a extrage profituri suplimentare într-un context de vizibilitate mai redusă, pentru o parte a consumatorilor a prețurilor exprimate în leul nou.

Nu în ultimul rând, va exista și o masă de indiferenți/pasivi. Aceștia vor beneficia implicit doar de protecția oferită de autorități prin măsurile pe care acestea le pot lua pentru a limita impactul speculativ.

Alegerea valutei. Efectul imediat (și implicit) al acestei decizii va fi o creștere a cererii de valută. În acest caz, există două alternative: (i) - păstrarea devalizilor în afara sectorului bancar și (ii) - direcționarea valutei înspre sectorul bancar (depozite în valută).

Primul scenariu, presupune o creștere a deținerilor de valută „la purtător” (fără a implica creșterea cererii de bunuri și servicii). Altfel spus, alegerea valutei ca „recipient” perfect de conservare a valorii leului. Această alternativă încorporează o componentă de risc de curs valutar cu o volatilitate consistentă.

Al doilea scenariu presupune reintrarea valutei în circuitul bancar sub forma depozitelor. Acest scenariu este mai rațional, dar discutabil din punct de vedere al remunerării.

Alegerea valutei ca instrument de protecție, poate genera o depreciere mai accentuată a monedei naționale ca urmare a majorării cererii de valută, cu potențial impact inflaționist.

Achiziția suplimentară de bunuri de larg consum va genera o creștere a cererii interne de astfel de bunuri. În acest caz intervin probleme cum ar fi capacitatea economiei naționale de a satisface potențiala cerere excedentară și dimensionarea importurilor ca sursă alternativă de acoperire a consumului excedentar.

Orientarea înspre imobiliar poate avea un efect inflaționist prin creșterea cererii de produse auxiliare sau prin simplu efect psihologic referențial.

În ceea ce privește actorii ofertei, aceștia pot răspunde prin rotunjiri de prețuri în defavoarea consumatorilor, sau chiar majorări efective de prețuri, având în vedere „oportunitatea” istorică a unor prime de profitabilitate. Soluția afișării prețurilor în paralel în cele două monede (leul vechi și leul greu) poate

atenua, dar nu poate elimina total majorările de prețuri.

Prin urmare, soluțiile de achiziționare de bunuri de consum, de investiții imobiliare și de valorificare a „oportunității istorice” de către actorii ofertei pot genera presiuni inflaționiste.

Să vedem care a fost evoluția inflației în două țări care au parcurs procese similare de denominare, chiar dacă în perioade și contexte diferite: Polonia și Bulgaria.

Indicatori			Anul denominării					
POLONIA			1994	1995 (ianuarie)	1996	1997	1998	1999
Rata (%)	Inflației	Medie anuală	32.2	27.8	19.9	14.9	11.8	7.2
		dec/dec	29.4	21.9	18.6	13.3	8.5	9.8
BULGARIA			1998	1999 (iulie)	2000	2001	2002	2003
Rata (%)	Inflației	Medie anuala	18.7	2.6	10.3	7.4	5.8	6.9
		dec/dec	16.0	7.0	11.3	4.8	3.8	5.6

După cum se poate observa, în ambele țări, inflația a scăzut față de anul anterior recurgerii la denominare, dar este greu, dacă nu imposibil, de izolat contribuția acesteia. Cu atât mai mult cu cât în Polonia reforma structurală era deja destul de avansată iar investițiile străine continuau în ritmuri înalte, iar în Bulgaria performanța dezinflaționistă este o consecință a ciclului monetar.

În ceea ce privește denominarea ca repetiție generală înainte de trecerea la euro, este evident că similitudinile destul de mari de proces și memoria colectivă „rodată” vor facilita adoptarea monedei unice europene, din toate perspectivele.

Nu în ultimul rând, la nivel microeconomic, în cazul nostru, al fiecărei bănci în parte, transformările vor afecta numeroase perimetre, vor consuma resurse importante și vor trebui efectuate într-un timp extrem de scurt, poate prea scurt pentru un fenomen de o asemenea amploare și prin raportare la procese similare din alte țări.

Iată câteva zone de impact: sistemul informatic de bază, cu multiplele sale componente, inclusiv gestiunea rotunjirilor; sistemul monetic, inclusiv rețeaua de bancomate, gestiunea numerarului, logistica, politicile de marketing și comunicare.

În concluzie, denominarea leului este un proces sensibil prin prisma pregătirilor necesare, a implementării și, implicit, a raportului costuri/beneficii. Chiar și gestionarea optimă a acestui proces nu va reuși să elimine în totalitate potențialele tendințe/efecte nedorite. Prin urmare, trebuie agreat faptul că, indiferent de amplitudine, vor exista tendințe de autoprotejare, cel puțin din cauza incertitudinii ce însoțește schimbarea într-o economie în tranziție.

Claudiu CERCEL
Director Direcția Operațiuni de Piață
Banca Română pentru Dezvoltare –
Groupe Société Générale

Denominarea - o condiție necesară, dar nu și suficientă pentru reducerea inflației

ABN-AMRO

Decizia de a se trece la denominarea leului începând cu mijlocul lui 2005 este un eveniment de referință care, din punct de vedere psihologic, se dorește să transmită un semnal puternic privind încheierea cu succes a celei mai mari părți a procesului de dezinflație. Cu toate acestea, beneficiul imediat și cert va fi unul strict operațional privind trecerea de la operarea cu numere mari la operarea cu numere cu patru ordine de mărime mai mici.

În ce privește consfințirea succesului procesului de dezinflaționist și chiar contribuția denominării la scăderea în continuare a inflației credem că lucrurile trebuie nuanțate. Denominarea ar putea fi cel mult o condiție necesară, dar nu și suficientă.

Dacă studiem experiența altor țări care au trecut printr-un proces similar, vom observa că majoritatea țărilor care au folosit acest procedeu au acordat o importanță deosebită sincronizării operațiunii. Momentul a fost ales de obicei după un program de diminuare a inflației încheiat cu succes, care să garanteze impactul pe termen lung și foarte lung al deciziei de denominare. Chiar dacă toate băncile naționale și guvernele au fost convinse de faptul că momentul ales a fost unul optim, evoluțiile post-denominare au oferit scenarii variate.

De exemplu, Brazilia a fost obligată să recurgă la mai multe denominări din cauza unui program de macro-stabilizare lipsit de succes. În proximitatea geografică a României, după ce a recurs la denominare în 1998, Rusia a fost confruntată cu un puseu inflaționist. Faptul că după aceasta inflația în Rusia nu a mai revenit niciodată la nivelul de 5,6% dinaintea denominării sugerează că decizia a fost prăgărită, problemele structurale ale economiei rușei având în continuare un cuvânt greu de spus în ceea ce privește nivelul inflației.

O experiență interesantă ne oferă Polonia unde, ca și în cazul României, denominarea a constatat într-o ajustare cu patru ordine de mărime. Măsura a fost pusă în practică în 1995, după ce se înregistrase o rată anuală a inflației de 29,4% la sfârșitul lui 1994. Desigur, rata inflației în Polonia în momentul denominării a fost mult mai mare decât nivelul de sub 9% care va fi probabil înregistrat în România la mijlocul lui 2005, dar Polonia venea după un program de stabilizare care micșorase rata inflației anuale de la peste 1.000%. Din păcate, și în cazul Poloniei s-a dovedit că denominarea singură n-a fost suficientă pentru

continuarea procesului de dezinflație. Confruntată cu reînflamarea prețurilor datorită unor politici fiscale inadecvate și a devalorizării zlotului, care au împins inflația înapoi la peste 33%, Banca Națională a Poloniei a trebuit să intervină în forță printr-o creștere a dobânzilor după ce acestea tocmai fuseseră scăzute, ca urmare a evoluției pozitive a inflației.

Chiar și în Bulgaria, o țară în care consiliul monetar a reprezentat singura metodă prin care parametrul macroeconomici au fost aduși sub control, denominarea monedei locale a fost urmată de o creștere a inflației de până la 12% în următorii doi ani, comparativ cu 1,2% în momentul denominării.

Toate aceste exemple sugerează că denominarea este departe de a garanta continuarea procesului de dezinflație pe termen scurt, iar în ce privește evoluțiile pe termen lung, ni se pare greu de demonstrat că denominarea a avut o contribuție importantă având în vedere impactul semnificativ al politicilor monetare și fiscale. Cert este că momentele alese pentru denominare de către autoritățile monetare centrale au urmat unor perioade îndelungate de scădere continuă a inflației, ceea ce au indus așteptări optimiste vizavi de continuarea procesului dezinflaționist. Nu în toate cazurile aceste așteptări s-au confirmat. Cazuri precum Brazilia, Argentina sau chiar Rusia reprezentând niște exemple la extremitatea negativă.

Lucrurile nu sunt foarte diferite în ce privește România. Procesul de dezinflație considerăm că nu reprezintă încă un pariu pe deplin câștigat și, de aceea, vedem denominarea ca fiind o condiție cel mult necesară, dar nu și suficientă, pentru continuarea scăderii inflației. O astfel de afirmație este susținută și de o serie de parametri ce sugerează faptul că victoria împotriva inflației este încă fragilă.

Unul din parametri este inflația „core”. Dacă scoatem din coșul utilizat în mod obișnuit pentru calculul inflației acele componente ale căror prețuri au o evoluție sezonieră sau sunt reglementate de stat, ca de exemplu, produsele alimentare proaspete și combustibilii, obținem un indice care va măsura tendința „de bază” a inflației, denumită în acest caz în literatura de specialitate „core inflation”. Faptul că începând cu noiembrie 2003 valoarea inflației a fost în mod constant sub inflația „core” sugerează rolul jucat de prețul

la utilități și produse alimentare. Această situație se datorează faptului că, pe de o parte, începând cu prima jumătate a anului 2004 prețurile administrate au rămas nemodificate sau s-au mișcat încet, iar, pe de altă parte, rezultatele excelente din agricultură au împiedicat creșterea prețurilor.

Credem că impactul pozitiv al prețurilor administrate a fost epuizat și, în perioada următoare, o serie de corecții ale prețurilor la utilități ar putea avea un impact negativ asupra inflației. Un exemplu tipic din acest punct de vedere sunt prețurile practicate de PETROM care au ignorat, pentru câteva luni, creșterea prețului petrolului, rămânând neschimbate în pofida pierderilor produse PETROM-ului.

Un alt indicator, care sugerează că presiunile inflaționiste rămân prezente, este indicele prețurilor de producție (I.P.P.), care măsoară evoluția prețurilor la producător. În ultimii doi ani I.P.P. a urmărit într-o largă măsură aceeași evoluție cu inflația măsurată de indicele prețurilor de consum (I.P.C.). Începând însă cu martie 2004 cei doi indici au arătat evoluții divergente. I.P.P. a început să crească ajungând la nivelul din mai 2003, în timp ce I.P.C. a continuat să scadă ajungând la o valoare minimă record.

În condițiile în care aceste două tendințe vor continua, este logic să ne așteptăm ca prețurile în creștere ale producătorilor să sfârșească prin a fi reflectate de prețurile în magazine și deci de I.P.C. Având în vedere că, spre deosebire de I.P.C., I.P.P.

nu include prețurile bunurilor importate și costurile legate de distribuție, tendințele divergente ale celor doi parametri ne fac să credem că o parte a declinului I.P.C. ar fi putut fi influențat și de importurile mai ieftine datorate aprecierii leului și de creșterea concurenței în domeniul desfacerii cu amănuntul. Chiar dacă creșterea prețurilor producătorilor pare să fi fost parțial absorbită de eficiența crescută a detailiștilor care provine din economiile de scară și din comisioanele mai mici, acesta nu este un proces sustenabil și, în condițiile în care I.P.P. va continua să fie de 1,5 ori mai mare ca I.P.C., el va sfârși prin a fi reflectat de I.P.C.

În concluzie, cei doi parametri menționați, inflația „core” și indicele prețului de producție, sugerează că procesul de dezinflație din trimestrele doi și trei ale anului 2004 se datorează într-o măsură importantă prețurilor administrate, recoltei record din acest an, și concurenței dintre detaiști. În aceste condiții, Banca Centrală și guvernul nu au altă soluție decât să acționeze prudent și într-un mod coordonat în aplicarea politicilor fiscale și monetare. În aceste condiții preconizată denominare va fi o măsură cu o mare utilitate practică în ce privește operațiunile cu moneda și va aduce un beneficiu de imagine monedei naționale și băncii centrale dar, nu va garanta scăderea în continuare a inflației.

Radu CRĂCIUN
Analist ABN AMRO S.A.

Denominarea leului – încă un pas

Anul 2005 va fi pentru piața bancară românească un test. Leul va deveni „mai greu” începând din 1 iulie 2005. Pentru bănci greutatea leului se simte deja, și numai reușita operațiunii de denominare va asigura satisfacția muncii bine făcute de-a lungul unei perioade de aproape 1 an. Toată lumea bancară se preocupă ca tăierea celor 4 zero-uri să fie lină pentru români.

Ca publicul să perceapă această operațiune ca pe „o simplă măsură tehnică de tăiere a patru zero-uri”, actorul va trebui să fie mare maestru. Măiestria cu care sistemul financiar-bancar va performa se bazează pe eforturi semnificative – umane, logistice, financiare. Alături de bancheri, în această întreprindere deloc ușoară, se află toți cei care vor trebui să „afișeze prețurile atât în moneda veche, cât și în moneda nouă” și vor face

pentru o perioadă de 6 luni raportări contabile în ambele monede (!!) – atât în cea veche cât și în cea nouă. Textul legii e atât de succint încât nu poți să afirmi cu certitudine că denominarea înseamnă împărțirea leului vechi cu 10.000 și nașterea în acest fel a leului greu – aceeași monedă, dar mai valoroasă –, sau că pentru 6 luni mai apare încă o nouă monedă națională – „leul greu” – și că toți va trebui să lucrăm în sisteme paralele. În funcție de răspunsul la această întrebare, eforturile noastre, ale tuturor, vor fi diferite.

Poate și de aceea cifra ce reprezintă costurile denominării nu a fost dată publicității. E greu de făcut o estimare. Din experiența altora asemenea operațiuni costă sute de milioane de EUR.

Așa încât neștiind cât ne costă, neputând estima care sunt profiturile operațiunii, e imposi-

bil să afirmi cu tărie – „merită să facem operațiunea!”

Dezbaterea avantajelor și dezavantajelor, a oportunității operațiunii s-a făcut în repetate rânduri, căci însăși denominarea ca obiectiv al politicii Băncii Centrale a apărut înainte de 2000. Decizia de trecere la leul greu a venit când piața aproape că nu o mai aștepta, în iunie 2004. Dacă ar mai fi sperat Banca Centrală ca propunerea sa-i fie aprobată, cu siguranță nu ar fi pus în circulație bancnota de 1 milion lei.

Efectul surprizei s-a atenuat acum și specialiștii din sistemul bancar, atât cei ai Băncii Centrale – coordonatorii operațiunii – cât și cei ai băncilor comerciale – responsabili de implementarea ei – s-au aplecat cu atenție și responsabilitate asupra desfășurării operației.

Se fac evaluări și se trec în revistă pașii de urmat, se estimează impactul pe partea operațională, dar și pe partea de efecte – rezultate financiare individuale și agregate la nivelul sistemului.

Aspectele tehnice luate în dezbatere sunt în primul rând cele legate de sistemele informatice – toată lumea va avea de adaptat (cei mai fericiți), sau de modificat (cei mai mulți) – soft-urile cu care operează. Probabil cea mai mare parte a costurilor va fi concentrată aici.

Urmează aspectele legate de manipularea numerarului în perioada verii 2005, când apar efectiv noile bancnote și monede – va crește cantitatea de numerar manipulată, tezaurele băncilor vor fi mai „ocupate”, transporturile de numerar de la băncile comerciale către Banca Centrală se vor îndesi. Cu cât viteza de înlocuire a leului vechi cu leul greu va fi mai mare, cu atât impactul va fi de mai scurtă durată.

Campania de informare a populației va constitui un element important al operațiunii – aici avem deja experiența introducerii monedei EUR, când Banca Națională a oferit băncilor din sistem materiale publicitare, care au venit să completeze fericit eforturile proprii ale fiecăreia dintre noi.

Impactul psihologic și social al trecerii la leul greu este mai dificil de estimat – o parte a populației va fi cu siguranță la ușa băncilor la

1 iulie 2005 să-și umple portmoneul cu banii cei noi. Nu ne dorim și ne vom preocupa să transmitem clienților noștri să nu-și preschimbă întreaga avere în leul cel nou în prima zi. Leul va fi la fel de valoros și dacă va ajunge în posesia lor abia în a doua parte a lunii iulie. De asemenea, ne-am dori ca banii din afara sistemului să ajungă în sistem în perioada de dinainte de 1 iulie, altfel coada de la ușa băncii va fi mai lungă.

Sunt incontestabil și avantajele – vom avea de manipulat mai puțini bani, dimensiunile portmoneelor noastre se vor reduce.

Am putea asista la „mult așteptată” creștere a utilizării monedei electronice, folosirea cardurilor ca instrument de plată căpătând o mai mare importanță.

Inflația se va reduce, susțin unii specialiști – și își exemplifică argumentația cu cifre din țări vecine care au trecut deja prin această experiență –, pe seama reducerii componentei expectaționiste a populației asupra indicelui prețurilor de consum. Chiar dacă pe termen scurt, în a doua parte a anului 2005, vom asista la ușoare presiuni inflaționiste, determinate de „rotunjirile” prețurilor, efectul pe termen scurt va fi pe deplin compensat de câștigurile pe termen lung.

Efectul de imagine va fi unul extrem de important – paritatea leului greu cu valutele străine va fi de 4:1 și nu de 41.000:1, ceea ce va crea impresia unei monede mai valoroase, intrată deja în clubul celor mai serioase din Europa.

Clar este însă că denominarea va fi benefică României, numai în condițiile în care va fi dublată de continuarea reformelor economice structurale.

Comparând plusurile cu minusurile, ne întrebăm dacă e bine sau nu că vom parcurge etapa denominării. Răspunsul e da. Experiența câștigată de bănci în tăierea celor 4 zerouri este **încă un pas** înspre momentul la care EUR va înlocui moneda națională. Experiența acumulată acum ne va ajuta. Asta dacă timpul scurs de acum și până atunci nu va fi prea lung.

Luminița RUNCAN

Director Trezorerie Banca „Transilvania” S.A.

Denominarea leului

Iată că limba română se îmbogățește cu un nou cuvânt „denominare” care nu este altul decât varianta modernă (preluată din engleză) a mai vechiului „denominalizare” – care potrivit *Dicționarului explicativ al limbii române*,

BANCA DI ROMA

înseamnă reducerea valorii nominale a cantității de bani aflate în circulație sau reducerea valorii nominale a unei bancnote.

Dincolo de aspectele semantice și, deși privită cu scepticism de către unii, denominarea

are pe ansamblu un impact pozitiv pe termen mediu și lung pentru orice economie aflată la sfârșitul unui ciclu inflaționist semnificativ.

În primul rând trebuie liniștiți cei care au avut impresia că denominarea este o nouă „stabilizare” din trecut. Nimeni nu va pierde în urma denominării. Ea este mai mult un proces contabil-matematic în urma căruia moneda națională va prinde în „greutate” în sensul că un leu nou va avea de zece mii de ori valoarea unuia vechi. Acest fapt ușurează evidențele contabile în cazul băncilor, agenților economici mari, a statului etc. Dar, cel mai important, leul va fi mai valoros în mintea oamenilor. După cum se știe, în ultimii 14 ani românii au dovedit neîncredere în moneda națională ca urmare a anilor grei de inflație accelerată ce au erodat economiile multora, în așa măsură încât foarte mulți români preferau (și unii încă mai preferă) să-și păstreze economiile în valute străine. Impactul psihologic așteptat în cazul denominării este tocmai acela de a îmbunătăți imaginea leului în ochii românilor și nu numai. Speranțele sunt să se abandoneze treptat ideea că moneda națională nu este demnă de a păstra averile românilor. Argumentele pro ar fi că inflația este domolită, devalorizarea față de principalele monede străine este sub control. Moneda națională, alături de performanțele economice, va trebui să respecte criteriile de convergență în vederea adoptării monedei unice într-un viitor previzibil.

Pe lângă avantajele de ordin contabil și de imagine, denominarea mai aduce și alte avantaje de ordin practic ca de exemplu: reintroducerea banilor și a monedelor în lei cu o valoare mai mare va permite reintroducerea pe scară mai largă a automatelor/distribuitoarelor de orice fel (băuturi răcoritoare, dulciuri etc., cartele telefonice sau de transport); fiecare dintre noi nu va mai fi nevoit să poarte asupra sa cantități mari de bani atunci când are de efectuat o plată cash mai importantă. După denominare, leul va fi mai ușor tranzacționabil pe ecranele diferitelor piețe financiare locale și, de ce nu, internaționale (după deplina convertibilitate).

Sigur că în afară de avantaje, ca orice schimbare, există și anumite dezavantaje legate mai mult de riscurile de derapaj în transcrierea

prețurilor sau de aproximare a acestora în sensul creșterii prețului real – accelerându-se astfel inflația pe termen scurt și foarte scurt.

Sistemele contabile vor putea întâmpina dificultăți atunci când valoarea contabilă a acțiunii unei societăți comerciale nu este să zicem de 10.000 lei (caz în care) în scriptele societății va deveni 1 leu nou) ci de 12.345 lei (caz în care va fi greu de înscris noua valoare contabilă fără complicații contabile), legea neprevăzând încă o soluție pentru astfel de situații.

Vor fi și oameni loviți de denominare, și anume, aceia care, dintr-un motiv sau altul, nu se vor putea încadra în termenele limită, stabilite prin lege, pentru preschimbarea banilor vechi cu cei noi (31 decembrie 2006 și apoi, 31 decembrie 2009, la succursalele B.N.R.). Pentru anumite persoane tăierea a patru zerouri din coada leului în loc de trei va pune unele probleme de acomodare în exprimare sau mănuiere a bancnotelor noi. Vor fi și cazuri în care persoane cu imense cantități de numerar (de regulă greu justificabil pe căi licite) vor găsi dificilă această operațiune de preschimbare, deoarece nu pot scoate la lumină mari sume de cash fără să devină suspecti de activități nelegale. Probabil că unele persoane vor proceda la a cumpăra diverse active imobiliare, valute liber convertibile sau metale prețioase, chiar aparatură etc., în scopul investirii numerarului în ceva pentru a putea reveni apoi prin vânzare la banii din noua emisiune. Unii văd aici anumite presiuni inflaționiste, cel puțin pentru anumite categorii de produse sau în anumite regiuni ale țării, însă lucrurile nu trebuie exagerate fără un temei solid.

Oricum, ideea pozitivă de bază rămâne. Mărturie în acest sens este și experiența altor state din regiune (Polonia de exemplu), care au reușit să treacă prin același proces de denominare, fără probleme deosebite, cu mult timp înaintea noastră.

Succesul acestui proces de denominare depinde de modul în care este receptat de public și de menținerea inflației în limitele propuse descrescătoare. Altfel, totul va fi un eșec și un astfel de nou început nu va mai putea fi adoptat curând.

Libero CATALANO
Director general Banca di Roma

Denominarea monedei naționale

Bancpost

Este deja bine cunoscut faptul că, începând cu 1 iulie 2005, va intra în vigoare legea 348 din 14 iulie 2004, privind denominarea monedei naționale într-un raport de 1/10.000. Practic, la prima vedere, este o simplă operațiune de tăiere a 4 zerouri din „coada leului”, adică de cosmetizare a parității leu/valute străine. Desigur, pot apărea critici privitoare la oportunitatea unei astfel de măsuri, care presupune niște costuri destul de ridicate.

Principalul argument al criticilor este intenția declarată a României de a adera la euro într-un interval de câțiva ani. Acest lucru se va întâmpla cel mai probabil după 2010, unii analiști fiind chiar mai „pesimiști”, indicând ca dată probabilă pentru adoptarea euro după anul 2012.

Astfel, noului leu îi rămân cel puțin 5 ani de circulație, ceea ce înseamnă că românii vor avea timp să se obișnuiască cu noile valori. Trecând peste tehnicitățile denominării și alte aspecte concrete legate de denominare, rămân două avantaje de necontestat ale acesteia: în primul rând, unul de ordin psihologic, de creștere a încrederii în

leul românesc, iar cel de al doilea de ordin practic – o reducere semnificativă a costurilor legate de operațiile financiare.

Argumentul de ordin psihologic este legat de faptul că, erodat de 14 ani de inflație, leul a încetat demult să mai fie un etalon din punct de vedere al valorii pe piața românească. Abia în ultima perioadă, odată cu aprecierea chiar și în termeni nominali a leului față de principalele valute occidentale, românii au devenit foarte atenți la leu. Acest fapt, coroborat cu procesul de dezinflație evident, va conduce fără îndoială la revenirea leului ca etalon principal în stabilirea tranzacțiilor de orice fel din România.

Aspectele practice de reducere a costurilor tranzacțiilor financiare țin mai mult de marile instituții financiare și marile centre comerciale, care operează cu sume mari și interesează mai puțin marea masă a populației.

Dragoș BALACI

Chief dealer Piața valutară BANC POST S.A.

Denominarea – o poveste de succes?

Viitoarea denominare a leului, prevăzută pentru jumătatea anului 2005, este una dintre modificările notabile în peisajul economic al perioadei actuale, iar pentru estimarea eficienței acesteia, experiențele țărilor foste comuniste oferă câteva indicii interesante.

Vom încerca, așadar, folosindu-ne de evoluțiile economice ale altor țări care au procedat la denominare relativ recent, să urmărim câteva elemente esențiale, și anume, contextul macroeconomic și motivația care a stat la baza denominării, modalitatea în care aceasta s-a realizat, efectele în plan micro și macroeconomic, precum și costurile ce urmează a fi suportate.

Polonia a procedat în ianuarie 1995 la denominarea zlotului prin „tăierea” a patru zerouri din valoarea nominală a monedei și introducerea noului zlot. Anii premergători acestei schimbări, deși au fost caracterizați de o inflație ridicată (31-32% în 1993-1994), au însemnat parcurgerea stadiilor cele mai dificile ale reformelor structurale. Anul 1995 poate fi considerat unul de cotitură (EBRD – *Transition Reports*, 1995-2003), fiind marcat de un ansamblu de măsuri economice care au vizat relansarea reformei, denominarea fiind doar o componentă a acestui pachet, care a urmărit obținerea credibilității noului program economic,

**Raiffeisen
BANK**

pe de o parte, și creșterea încrederii în moneda națională, pe de altă parte. Efectele așteptate au fost confirmate de realitate, s-au obținut creșteri ale producției, comerțului exterior și investițiilor străine directe. În plan monetar, trendul dezinflaționist s-a accentuat, indicii prețurilor de consum reducându-se semnificativ, de la 32,3% la 19,8%, cea mai rapidă scădere după 1991. De asemenea, ritmul de creștere al masei monetare a devansat creșterea prețurilor, ceea ce a contribuit la remonetizarea economiei, s-a obținut creșterea încrederii în moneda națională, confirmată și de o ușoară scădere a depozitelor în valută, s-au redus așteptările inflaționiste.

Așadar, efectele au fost cele scontate, însă nu putem afirma cu exactitate că ele se datorează exclusiv sau în parte denominării (*The Reform of the Polish Currency – Center for Social and Economic Research*, Warsaw, 2000), ci mai degrabă ansamblului măsurilor de reformă, mai cu seamă pentru faptul că remonetizarea economiei începuse încă din 1994.

Rusia a trecut la denominare în ianuarie 1998 prin tăierea a trei zerouri, înainte însă de a se fi obținut stabilitatea macroeconomică deplină. În anul 1997, creșterea economică era aproape zero, deficitul bugetar aproximativ 6% din P.I.B., in-

flația fusese redusă la 11%, iar rubla se apreciease puternic în termeni reali, ca urmare a intrărilor speculative de capital. Efectele psihologice ale denominării au fost dezastruoase ca urmare a faptului că o operațiune pur tehnică a fost asimilată cu confiscarea sumelor deținute în afara sistemului bancar (așa cum se întâmplase în 1989 și 1993), și peste 5 miliarde de dolari au fost cumpărate de populație. În consecință, rezervele valutare ale Băncii Centrale din Rusia s-au redus simțitor, iar prezumatele efecte favorabile ale denominării s-au topit în criza valutară din august 1998 și mai apoi în criza generalizată a sistemului financiar ce a urmat.

Bulgaria a implementat denominarea tot de trei cifre în iulie 1999, măsură ce a urmat programului de stabilizare început în 1997 pentru combaterea dezechilibrului major în care se afla economia, marcat de o inflație de peste 2.000%. Încurajată de reducerea inflației obținută în 1998, Banca Centrală a Bulgariei a trecut la denominare, în paralel cu implementarea altor măsuri de reformă (de exemplu, liberalizarea prețurilor, doar tarifele la energie rămânând administrate), iar rezultatele așteptate s-au materializat: inflația a rămas exprimată în continuare cu o singură cifră, iar masa monetară și-a continuat creșterea peste nivelul inflației. Efectul imediat al denominării a fost însă o ușoară inflamaire a prețurilor, luna iulie 1999 înregistrând cel mai ridicat nivel al inflației (3,4%) din octombrie 1997 până în prezent, stimulată și de anumite ajustări ale prețurilor, în special la energie, dar de mai mică amploare decât în trecut.

Câteva învățăminte cu privire la contextul în care s-a realizat denominarea pot fi deduse din exemplele de mai sus, și anume, faptul că aceasta trebuie implementată numai după ce macrostabilizarea economică a fost îndeplinită (Polonia, Bulgaria), iar denominarea nu este un substitut al reformelor (Rusia). Din acest punct de vedere, considerând progresele înregistrate în ultima perioadă de timp, putem afirma că **momentul ales pentru România este unul favorabil**. Pe de altă parte, nu se poate afirma că îmbunătățirea performanțelor economice, dezinflația, au fost un efect al denominării, ci al măsurilor de reformă întreprinse. **Beneficiile macroeconomice ale denominării sunt palide**, structura masei monetare a rămas relativ neschimbată, în ciuda faptului că în toate cele trei cazuri analizate s-a constatat remonetizarea economiei.

Cu toate acestea, o astfel de operațiune tehnică, ce a adus simplificarea sferei monetare, a avut câteva consecințe favorabile, care cu siguranță se vor verifica și în cazul României:

- creșterea încrederii în moneda națională, efectul psihologic al unei monede mai puternice întărind acest lucru;

- simplificarea operațiunilor statistice și contabile în întreaga economie;

- reactivarea monedelor, care contribuie la o ușoară reducere a costului emisiunii monetare, dată fiind faptul că monedele sunt mult mai durabile decât bancnotele.

De asemenea, un **beneficiu de imagine** ar putea fi obținut și prin aceea că, într-o oarecare măsură, denominarea arată restului lumii că autoritățile admit faptul că anterior politicile macroeconomice nu au fost cele mai fericite, însă în prezent există voința întăririi și reactivării acestora.

Cu toate acestea, pentru prevenirea unor efecte destabilizatoare și obținerea rezultatelor de mai sus, considerăm că Banca Națională va trebui să depună toate eforturile pentru a **informare corectă și completă a actorilor vieții economice**, mai ales o pregătire corespunzătoare a populației, care să prevină instaurarea panicii, creșterea consumului sau investițiile în active reale sau valute. De asemenea, trebuie căutată cu orice preț evitarea puscilor inflaționiste care ar putea fi generate de aproximări prin adaos ale noilor prețuri, îndeosebi în cazul produselor cu valoare mică.

Pe de altă parte, din punctul de vedere al Băncii Centrale, nu trebuie ignorat **costul noilor emisiuni** și înlocuirii bancnotelor actuale, ale căror elemente de siguranță sunt deja corespunzătoare, așadar nu se mai poate conta pe beneficiul securizării, așa cum s-a întâmplat în alte state.

Așa cum s-a demonstrat și în țările amintite, denominarea creează o serie de **difficultăți, de ordin practic, prin manipularea a două categorii de bancnote** cu valori nominale, având ordine de mărime diferite, pe parcursul celor doi ani cât vor mai circula actualele semne monetare. Difficultățile vor fi amplificate, îndeosebi în rândul populației vârstnice, datorită modului în care s-a realizat denominarea, și anume prin tăierea a patru zerouri, similar cazului Poloniei. Sub acest aspect, probabil că mult mai confortabilă s-ar putea dovedi o tăiere de trei zerouri, adică o transformare a miilor în unități.

Pentru băncile comerciale, disfuncționalitățile în manipulare se traduc într-un timp mai îndelungat alocat de cliență la ghișeu, și o eficiență mai redusă în deservirea clienților, care va avea efecte și asupra rezultatelor. De asemenea, **alte costuri** suportate de bănci se referă la actualizările necesare în sistemele informatice, schimbări ce trebuie implementate în rețelele de bancomate, sau comisioanele plătite pentru retragerile de bancnote noi de la Banca Națională.

În concluzie, din punctul de vedere al băncii, ne exprimăm speranța că acest proces va fi gestionat eficient de către autorități, operatorii economici vor percepe noile evoluții așa cum se cuvine, iar beneficiile, atât în plan macro cât și microeconomic, vor depăși costurile inerente.

Dr. Mihail ION
Treasury Research Manager Raiffeisen Bank

Denominarea: un avantaj

Denominarea este o măsură de ordin tehnic prin care Banca Națională „taie” zerouri, mai exact patru, din moneda națională. Mai exact, din coada acesteia. Se schimbă imaginea lor, valoarea rămânând exact aceeași.

Vor apare noi bancnote, vor reapare mone-dele, dar puterea de cumpărare rămâne neschimbată (nici nu scade, nici nu crește).

Dacă vrei o comparație actuală, așa cum bancnotele de hârtie au fost schimbate cu bancnotele din plastic, la fel se vor schimba și lei-ii vechi cu cei noi.

De ce „leu greu”? Cine îi dă „greutate” leului? De ce această accepțiune de „leu greu”?

Ca o simplă părere, această accepțiune ține mai mult de greutatea psihică a acestei transformări. Nu vor mai exista salarii de milioane, deci nici milionari.

Mulți dintre cei care folosesc banii și vor folosi banii denumiți au folosit și vechile însemne monetare dintr-o altă perioadă. Impactul psihologic este mult mai puternic în rândul acestora. Demult, cu un „Bălcescu” în buzunar te simțai destul de confortabil și puteai avea destule.

Schimbarea va fi de la omul de rând, care va trebui să se obișnuiască din nou să plătească pentru o pâine mai puțin de un leu, și până la imaginea României, care nu va mai arăta atât de multe zerouri încât să nu încapă pe tablele de înțelegere.

„Greutatea” leului trecut și viitor ține psihologic de acest fapt: bani mici (ca înscris, nu ca valoare!) cu care poți cumpăra mult și cu care te vei simți mult mai european.

„Mizăm pe șocul pe care această schimbare îl va produce, pentru responsabilizarea oamenilor cu privire la banii lor”, explică Adrian Vasilescu, purtător de cuvânt al B.N.R., așteptările Băncii Centrale.

Există un altfel de comportament ce poate apare în această schimbare, comportament întâlnit și în țările care au recurs la denominare până în acest moment și anume, în încercarea de a-și proteja bunăstarea personală (până în momentul denominării oamenii pot încerca să-și

investească banii „vechi” în cumpărarea unei cantități mari de bunuri de larg consum, cumpărarea mai accentuată de valută și, mai puțin probabil, în plasamentele la bursă. Cu toate aspectele ce pot rezulta de aici: creșterea accentuată a prețurilor bunurilor, a cursurilor valutare (deci o depreciere a leului) sau a prețurilor acțiunilor. Aceste aspecte pot conduce la o creștere a inflației.

Adrian Vasilescu spunea:

„Nu cred, totuși că aceasta va fi reacția oamenilor, dacă vor înțelege că banii lor nu sunt nici mai mulți nici mai puțini. Valoarea rămâne aceeași. În plus, oamenii cumpără mai mult când au bani mai mulți, nu atunci când se tem că rămân fără”.

Judecând ceva mai realist, creșterea inflației poate apare dintr-o altă sursă, și anume, rotunjirea prețurilor de către comercianți. De exemplu, o pâine care costă acum șapte mii de lei, nu va costa, după tăierea zerourilor exact 70 de bani ci un leu, comerciantul va câștiga, automat, aproape încă jumătate din valoarea pâinii respective.

Tentația rotunjirii favorabile pentru comercianți a prețurilor a fost gândită foarte serios de către oficialii B.N.R. și ca metodă de contracarare a acestui potențial fenomen, s-a decis afișarea prețurilor atât în lei vechi, cât și în lei noi cu patru luni înainte de momentul zero al denominării (1 iulie 2005). Astfel, oamenii vor avea posibilitatea să compare, să calculeze, la fața locului, corectitudinea transformării.

Cu toate acestea, această potențială creștere a inflației va fi tot de ordin psihologic și nu din fundamente economice, și se va resimți doar pe termen scurt.

În ceea ce privește deprecierea leului în raport cu principalele valute, considerăm că oamenii nu au de ce să se teamă. Evoluția cursului nu depinde, în nici un fel, de această denominare.

Din punct de vedere al costurilor ce pot apare la nivelul băncilor comerciale, am identificat trei domenii în care acestea se pot

face resimțite, și anume: schimbarea sistemului informatic, problemele de logistică a numerarului și echiparea casierilor cu logistica necesară.

Vom avea de toate: și bune și mai puțin bune! Și o potențială creștere a prețurilor, și o potențială creștere a inflației, și greutate în administrarea noilor însemne, în special monede, și costuri în plus pentru administratorii de însemne, și costuri de tipărire a noilor însemne, dar avantajele

sunt peste toate acestea, în principal imaginea externă a României

În concluzie, putem spune că denominarea monedei naționale este o chestiune simplă, dar complexă, cu mici dezavantaje pentru societate pe termen scurt, dar cu mari avantaje pentru toți pe termen mediu și lung.

Cătălin ZOICAN

Director Trezorerie

Romanian International Bank

Considerente asupra treccrrii la leul greu - denominarea leului 2004

SANPAOLO IMI BANK ROMANIA

Prin legea 348 din 14 iunie 2004, Parlamentul României a inițiat procedura tehnică necesară denominării leului. Această procedură a fost inițiată la solicitarea Băncii Naționale a României cu acordul Ministerului de Finanțe. Din punct de vedere tehnic, denominarea leului propusă de Banca Națională reprezintă înlocuirea a 10.000 de unități monetare vechi cu o unitate monetară nouă, denumită și leu greu.

De-a lungul secolului XX în România au mai avut loc două reforme monetare, care au dus și la denominarea monedei în anii 1947 și 1952.

Denominarea efectuată în 1947 a avut ca scop eliminarea efectelor pe care războiul le-a avut asupra monedei naționale. Stabilizarea monetară s-a făcut prin utilizarea unui raport de schimb între banii noi și cei vechi de 1/20.000. Schimbarea banilor vechi în cei noi a fost însă condiționată de profesia deținătorului și de suma deținută. Această măsură a dus la reducerea numerarului în circulație, dar și la reducerea economiilor populației.

Având în vedere că în 1947 economia românească încă resimțea efectele războiului și ale costurilor acestuia, devalorizarea leului a continuat.

În 1952, în urma transformărilor politice și economice, s-a considerat necesară o nouă stabilizare monetară care va cuprinde și o denominare, utilizându-se un raport de schimb de 1/20. La fel ca și în 1947, condițiile de preschimbare a banilor vechi în bani noi nu au fost uniforme. În acel moment economia românească era una de tip centralizat, planificată, în afara condițiilor de liberă concurență și proprietate privată și cu un organism unic de decizie politică și economică.

În perioada ce a urmat evenimentelor politice de la sfârșitul anului 1989, în România s-a desfășurat un amplu proces de tranziție a economiei de la un sistem etatist - centralizat la un sistem de economie de piață de tip capitalist. Una dintre consecințele acestei tranziții a fost un nivel ridicat al inflației și al deprecierei monedei naționale față de dolarul american și celelalte valute internaționale în anii ce au urmat.

Datorită acestui fenomen economic caracteristic de altfel perioadelor de tranziție de la un sistem economic la altul, valoarea reală a unității monetare - leul - a scăzut dramatic, ajungându-se în situația de a exprima prețurile bunurilor și serviciilor prin sume de mii, zeci de mii, sute de mii de lei și chiar milioane de lei. Aceasta a dus la necesitatea emiterii de bancnote cu o cupiură corespunzătoare. Astfel dacă în 1990 cupiura maximă era de 100 de lei, în prezent cupiura maximă este de 1.000.000 de lei. Creșterea nominală a prețurilor și a valorii activelor a dus la o creștere a timpului și costurilor de prelucrare a datelor în evidența agenților economici. De asemenea, această creștere a avut și un impact psihologic în plan social și politic.

În ultimii ani evoluția principalilor indicatori economici a arătat o tendință tot mai accentuată de reducere a inflației și a deprecierei leului, precum și o relativă stabilitate a creșterii economice. De regulă, nevoia de denominare apare în momentul în care în economie se înregistrează tendințe de expansiune, după o perioadă în care moneda națională a suferit o depreciere severă. Bazându-se pe aceste considerente și pe efectele pozitive pe care le-ar

duce o denominare, Banca Națională a solicitat Guvernului să analizeze oportunitatea unei astfel de operațiuni.

Țările Americii Latine, China, Finlanda, Franța, Indonezia, Polonia, Bulgaria, Rusia au făcut denominarea monedei naționale în istoria recentă. Turcia, Coreea și România au adoptat deja legislația necesară în acest sens, urmând să efectueze această operațiune. În Japonia există o dispută aprinsă în legătură cu acest subiect.

În literatura de specialitate există mai multe opinii legate de oportunitatea efectuării unei astfel de operațiuni. Acestea datorită punerii în balanță a efectelor pozitive și a celor negative pe care le provoacă.

Printre efectele denominării amintim:

- Potențiala creștere inflaționistă care poate surveni în urma denominării. Creșterea apetitului persoanelor cu un nivel al economisirii în numerar mare pentru achiziționarea de bunuri imobiliare, acțiuni sau alte titluri financiare, valute convertibile. Această creștere a cererii poate genera o creștere economică, dar în același timp poate genera dezechilibre economice.

- Scăderea bruscă a economiilor în urma unei reforme monetare mascate. Denominarea din 1962 care s-a făcut în Coreea a dus la scăderea economiilor populației din cauza condițiilor restrictive de preschimbare a banilor. Aceeași situație s-a întâlnit și în România la denominările succesive de după al doilea război mondial.

- Creșterea volumului de economii cu scadența înainte de data denominării și reducerea plasamentelor în bănci din partea persoanelor fizice în perioada imediat următoare denominării. Există deja o tendință a clienților persoane fizice care dispun de economii în bănci de a alege să efectueze plasamente cu scadențe mai mici de data anunțată a denominării.

- Costul efectiv al denominării poate fi, de asemenea, un aspect negativ care trebuie luat în considerare. În acest preț sunt incluse costurile de modificare a programelor informatice în așa fel încât pe perioada stabilită de lege să contabilizeze și să afișeze valoarea activelor financiare, bunurilor și serviciilor exprimate atât în valoarea veche, cât și în cea nouă. Tot aici vor trebui evaluate și costurile generate de emiterea noilor monede și de logistica necesară distribuirii acestora și retragerea celor vechi.

- Reducerea costului tranzacțiilor având în vedere că volumul numerarului se va reduce, operațiunile bancare, financiare și contabile se vor derula mai repede, deoarece nu va mai fi necesară utilizarea a multor zerouri. De asemenea, se va reduce și costul echipamentelor și consumabilelor care sunt implicate în calculul și tipărirea valorilor exprimate în bani.

- Din punct de vedere strict al României putem considera un efect pozitiv acomodarea populației cu prețuri exprimate în mai puține cifre, sistem mai apropiat de cel din Uniunea Europeană și mai ales din zona euro la care România dorește să adere.

- Nu în ultimul rând trebuie să menționăm că moneda unui stat reprezintă un simbol național, asociat de regulă cu țara în care este utilizată. Creșterea puterii de cumpărare a unității monetare duce și la creșterea încrederii populației în aceasta. Ar fi greșit să considerăm însă că denominarea duce la rezolvarea problemelor economice (inflație, creștere economică).

Efectele negative care pot apărea pot influența evoluția unor indicatori macroeconomici, fapt care ar putea duce la dezechilibre în economie. În vederea atenuării acestor efecte se impun anumite măsuri:

- Transparența evoluției prețurilor bunurilor și serviciilor prin afișarea acestora atât în moneda veche cât și în cea nouă;

- Stabilirea unei perioade cât mai lungi în care banii vechi vor putea fi schimbați în bani noi;

- Evitarea impunerii de restricții la preschimbarea banilor vechi în bani noi;

Ca o concluzie la cele prezentate mai sus, putem considera că efectele negative ale denominării pot fi atenuate printr-o lege corespunzătoare și printr-o strictă supraveghere a aplicării acesteia.

Foarte importantă va fi asigurarea populației asupra scopurilor care se urmăresc prin această denominare. Cel mai important este alinierea valorii nominale a bunurilor și serviciilor la prețuri apropiate de cele din Uniunea Europeană. Aceasta, împreună cu stabilirea convertibilității totale a leului în 2005 constituie o etapă intermediară la aderarea la zona euro.

Denominarea din 1 iulie 2005 va constitui un exercițiu util în vederea adoptării euro.

Denominarea leului - așteptări și capcane

Denominarea monedei naționale face parte din procesul de impunere a standardelor moderne în serviciile bancare, pe care B.N.R. l-a accelerat în ultima perioadă. Așteptata aderare la Uniunea Europeană implică și convergența principalilor indicatori macro-economici, a procedurilor și a cadrului legislativ al României la standardele din Uniune. De asemenea, partenerii europeni așteaptă de la țara noastră un mediu economic stabil și politici economice coerente.

În acest context, Banca Centrală a anunțat două intenții: țintirea directă a inflației și denominarea monedei naționale, ambele cu efect din anul 2005. Aceste măsuri însoțesc liberalizarea contului de capital, care a fost amânată față de data inițială, 2004.

Ce putem aștepta de la denominare? Sunt efecte economice și efecte de ordin psihologic. Pe plan economic, este vorba de reduceri importante de costuri pentru companii și bănci, datorate micșorării volumului transportului și colectării de numerar care, în timp, ar putea contracara costurile inițiale ale României privind denominarea. Efectul psihologic este însă mult mai important: realizarea unui raport de schimb unitar al leului față de valutele convertibile care sugerează o țară modernă; inducerea în mediul de afaceri a stabilității monedei naționale, dar, mai ales, imaginea de economie stabilă creată în mediul de afaceri internațional. Într-adevăr, este greu de crezut că poate fi introdusă convertibilitatea totală a leului față de valutele majore, folosind de exemplu un curs de schimb de peste 40.000:1 al monedei naționale față de euro.

Cu toate acestea, pentru persoanele fizice efectul psihologic ar putea avea și o componentă negativă. Este vorba despre neînțelegerea folosirii subdiviziunilor leului (în special pentru populația tânără), tentația companiilor de a „rotunji în plus” prețurile

produselor (așa cum s-a întâmplat în țările U.E. la adoptarea euro ca monedă unică) în ciuda obligativității de a afișa prețurile în paralel în „lei vechi” și „lei gri”. Apoi, este posibil ca la nivel personal denominarea să fie resimțită ca o „scădere de salariu”. Efectul economic al acestei posibile „panici” ar fi o creștere a inflației pentru o scurtă perioadă de timp, determinată de grăba populației neinformate de a cumpăra produse înainte de denominare.

Aceste capcane în implementarea ușoară a deciziei B.N.R. pot fi contracarate printr-o informare adecvată a mediului de afaceri și în special a populației. În acest sens, este datoră B.N.R. să pregătească din timp populația referitor la denominare, să prezinte în mod transparent atât costurile legate de acest proces, cât și beneficiile pe termen scurt și lung. Din păcate, va exista întotdeauna o diferență de percepție legată de costuri, care sunt resimțite pe termen scurt, și beneficii, care vor fi resimțite indirect de către populație și pe termen mai lung. Cu toate acestea, ținând cont de faptul că trecerea României la euro s-ar putea produce cel mai devreme în anul 2012, dar mai probabil în 2014-2015, există o perioadă de 7-10 ani de-a lungul căreia beneficiile (economice, care sunt cuantificabile, și de natură psihologică, necuantificabile) vor depăși costurile și neplăcerile inițiale legate de denominare.

În opinia băncii UniCredit România, denominarea leului este un proces benefic și firesc în maturizarea economică a României și va consolida imaginea de economie modernă a țării noastre, în coerență cu statutul nostru de membru aspirant al Uniunii Europene.

DRAGOȘ CABAT
Manager de proiect
UniCredit Romania

Casa de Economii și Consemnațiuni
Tradiție, Încredere, Stabilitate

1864-2004

CEC

www.rsrb.ro

CONTENTS (Romanian History) L. Blaga About the national characteristics • **The Patriarch Teoctist** Years, life and commitment to Christianity • **I. Scurtu** Constantin Argetoianu, a cunning politician • **C. Zamfir** From the history of sports: rugby • **E. Tomac** The Romanian press in the neighbouring countries • **E. Chele** The story of a deported woman from Bessarabia • **G. Filitti** Romania 100 years ago • **A. Silvan-Ionescu** In Komárom, Hungary, under the Romanian flag • **D. Deletant** British Council, in Romania since 1937 • **O. Boicescu** „The Madonna and child” has returned home • **S. Călția** The story of some minor papers • **P.I. Panait** Vlad the Impaler's brother, the prince Radu the Handsome (II) • Romanian Documents at Hoover Institution (XXXIX) • The 12th edition of the „Cristian Popișteanu” History of Banking Civilization Symposium (November 17, 2004)

SOMMAIRE (Histoire roumaine) L. Blaga Sur le spécifique national • **Patriarch Teoctist** Ans, vie, service au nom de la chrétienté • **I. Scurtu** Constantin Argetoianu, un politicien habile • **C. Zamfir** Pages de l'histoire du sport: rugby • **E. Tomac** La presse roumaine du voisinage immédiat • **E. Chele** L'histoire d'une déportée de Bessarabie • **G. Filitti** La Roumanie il y a 100 ans • **A. Silvan-Ionescu** A Komárom, en Hongrie, sous le drapeau roumain • **D. Deletant** British Council se trouve en Roumanie dès 1937 • **O. Boicescu** „La Madonne avec l'enfant est retournée chez soi” • **S. Călția** L'histoire de petits papiers • **P.I. Panait** Le prince Radu le Bel, le frère de Vlad l'Empaleur (II) • Documents roumains à Hoover Institution (XXXIX) • La XIIème édition du Symposium d'histoire de la civilisation bancaire „Cristian Popișteanu” (17-novembre 2004)

СОДЕРЖАНИЕ (Румынская история) Л. Блага О национальной специфике • **Патриарх Теоктист** Годы, жизнь, в службе христианства • **И. Скурту** Константин Арджетоану, ловкий политик • **К. Замфир** Из истории спорта: регби • **Е. Томак** Румынская печать ближнего зарубежья • **Е. Келе** Повесть ссыльной из Бессарабии • **Дж. Филитти** Румыния 100 лет назад • **А. Силван-Ионеску** В Комароме, в Венгрии, под румынским знаменем • **Д. Делетант** Британский Совет работал в Румынии с 1937 г. • **О. Боическу** „Мадонна с младенцем” вернулась в Румынию • **С. Кыльца** Повесть маленьких личных документов • **П.И. Панайт** Воевода Раду Красивый, младший брат Влады Цепеша (II) • Румынские документы в Институте Гувера (XXXIX) • XII-ый симпозиум по истории банковской цивилизации имени „Кристиан Попиштяну” (17 ноября 2004)

INHALT (Rumänische Geschichte) L. Blaga Über das nationale Merkmal • **Patriarch Teoctist** Jahre, Leben, Christlicher Dienst • **I. Scurtu** Constantin Argetoianu, ein geschickter Politiker • **C. Zamfir** Aus der Geschichte des Sports: Rugby • **E. Tomac** Die rumänische Presse aus der unmittelbaren Nachbarschaft • **E. Chele** Die Geschichte einer Deportierten aus Bessarabien • **G. Filitti** Rumänien vor 100 Jahren • **A. Silvan-Ionescu** Bei Komárom, in Ungarn, unter rumänischer Flagge • **D. Deletant** British Council in Rumänien seit 1937 • **O. Boicescu** „Die Madonna mit dem Kind” kam zurück nach Hause • **S. Călția** Die Geschichte einiger kleinen Akten • **P.I. Panait** Radu der Schöne, der Bruder von Vlad Pfähler (II) • Rumänische Dokumente an der Hoover Institution (XXXIX) • Die 12. Tagung des Symposiums für Geschichte der Bankzivilisation „Cristian Popișteanu” (17. November 2004)

SUMARIO (Historia romana) L. Blaga Sobre el específico nacional • **El Patriarca Teoctist** Años, vida, servicio cristiano • **I. Scurtu** Constantin Argetoianu, un hombre político habil • **C. Zamfir** De la historia del deporte: el rugby • **E. Tomac** La prensa romana de las próximas cercanías • **E. Chele** La historia de una desterrada de Besarabia • **G. Filitti** Rumanía hace 100 años • **A. Silvan-Ionescu** En la localidad de Komárom, de Hungría, bajo el estandarte rumano • **D. Deletant** British Council funciona en Rumanía desde 1937 • **O. Boicescu** „La Virgen con el Niño” ha vuelto a su casa • **S. Călția** La historia de unos pequeños documentos • **P.I. Panait** El príncipe-Radu el Hermoso, hermano de Vlad el Empalador (II) • Documentos rumanos en Hoover Institution (XXXIX) • La XII^a edición del Simposio de historia de la civilización bancaria „Cristian Popișteanu” (el 17 de noviembre de 2004)

magazin istoric

Apare lunar, se găsește de vânzare la chioșcurile de difuzare a presei. Abonamentele se fac la oficiile poștale, factorii poștali de la orașe și de la sate sau la redacție.

ABONEMENTS: S.C. RODIPET S.A., P.O. BOX 33-57

FAX +40-21-224.44.20 sau 224.05.58

e-mail: export@rodipet.ro

Piața Presei Libere, nr. 1, Corp B,

Sector 1, București, România

Abonamentul pe un an – 80 dolari USA (țări europene);

90 dolari USA (țări extraeuropene)

Tiparul executat la Compania Națională a Imprimeriilor „Coresi” S.A. – București

ISSN 0541-881X

Lei 22 000

